

Ljubljanski ZVON Leposloven in znanstven list.

Štev. 9.

V Ljubljani, 1. septembra 1886.

Leto VI.

Kristáli.

VII.

Umirati in vendar ne umrėti,
Človeku, ne tajim, pokóra huda;
A hujša je vseh dragih dnij zamuda,
Ko delo vidiš svoje v nič bobnėti.

To naju pèče, kar na bózjem svėti
Izgúbila sva véro vánj in v čuda,
Ki se godé na tebi, stara gruda,
Odkar začelo solnce ti blestėti.

A tvoje ipak časih vsaj razgreje
Nekoliko nebéska luč s toplóstjo
Vhlajéno nádrije, da ne omrzne.

Midvá želega greti sva z blagóstjo
Sobratom srca, oj, željé predrzne,
In zdaj obéma, čuj, brezúm se smeje!

VIII.

Iměj zabavo vsak po svoji želji:
Zlaté povzdigaj svet slavě kumírje,
Brezúm široko prevladáj in šírje.
Razkóšnik v ničem tópi se veselji.

Sebíčnik samogólti si postélji
Mehkó ter v górkem, polni si mehírje
Zijóče s suhim zlatom in hudírje
Brzdáj peklenske s svojimi povélji:

Ti novodótnih ne poznáš malikov,
Bedáštvu se ne klanjaš ni nasládi,
Izkušén ne dehtíš po svetlih pénah.

Zvest s tabo jaz jedín sem vseh družnikov,
Kateremu se zviti satan gádi,
In prídi v najslepilnejših mi zménah.

IX.

Vesél resnično in iz srca biti
Nikoli mogel nisem v družbi glásni,
Kričéči gostje, vi ste dolgočasni,
In láskanja ter hvale nigdar siiti.

Samó s teboj utegníl še prežiti
Najslajše hípe v rádosti bi jásní,
Najlepše, ker nekdanji svoj prekrásni
Svet vzórov izkušala bi živiti.

Slast bila to bi méni kakor evetje
Poslano po ročici ljubeznívi,
Kadár že leto na jesén premahne.

Prej nego mojih strún umolkne petje,
Želim, da s srečo to me Bog požívi,
Potem izvòr življenja naj usahne

X.

Adáma, njega Bog kazníl ženico,
Ker zmotil ja hudíč je sladkoústi,
Navzlic prepóvedi: Adáme, pústi
Sad tega dèbla z dano ti družico!

Na svoj pogín ljuběč tovarišico
Bogá pozabi Samson in čeljústi
Oslóve, ki so filistejski hrústi
Pod njó za mnogo padali krivico.

Adáma ne in Samsona junáka
Pregrehe naju storil ni nobeden,
A vendar sreče raj in moč izgubil.

Zadela tebe, méne siromáka
Nezgóda ta je, ker s teboj sem ljubil,
Do česar duh ne vzdigne se nijeden.

XI.

Nikomur v mojega srcá globíno
 Pogledati ni sméti radovedno
 Okó prijazno tvoje le je vrédno
 Predirati njegovo še temíno.

Ti znaš, moj vzdignil duh bi se v višino,
 Da ne uklépa ga tlačánstvo bédno,
 Ti tudi véš, da mi sladkobesédno
 Golčánje v duše ne zveni praznóno.

Na póti svojega življenja srečal
 Tovarišev sem dôkaj razven têbe,
 In zdaj lehkó na prste vse prebrójim.

Trpljenja malokdo mi ni povečal,
 A mnogi hótel, da me v prah zagrêbe;
 O tvoji le poštenosti ne dvójim.

XII.

Ustaviti ni móci mi koraka
 Na césti v dnéh mladóstnih poiskáni,
 A ti, prijatelj, njemu zvest ostáni,
 Doklêr družnik tvoj smrti ne pričaka.

Ko zarja se večérnega oblaka
 Očém prikaže na zapádni stráni,
 Da pomínéva rôk svetlobi dáni
 Rastócih nôčnih sênc pričúje vsaka.

Nebó ti vračaj, brat po dúhu mêni
 In sreci, ker me spremljaš nesebičen,
 Ne lákomen besede moje hvale.

V spomin, da mož se najde še pravičen,
 Prijatelj blag nam v dóbi ohlajêni,
 Ohrani, prosim, prve ti „Kristále“.
 Jos. Cimperman.

Naročilo.

Za rána pa bóde spet gróm topóv
 Razlégal se préko ravní;
 V ljút bój vzvihráli bódemo vnóv,
 In zémľjo pojíla bo krí.

Mordà tudi mêne porázi vihár. . .
 Mordà! — A kaj pač to dé?!
 Saj mnógo borílcev ima še naš cár,
 Da hrabro jim bije srce. —

Továriš! Če jutri se res to zgodí,
 Da v bóji objáme me smrt,
 Očésa naj sólza ti ne kalí,
 Ne klóni ti duh potrt!

Izpólni mi jedno, poslédnjo željó,
 Ko vrneš v domáčo se vas,
 Ko plávalo bo ti v radósti okó,
 V radosti žaril se obraz,

Oh, spómni tedáj se denášnjega dné,
 In h kóci pojdi za vasjój,
 Ter v sênci lipe košáte, staré
 Pred kóčo trenótek postój!

Na klópi tam stára mi májka sedí,
 Obraz ji mračán je, solzáin,
 Skrbľjivo upíra stekléne oči
 Po mêni na séverno strán.

In ko te ugléda, povpraša plašnó:
 Kjú jaz, njen sin, sem ostál;
 Tedáj pa prikrij ji novico strašnó,
 Da v sêci krvávi sem pál.

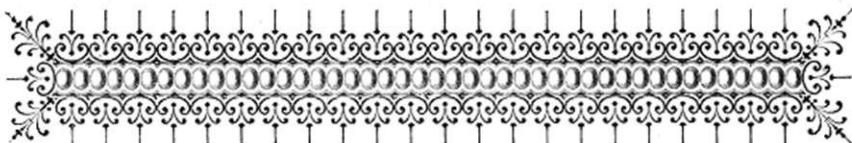
Da hrábno na tvóji se stráni boríl,
 Da skóraj se vrnem, ji déj! —
 — Čemú bi pač stara ji léta grenil?! —
 Zavrískaj in pojdi naprêj!

In čula tvoj vrisk bo sosédova hči,
 Urnó prihitéla na prag;
 Naj se ti ne smilijo njéne oči,
 Ne smili obráz njen sladák!

Povéj ji, da v kríli sovražne zemljé
 Počívam porázen in strt. —
 Zamán so ji bile prisége zvesté,
 Oh, morda oméci jo smrt! . . .

Fr. Gestrin.

Gospod s Preseka.

Dramatična povest v petih dejanjih.

Spisal F. S.

Drugo dejanje.

Gozd; — studenec.

Prvi prizor.

Podsteneč, trije drvarji, pozneje Lena.

Podsteneč: Le potrpite, ljudje božji! Vsi ne morete biti gospodarji, ko je tudi služnih ljudij treba.

Prvi drvar: Tega pa vendar ni treba, da bi jeden družega mučil na svetu.

Podsteneč: Tako je naredila previdnost božja. Ona hoče zopet pre-narediti, kadar se ji zazdi. A ni, da bi si nevoljnik sam jemal pravico.

Prvi drvar: Tako že ni naredila, da bi moral jeden vse trpeti, drugi pa ničesa.

Podsteneč: Kdo pravi, da graščák ničesa ne trpi? Ko je vojska, ima on največ truda, in če je izgubljena, izgubil je vse premoženje, ko ti nimaš nič izgubiti. Vidiš! — Sicer pa, kadar vam bode prehudó, pridite k meni — dati vam hočem, kar imam in vas tolažiti.

Lena (pride med zadnjimi besedami z jerbasom na glavi): Kaj bi vedno pretresali svoje ubožstvo! Veselite se, da ste živi in zdravi. Ne veste, kaj pravi pesem o tistem kralji; poslušajte (deklamuje):

Vojsko zbere silni care,
Zbrani vojski tako pravi:
„Čez morje se prepeljimo,
Mura kralja preženimo,
Nad vse kralje bogatina.
Vzeli homo mu deželo,
Vzeli devet belih gradov
In zaklade si delili.“
Veter jih čez mórje nese.

Mura kralja so pregnali,
Nad vse kralje bogatina.
Vzeli so mu tri dežele,
Vzeli devet belih gradov
In zaklade so delili —
Kralja pa so oslepili.
Kruha prosil je ob cesti
In za Bóga imé prepeval,
Kak na zemlji sreča mine.

Podsteneč: Nu, glejte, pa je bil kralj, in vi ste nevoljniki. Z Bogom! (Odide z dekleo.)

Drugi prizor.

Drvarji samí.

Drugi drvar (za odhajajočo Leno): Ti lahko praviš, ko si prosta in greš drugam, če ti ni tukaj všeč, ali mi smo réve. Da bi bil graščák tak, kakor ta slobodni kmet, dobro bi bilo na svetu.

Prvi drvar: Jaz takisto pravim, drvarji, da smo mi na slabšem od živine. Glej psa, grajskega Sultana. Ves dan leži v senci in svojo luknjo ima. Gosposkemu človeku maje z repom — domačega posla po strani gleda — ali v kmeta se zaletí ostrozob ter mu raztrga bedro in prtenjače. Pa za to dobi od gospodarja mesne kostí pod zóbe in potapljá ga po glavi, če je kmeta dobro oklal. Mi po ves dolgi dan delamo tukaj, da nam duša uhaja — pa pride grajski hlapec — hlapec pravim, ne gospod — pa nas ozmerja in kadar je slabe volje, offika z bičem, da nismo dovolj storili in namestu poštenega kruha tolčemo ovseno resjè, slabše kakor konj. Pa smo ljudje, v cerkev je treba iti in pokoro delati za greh, a psu vsega tega ni treba. Napósled pridemo pa še vragu v kremplje, če bi ne storili, kar nam ukazuje graščák. Jaz bi bil že rajši Sultan, kakor grajski drvar.

Drugi drvar: Béži nu, Sultan po štirih hodi ter z gobcem po zemlji voha, a ti po konci stojiš. Lehko vzameš gorjačo ter odbiješ Sultana, če váte sili. Kaj zato, če je bolj sit, kakor ti — pa je vendarle pes — mi smo ljudje kakor gospoda, samó ubožni smo, ko je gospóda mogočna. To je razložek.

Tretji drvar: Vidiš, zakaj pa je tak razložek med graščákom in med nami, da je še pes v sredi? Jaz tudi pravim, da smo nekako boljši ljudje, vsaj tako nas učé. Pa zakaj neki gospod z nami slabše ravná, nego z živino? Nemara nekaj ni bilo tako.

Prvi drvar: Toseve, da ni bilo tako, prvi ljudje so bili vsi jednaki — a veš, zakaj je tako prišlo? Ko je Kajn ubil Abelna, začelo se je gospostvo na zemlji; — kdor je bil močnejši, ta je bil gospod, in slabejši mu je moral služiti. Močnjak je zatrl slabôtника, iz močnjakov je postala gospóda, a iz slabših — mi nevoljniki.

Tretji drvar: Ali to predolgo traje. Slabotniki smo postali tudi močni. Jaz stavim, da vsak izmed nas sam zmore našega graščáka, ko bi se upal. Pa več nas je od graščákov in vendar smo sužnji. Zakaj to?

Prvi drvar: Zato ker smo neumni! Ko bi vsi skupaj pritegnili, lahko bi ga primorali, da bi z nami ravnal po človeško. Saj ne rečem, da bi bili potlej mi gospodje, gospod pa nevoljnik. Naj že ostane to, kar je, ko je že vladar pametnejši od nas — ali bolje bi se nam pač moralo goditi. Delali bi toliko, kolikor bi mogli brez škode zdravju in kolikor bi bilo treba. Pa pošten kruh bi moral biti, in kočá malo boljša od pasje. In nekaj sam svojega bi moral vsak imeti: — kos zemlje, kjer bi delal sam záse.

Drugi drvar: To si pa dobro povedal. Jaz tudi pravim, da še pride do tega, toda mi ne čakamo. Hud boj bode za to! Ali veste

kako so kmeta pobili pred leti, ko smo bili mi še dečaki, ko je s silo terjal to, kar ti praviš.

Prvi drvar: Saj še Turka premagamo, ko pride v deželo, katerega je, kakor listja in trave — pa bi našega gospoda ne primorali, da bi bil boljši z nami? Ko bi le vsi hoteli, pa bi bilo!

Tretji drvar: Kovač je tudi tako dejal. A sedaj se mora skrivati. Da ga ujamejo, do smrti bi ga mučili. In vendar bi bilo bolj po krščansko takisto, kakor mi pravimo. (Po šumi se slišijo stopinje.)

Drugi drvar: Čuj, nekdo gré.

Tretji drvar: Tiho, kar bežimo! (Vsi odidejo.)

Tretji prizor.

Gospod s Preseka (pride, sam): Tukaj je pa spet lenoba posedala. Škoda da nimam Sultana s seboj, naščúval bi ga na to gnusobo. Težava je že te zverí krotiti — nepokornejši so od dné do dné. Dobro bi radi jedli, kakor gospod, a namestu dela v senci ležali. Ravno prav je prišla ta nova véra, da jim misli nánjo zasuknemo. V tem pozabijo posvetnih izprememb.

Ali tukaj sem menda že na pravem mestu. Le nekaj bolj svetlo in razhojeno je. Precèj let je minulo, odkar sem hodil semkaj na pol odrasel dečak — semkaj k ti tihi vodi. Komaj poznam še ta kraj. Močno drevje, ki je stalo prej tod okrog, ni ga več. Bukva, v katero sem vrezal leto in dan, ko so Turčini porušili naš grad — ni je več. Sekali so tod okrog v tem dolgem času. Videl sem v tem Italije slavne kraje, z rimskim cesarskim dvorom sem hodil od mesta do mesta. Ali mnogokrat so bile tukaj moje misli — tukaj pod temnimi Gorjanci. Lepe, bogate so dežele po svetu, a tja vhaajo človeku misli, kjer je domá in gospod. Krasne so hčere južnega neba in krasne so zlatolase nemškute. Ali tamkaj se človek le ukrade v svetišče tihega razkošja. Milost gospodarja dovoljuje, toda ljubosumno odreka slastno objetje. Tukaj pa sem jaz gospodar. Moja beseda je tukaj zakon, če zapovem, mora mi biti pokorno vse: mož, žena in — deklè. Ali slastnejša je udana ljubezen, nego brezčutna pokorščina.

(Ciganka pride prav v ozadji na prizorišče, gospod je ne zapazi; ona gre tiho preko prizorišča ter se skriva za grmom.)

Gospod (nadaljuje samogovor): Zato pa hočem, da me ljubi to lépo kmetsko deklè. Nekoliko sladkih dnij hočem preživeti z njo — in nji se bode zdelo, da je gospá. Kako bode to zabavalo mene in prijatelje! Povabim jih, da praznujejo z menoj mojo — srečo. — Kaj pa, če ne pride? Potem s silo! Ali, saj gotovo pride! Nobene ni na ti zemlji

Evine hčere, niti visokega stanú, da bi ne hotela vedeti prihodnosti. Bodočnost — temna pot, po kateri letamo, a kaj bi dal, da jo vem. In vendar je dobro, da je ne vem. Ali ko bi mi kdo rekel: tja pojdi in vidiš, kaj se ti zgodi jutri — jaz bi šel, vsak bi šel. In moja zala kmetica tudi pride. Ženinov obraz v zrkalu studenca — to je nekaj, to samó jo mora že sem prignati. Ali ta ženin je bitje gorše od nje: visok gospod, ki jo išče po svetu leto in dan, ki jo gotovo najde, jedino to se ne vé, kedaj. O to bode lepó, ko zagleda namesto obraza v zrkalu vode précej celega svojega ljubimca z nosom in z brado in z razpetimi rokami pred poželjivim pogledom svojim. Vstrašila se bode, bežati bode hotela, a jaz jo ujame in pritisnem na srce in poljubim in tedaj pa mora misliti, da je istino prerokovala ciganka. — Dolgo sem pogrešal takega trenutka, nocoj pa mora biti lepa noč. (Zvon se čuje.) Čuj, zvoní, zdaj mora priti. Prikriti se hočem za drevó, da me ne vidi, ko pride; a jaz jo bodem videl in čul, kaj bode govorila. To mi bode mičen prizor. (Odide.)

Četrty prizor.

Mina (pride počasi, sama): Tukaj je studenec. Oh, hako sem neumna. Tukaj tavam okrog, ko gotovo ne bode nič. Ciganka me slepári; gotovo ni res, kar praviš, za krajcar si legala. Nikdar še nisem čula, da bi se na kvaterni petek po angeljskem česčenji kaj prikazalo. Strah me je prikazni — in vendar! A — saj je ne bo. Niti na sveti večer ne zvedó ničesa deklíne, ko znašajo polena, mečejo petíce, lijó svinec in gledajo v vodo. Ničesa ne vidijo, vem da ne. In vendar sem prišla — radovednost me je prignala. In greh je tudi. — Ali nisem se mogla premagati. Zнала bodem vsaj za prihodnjič, da ni nič s takim prerokovanjem in prikazovanjem. Ali če zvedó mladeniči in dekleta, po kaj sem šla k studencu, to se mi bodo smijali — a jaz jim ne ostanem nič dolžna, o vsacem vem kaj povedati. — Kaj pa, če je res, če bodem res videla obraz? Zakaj bi ne bilo mogoče, kar pravi ciganka — saj sem vendarle najgorša deklè daleč okrog, in nekaj se je že izpolnilo, kar je rekla: Kovač je ubežen, lové ga kot divjo zver, — da sem ga slušala, tudi moja sreča bi bila splavala. Da bi mu le ta prstan mogla dati nazaj. — Čuj, se ni li nekaj genilo? — Nič ni bilo, tema me plaši — a zdaj pogledam v studenec. (Gre počasi proti studencu. Ko se pripogne, da bi vanj pogledala, stopi gospod izza drevesa ter križem roke držeč obstoji. *Mina* ga zagleda): Moj Bog, kaj je to, sem li z uma?

Peti prizor.

Mina. Gospod s Preseka.

Gospod (pristopi k nji, prime jo za roko ter jo pelje na prednje prizorišče, gledaje ji v obraz): Ti si, katero iščem. — Oj, dolgo sem hodil po svetu, predno sem te našel, Mina — gotovo, ti si Mina, poglej mi v obraz, Mina!

Mina: Kdo ste Vi — kaj hočete od mene — pustite me, da grem domóv!

Gospod: Oj, ne, Mina! Tebe ne pustim — sedaj, ko sem te komaj našel. Nikdar te ne pustim več, ko bi te ves svet trgal od mojega srcá. Mina, da ti veš, kako sem hrepenel za teboj. Nisem te poznal, ali vedel sem, da te najdem kedaj. Prehodel sem pol svetá in tukaj v prelepem gozdu, blizu studenca v luninem svitu videl sem te in te spoznal — tebe: vero mojo, mojo nevesto, srečo mojo. Govori Mina — reci, zapovej, kar hočeš, jaz sem tvoj sluga — rob tvoj!

Mina: Kaj govorite, gospod, jaz Vas ne umem. Nikdar Vas nisem videla, kaj hočete z menoj, jaz sem preprosto kmetsko deklè.

Gospod: Mina, mólči! Kjer sklepa usoda in se strinjajo srca, tam ne more ločiti stan. Jaz sem gospod — ti si kmetsko deklè, kaj zato? Srci sta naju zvezali — namenjena sva si, in moja bodeš. Ako hočeš, bodem jaz kmet s teboj — ako hočeš, bodeš ti gospá z menoj. Bodi moja — lepa Mina!

Mina: Vi veste moje ime! Povejte, kdo ste Vi, gospod?

Gospod: Mina, srce moje, precej ti povem na drobno. Pojdi, duša moja, semkaj — sédi poleg mene na rúševino. Glej, luna sveti tako lepó — povem ti o tvoji in o svoji usodi.

Mina: Gospod, jaz ne smem. Moj Bog, kaj se godí z menoj!

Gospod: Brez skrbi bodi, Mina! Da sem tvoj prijatelj in da te ljubim, — že veš, — veš iz tega, kar sem ti zdaj povedal. Ko bi se zarotil in zaklel ves svet zoper naju — ti bodeš moja. (Nežno jo prisili, da sedeta.)

Mina: Greh je, da Vas poslušam, rada bi bežala, pa ne morem.

Gospod: Čuj tedaj, dete moje! Ti me nisi nikdar videla, kaj ne? Ves neznan sem ti — v tem kraji me ne pozna nihče. Ali jaz vem natanko, kdo si ti in kaj. Samó tega do sedaj nisem vedel, kje prebivaš. Zdaj tudi to vem. Ti si hči slobodnega možá, najzalša v deželi, ali tvoji sreči je bil protiven človek, ki z ognjem in železom hrepení za teboj. Tako so mi kazale zvezde — a zdaj vidim resnico pred seboj. Da si najlepša, ker sem videl ženskih kedaj, kažejo tvoje oči: da si slobodna, tvoj ponos, a če te ni zalezoval kovač — povej sáma?

Mina: Vi vse veste, gospod, ali nisem ga slušala. Kdo Vam je to povedal in kaj hočete od mene?

Gospod: Jaz ti povem, kaj hočem od tebe, kaj moraš storiti — nobene izvolje nimaš več: moja moraš biti — na veke moja!

Mina: Vaša, gospod — čemu, zakaj — kdo ste Vi? Kaj se to pravi — Vaša? Prav ste rekli, da sem ponosna, zato pa hočem vedeti, kdo mi govori besede, katere samó na pol razumem. Vse, kar ste mi govorili, povedal Vam je lahko kdo — vsak človek me pozna v tem kraju. Ni Vam bilo težko zvedeti, ako ste hoteli. (Vstane ter gleda krog sebe, kakor bi iskala pomóci.) Zato ni, da bi morala biti Vaša.

Gospod (tudi vstane): Ti mi ne zaupaš, Mina! Vprašaj svoje srce, vprašaj svoj spomin! Kaj ti ni srce hladno ostalo, ko so ti razkladali drugi svojo ljubezen? Zakaj — ne veš? Ker si morala čakati mene! Sicer bi se bila že možila, kakor tvoje vrstnice. Ali ti si odlašala. Cakala si nekaj, kar sama nisi vedela. I jaz sem čakal tako in iskal po širnem svetu svojega drugega srca. Jaz sem plemenitega rodú gospodov s Podgorja. Pet belih gradov imenujem svojo last. Daleč je moja domačija, tam na mejah dežele ogerske. Obhodil sem vse rimsko cesarstvo in že sem skoro obupal, že sem mislil, da bodem célo življenje iskal svojo nevesto ter jo našel, ko bode že prepozno. Nocoj sem prišel semkaj v ta zapuščeni kraj po dolgem potu, namenjen v bližnjem grádu iskat prenočišča. Pa sem tebe našel na tem kraju — na kraju, kjer o takem času ni deklet. Kaj sem mar vedel, da prideš semkaj, — kaj si to komu povedala? Ali précej, ko sem te zagledal, vedel sem, da si ti prava, katero iščem — srce mi je povedalo. Ali tebi ni govorilo srce, ko si me zagledala, ali moreš hladna ostati, ko vidiš, koliko záte trpim? Ne moreš — ne smeš. Z menoj moraš — moja žena moraš biti.

Mina: Ne upam se verjeti, kar pravite. Ne godé se več čudesa in gospóda nima srca za kmetske ljudi. Vendar Vi govorite tako, kakor bi bilo vse istinito, kar sem si kedaj domišljala o sreči svoji.

Gospod: Vidiš, domišljala si o sreči — to je bil glas srca. In vprašaj še svoj spomin. Káj nisi nikdar čula, da te bode snubil gospod? Morala si čuti! Ako je bilo meni odkrito, da bode kmetsko dekle moja nevesta, ni moglo ostati tebi prikrito, da bodeš nekdaj grajska gospá.

Mina: Res je — ciganka je povedala. Vse se je obistinilo. (Vesela): In Vi, gospod, ste moj prihodnji mož? Kažite, da Vam pogledam v okó, nisem se upala do sedaj. Okó je zvesto!

Gospod: Mina! V znamenje ljubezni sem ti prinesel nekaj s seboj. (Sname si zlato verigo z vratú.) Na ti zlati verižici, ki nima ní konca ne kraja, kakor moja ljubezen, pripeta je svetinja cesarja, mogočnega zmagovalca. Ta veriga s svetinjo je znamenje zmage. To sem namenil svoji nevesti, ko je še nisem poznal. To dam nevesti svoji okrog ponosnega vratú, to naj ti bode znamenje moje — najine ljubezni. (Obesi ji verigo okrog vratú ter jo poljubi v čelo.)

Mina: Gospod, gorí mi na čelu, kjer so se ga doteknila Vaša ustna.

Gospod: Tako bodo goreli odslej najini poljubi — na tvojih moji, na mojih ustnih poljubi tvoji — dokler bodeva živa in krasno nama bode teklo življenje — brezskrbno in sladko.

Mina: Brezskrbno in sladko! Časih se mi je sanjalo, da sem gledala z visoke grajske line na ravno poljé in zdelo se mi je, da sem gospodinja in da je moje polje tù doli in ljudstvo, ki je obdeljuje. Pa se je vzdignil po cesti prah in iz njega so prijahali kakor blisk hitro trije svetli vitezi, razjahali konje ter potrkali na grajska vrata. A jaz sem jim tekla odpirat, priklanjali so se do tal, v lice me poljubljali in zdelo se mi je, da so — moji sinovi.

Gospod: Krasno dete, vse se zgodi tako, kakor si sanjala. Ali sedaj moraš z menoj — primem te čez pas ter nesem te vriskajoč na svoj grad.

Mina: Nikar gospod! Nevesta Vaša, pravite? Ako je Vaše srce iskreno tako, kot so Vaše besede — ljubite me res in jaz bi Vas morala ljubiti. Ali ljubica samó nečem biti in nevesta mora biti prej žena, predno gré z možem. Jaz imam starega očeta domá; prej se moram posloviti od kmetske kočé, predno grem na beli grad. Kaj bi počel moj stari oče, ko bi me izgubil tako brez slovesa. Duhoven mora biti in oče — potlej pojdem, prej ne. Sedaj pa se ločiva.

Gospod: Nocoj moraš z menoj, Mina! Jaz bi umrl brez tebe. Tvoja sreča in moja bi bila izgubljena, da se ločiva, ko sva se komaj našla. Nikdar se ne smeva ločiti, tako je usojeno. Človek bode zapustil očeta in mater ter pojde za ženó, a žena za možem — pravi pismo. Jaz sem hodil dolgo za teboj, a ti pojdi zdaj z menoj. Svojega očeta ne vidiš prej, nego v grádu, ko bodeš gospá. Takrat pošljeva ponj z dvanajsterimi konji in toliko hlapci in veselje mu bode sijalo iz očij. Ko pa prestopiš grajski prag — vsprejme te duhovnik, zveže naju, in zakon sklenen med nama, zadobi cerkveni blagoslov. Pojdi, noč je zemljo objela in jaz objamem tebe. (Hoče jo objeti, ona odstopi.)

Mina: Ne, gospod. Nečem, ne morem. (Sáma sebi): In vendar — vse se je izpolnilo — laž ne more biti. Po očeta pošlje in pater me sprejme v grádu. Ko bi res bilo!

Gospod: Pojdi (za pas jo sili s seboj, a sáma se udaje), daleč je moj dom.

Mina: Čakajte, gospod, to je prehitro, premisliti mi dajte, nikar me ne silite s seboj.

Šesti prizor.

Ivan Žar. Prejšnja.

Ivan Žar (pride od strani): *Mina*, to je tvoj glas! Kako si sem prišla, kdo je s teboj? Jaz te oslobodim iz vragovih rok!

Gospod (izdere meč): Nazaj, kdor si, sicer ti prebodem teló! Kdo je ta, ki te pozná, *Mina*?

Mina: Kovač, preganjajo te, béži, mene ni treba zalezovati.

Gospod: Kovač? — ta mora umreti! (Prebosti ga hoče.)

Ivan Žar (odbije s svojim mečem): I jaz imam meč, in znam ga sukati. Varuj se, mladič neznani, ki zalezavaš dekleta v mraku po hosti. Kaj imaš z dekletom mojim?

Gospod: Tebi nič mar. *Mina*, pojdi!

Mina: Tvoje deklè, praviš, kovač? Nikdar ti nisem rekla, da sem tvoja; nimaš pravice, tako me nazivati. Ko si mi ta prstan vsilil in sem ga vzela, rekla sem, da ti ga dam nazaj, ako te ne vzamem. In jaz te ne morem vzeti, kovač, ker te ne ljubim, a ti si poleg tega ubežen. Ná prstan nazaj!

Ivan Žar: *Mina*!

Mina: Ná, sicer ga vržem na tla.

Ivan Žar: Ti me odbijaš, kakor se odbija pes, ki sili za človekom. Ne bodem te prosil ljubezni, ne letal več za teboj, saj sem ubežen in ti nečeš biti moja. A treba te rešiti tistega-le. Kam te sili s seboj? Tudi ž njim ne smeš! (Prijeti jo hoče za roko.)

Mina (vrže prstan na tla): Ná ga! Ne gani se za menoj, kovač, s proste volje grem ž njim. Pojdite, gospod! (Odideta.)

Sedmi prizor.

Ivan Žar: Je li bila to resnica, ali hudobna prikazen? — Za njima, da ga ubijem! — S proste volje je šla ž njim, a mene je odbila, kot zaničevanega hlapca. Ne morem za njima. Drugega ljubi, mene neče. Kdo je ta, kam sta šla? Kaj to meni, srce, kaj to tebi! In prstan mi je vrgla pod noge — znamenje ljubezni moje

(Meč vtakne v nóžnico, pobere prstan.) Sedaj pa ostaneš pri meni, zlati prstan. To je bila prva in zadnja ljubezen. Nespametno srce, tiho bodi, záte ne mara lepo deklè. Šla je z gospodom, ali kaj je bil. Jaz sem pa ubežen. Niti predreti ga nisem mogel. Čemu tudi, ona ga mora imeti rada. Da bi srečna bila. Srce, tiho bodi!

Truden sem od bega. Kakor lovski psi za brzonogim zajcem, tako so bili za menoj. Ali zmotil sem jih in jim sled pretrgal. Da sem tukaj, ne mislijo. — Da bi ne bil prišel semkaj in izpregledal vse svoje neskončne nesreče!

Preganjajo me, kakor divjo zver. Na gospoda s Preseka sem jih ščuvál, zato me hočejo ubiti. Res je! Kazal sem ljudem njihovo uboštvo, glad in borne kočè in spominjal jih na pot, ki jim teče s temnega čela pri tlačanskem delu. Kazal sem jim svetle gradove, ki so jih zidali za graščáka. Pripovedoval sem, kako se siti in razkošuje o ljudskih žulih. Klical sem, naj otresejo jarem raz sebe ter primorajo gospodarja, da bode človeško ravnal ž njimi, če je vsekako treba takih gospodarjev. Kazal sem jim svetlo bodočnost, če bi tako storili. Zaman je bilo! Povsod so rekli, da je res tako, kakor pravim, ali da se nihče ne upa, da niso zložni, da se jeden drugega bojí, da ga ne izdá.

Osmi prizor.

Ivan Žar in ciganka stopi izza grma.

Ciganka: Stoj, kovač, kaj se ti sanja? Poslušala sem vas vse, pa kar ti praviš, ni prida. Jaz pa ti povem zdaj-le nekaj, kar je prav záte — če daš krajcar. Ali veš, kdo ti je dekleta odpeljal — nu, če daš krajcar, pa ti povem.

Ivan Žar: Béži vrag ciganski, kdo te je klical?

Ciganka: Ti, kovač, ti me seveda nisi klical. Da si me klical ti, ne bil bi te prehitel drug. On me je pa klical — zdaj jo pa imá.

Ivan Žar: Kdo — on?

Ciganka: Gospod s Preseka, ta mladič, ki ti je ravno kar izvabil tvojo nevesto?

Ivan Žar: Ta — Presekar! Pa tebe je klical zato?

Ciganka: Klical, da sem mu srečo povedala. Pa ni dal srebrnjaka, kakor je obljubil — njegov pisár ga je zapil. Zato pa tebi povem, da je tvoja Mina zdaj Presekarjeva ljubica, veš, kovač! Kadar se je naveliča, pa jo boš zopet ti lahko ljubil, ho, ho — toda vrag te vzemi, kovač — še tebe! (Izgine.)

Deveti prizor.

Ivan Žar: Nu, prokletstvo je popolno. Tistemu se je udala, ki bi mene rad ubil. Pa sem mislil, da me bode ljubila. Tudi ona ni boljša od drugih.

Zaslepljeno in zapeljano je vse to ljudstvo. Ničesa se ne zavé, nego želodca. Da je ta poln, pa je zadovoljno; a če je prazen, gleda v nič, ne misli nič, niti ne kolne več, samó milosti čaka in zvija se pred svojim najkrutejšim sovražnikom. In ženske tega naroda? Da jo pogleda silni gospodar, že jo ima v oblasti svoji in za njim leti in vrže se mu pod noge.

Povsod, kjer sem videl tuje narode, povsod so bili ponosni na svoj rod in tujec médnje prišedši, mora se pokoriti njihovim postavam. Ali k nam pride tujec, pa je précej gospodar, a gospodar, ki z zaničevanjem brca od sebe služni rod, in ta rod mu poljublja breajočo nogo. Nas je stvarnik menda ustvaril samó za to, da robujemo. Kdor hoče, ta je naš gospod. Brez trdne duše smo. Jeden drugemu ne upa, ker je vsak drugi izdajnik. Vsak gre svojo pot, ali vsi pridemo tiranu pod noge. Do pekla se je pogreznilo ponižanje tega naroda! Da tako ostane, izginiti mora z zemlje — izginiti, in nikdar ni živel — brez sledú. Strašna usoda!

A meni ostaje samó še osebno maščevanje, in to bodi brezsrčno in krvavo. (Odide.)

Deseti prizor.

Dva hlapca. Luka in Veper zaporedoma prihajajo.

Prvi hlapec (pride): Saj sem rekel, da ne bode nič. Ta kovaški pomočnik več vidi, nego je res. Bog vé, kje je že Ivan Žar.

Drugi hlapec (pride): Vidiš, tukaj je pa le bil, slédi njegovih stopinj se poznajo v travi.

Luka (pride): Jaz sem pa pred pol ure z griča videl, da je semkaj šel. Da ste me précej ubogali, ko sem povedal, ujeli bi ga bili.

Prvi hlapec: Précej smo šli, ko smo tamkaj izgrešili stari sled; izgubili smo še Sultana za to.

Veper (pride): Kaj stojite? Zopet zastonj?

Luka: Tukaj je bil — sled kaže.

Prvi hlapec: Dà, ali naprej ga ni. Jaz tudi ne verjamem, da bi kovača tako ujeli. Pokaže se, kadar se hoče, sicer pa jaz pravim, da izgine, če se mu ljubi. Gadje srce je živo požrl in praprotin cvet ima pri sebi, potlej ga pa uglej, če ga moreš. Človeškemu očesu ga ni videti, razven če spi. Ali takrat se skrije k svojim ljudem, katere gotovo imá. Po noči bode treba kočé preiskati, da ga najdemo.

Veper: Kdor ga privleče mrtvega, dobi pet srebrnjakov, kdor prižene živega, deset — a kjer bi ga pri sebi skrnil, temu zapalimo kočo nad glavo ter jo obstopimo, da ne bode ušel iz ognja ni on, ni zarod njegov. — Tako ukažem jutri oklicati — tako je ukazal meni gospod. Tebi, Luka kovačev, je za to, če ga ujameš, že itak kovačnica obljubljen. Ali podvizaj se, če ga ne izpaziš v kratkem in ne izdaš, dam razrušiti kovačnico, da se ne bode znalo, kje je stala.

Luka: Nekaj tednov, gospod, potrpite; jaz Vam ga v tem času gotovo izdám. Po noči in po dnevi mu bodem za petámi. Hočem se mu kazati prijatelja in zaupal mi bode, ker sem delal pri njem. Tako prevarim njegovo zaupanje — zanesite se náme!

Prvi hlapec: Jaz pravim, da ne bode nič, ko se ne vidi.

Veper: Saj se tudi tvoja pamet ne vidi. Odlazite domóv! (Hlapec odideta.) Ti pa précej na delo! Če je tukaj bil, zalotiš ga kje še nocoj — in začneš, kakor si rekel. To je prava pot; — če se ti posreči, še drugo plačilo ti dá gospod. Idi! (Luka odide.)

To je dobro, da so ljudje tako vražno neumni. Zato so nam udani. Da so pametni, kakor kovač, bilo bi davno že po nas. Zato pa je treba iztrebiti pametne in srčne možé. Čimbolj zabiti ste — tem bolje za nas! (Odide.)

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Ivan Trdina.

29. Zakletí oreh.

(Konec.)

Podgorka Mica je nosila v mesto zelenjavo in sočivje in stržila zánje marsikak krajcar, ali poglavitni dohodek ji je dajala itak krčma. Točila je izvrstno vino, ljudje pa so zahajali k nji tudi zaradi velike priljudnosti in postrežljivosti njene. Sam vrag jo je zmotil, da se je ustavila neko jutro na potu iz mesta pod zakletim orehom in čvekala tamo z botrami in tetkami svojimi, dokler se je navzela pogubljivega duhá, ki puhtí iz tega drevesa. Vrnila se je domóv vsa izpremenjena. Blaga, vedno prijazna krčmaríca se je prevrgla v osorno, kačepično divjakinjo, ki je razžalila vsakega gosta.

Kadar je prišel pit kak bogatin, zadrta se je: „Kaj misli ta bahač, da brez njega ne bi mogla živeti? Mari mi je! Saj imajo denar tudi drugi ljudje, ne le on“. Če se je oglašil pri nji najpoštenjši rokodelec, zadržala mu je v obraz: „Kaj se vlačijo po krčmah taki berači? Zatekate se k meni, da bi me ociganili, pa me ne bote“. Ko je zagledala v izbi podgorske kmete, jela je regljati: „Če ni boljših pivcev, pa še teh capinov ni treba. Podgorec naj loče vodo in žulji ričet; vino in štruca sta za gospôdo“. Noben pameten človek ne graja dandanes duhovnika, ki gré v pošteno krčmo. Ko pa je stopil v Micino hišo kapelan in jo prosil, da bi mu prinesla mérico starine, vpila je v kleti glasno ter se jezila na vse duhovne, ki zabajajo v krčme. To se razume samó po sebi, da je nesramnica izgubila kmalu vse svoje goste. Hiše njene se je prijel pridevek: pri „kači-Mici“. Ali ona je tako zaslepljena, da ne spozna svoje krivice nego se kolne, da so ji odgnali pivce zavidni sosedje in žejni dácarji, katerih neče zastonj napajati.

Bogat Čeh je kupil pod Gorjanci lepo pristavo, zabavljivi Podgorci so jo zvali Kúrnica. Za oskrbnika ji je dobil mladega ali jako zvedenega kmeta Rikeca. Pozneje je poslaltja tudi zlahtnico svojo Beti. Rekel ji je, naj gospodári slobodno po svoji volji. Če ji bo treba denarja, naj piše njemu, v drugih rečeh pa naj vpraša za svet izkušnega kmetovalca Rikeca. Ker Čeh ni imel svojih otrok, hotel je zapustiti pristavo ti zlahtnici, kar je zapisal tudi v oporoko. Beti je bila trda Nemka; ko je prišla k nam, ni znala nič slovensko. Mudila se je več dnij v Novem Mestu, da si nakupi raznega orodja in posode. Priljubila se je slednjemu človeku, ki jo je spoznal, z izredno svojo modrostjo, zmiselnostjo in pobožnostjo. S krčmarico, pri kateri je ostala, šli sta večkrat ogledovat bližnje gradove, cerkve in druge imenitosti prelepe novomeške okolice. Po nesreči sta zablodili tudi pod zakleti oreh. Da zajde toliko ljudij pódenj, ni nič čudnega, kajti stoji to drevó na prijaznem griči ne daleč od razpotja, kjer se križajo na vse strani ceste in steze. Ko je Nemka vse pripravila in si omislila, kar potrebuje gospodinja, dala je napreči in se odvezla v Kúrnico. Rikec jo je čakal tamo iz priljudnosti, ali govoriti ni mogel ž njo, ker ni razumel nemškega jezika. Ko ga Beti zagleda, skoči vesela k njemu in zakliče podavši mu obe roki: „Lep je podgorski kraj, ali še lepši so podgorski junaki! Ti me boš učil slovensko, pa se boš skoraj uveril, kako dobro si bom zapomnila vsako tvojo besedo“. Poslala je v mesto po najboljšo jedi in pijače in se je gostila z oskrbnikom svojim do pozne noči. Tako sta blagovala in se dobrovóljila potem vsak dan več tednov zaporedoma. Rikec je bil oženjen, ali pri krasni Beti ni mislil

ne na ženo, ne na otroke svoje. Zasačila ga je tako čvrsto v mrežo svojo, da več nego štirinajst dnij ni prišel nikoli domov. Od konca sta se pogovarjala z očmi in z drugimi znamenji, ali ob mesecu govorila je tujka naš jezik po vrsti in ročno, kakor da bi ga ji bil ulil sam sv. Duh. Grozno pohujšanje sta delala ta dva človeka v poštem našem Podgorji. Kar vpričo vseh ljudij sta se vodila za róke in se poljubljala in objemala. Toda Rikčevka ni bila kaka mila Jera, da bi se bila domá cemerila, molčala in trpela. Negodnega dedca je nekolikokrat prav rezno ozmerjala; ko je videla, da to ne koristi, poklicala je na pomoč cerkveno gospósko. Od nje je zvedel češki bogatin, kako grdo mu se vede zlahtnica, pa jo je izbrisal précej iz oporoke in ji pisal, naj se pobere, kamor hoče, on je ne spoznava več za svojo. Podgorsko pristavo je zopet prodal, s skupljenim denarjem pa osnoval blagodatni zavod, v katerem se uči mladina ne le brati in pisati, ampak tudi Bogá čestiti in skrbeti za nebesa.

Zdaj pa čujte še strašanski greh vdove Katranke! Ta gospá je slovela za pošteno ženo, skrbno gospodinjo in bogoslužno kristijano. Hčere so ji bile šle v mesto k prijateljicam, pa se je popela na hrib, da bi videla, če gredó že domov. Čakala jih je gori dobro uro sedé pod zakletim orehom. Tamo se ji je zmešalo v glavi, da je začela prezirati našo vero in živeti po turški in poganski. Na Dolenjsko so prišli Judje, ki so skupljevali ženske vlase in staro šaro: majólike, luči, nevestne avbe, izrezljáne stole, okajene podobe, cerkveno posolo in opravo. Ti trgovci so se oglasili tudi pri Katranki. Prinese jim čudotvorno razpélo in je dá Judom za trideset srebrnih goldinarjev, kakor je bil prodan sprednikom njihovim živi Kristus za trideset srebrnikov! Kar svet stoji, ni storila takovega hudodelstva še nobena Slovenka. Ta prelepi križ je ležal prej v bóžjem gróbu, ki je bil v bližnji kapeli, kamor so ga hořili o veliki nóči pobožni kristjani čestit, poljubljat in prosit pomoči v vseh dušnih in telesnih stiskah. Mati božja je skoraj razodela, kako neizrečeno jo bolí sramota, ki se je zgodila čudodelni podobi nje božjega sinú. Okoli kapele je jela hoditi čestita, v belo oblečena žena. Mílo se jokaje povpraševala je župljane, zakaj so dovolili, da se ji ugrabi odrešenik, in kamo so ga odnesli nevérniki? Grešnikom ni bila podeljena mílost, da bi jo videli, prikazovala se je samó nedolžnim otrokom, čistim devicam, spokornikom in spokornicam. Tako je iskala ta žena Kristusa ves dan v kapeli in po vsi bližnji in daljni okolici. Ker ga ni mogla najti, niti zvedeti, kje je, stopila je proti večeru na grič in zaklicala trikrat s povzdigneno roko: „Gorjé, gorjé, gorjé!“ To pretnjo je ponavljala več

tednov in mesecev, vse dotlé, dokler niso začeli zidati v Šmihelu samostana, v katerem bodo svete device pospeševale čast božjo in vzveščanje bližnjega. Take ustanove so bile Mariji že od nekdanj ljube in mile, posebno pa ji ugajajo dandanes, ko je zavladal po vseh deželah posvetnjáški duh, ki je napovedal vojsko Bogú in njega materi. Od kar so se jeli vzdigovati samostanski zidovi, izginila je prikazen pri kapelici v očitno in preveselo znamenje, da se je nebeški kraljici potolažila toga in nejevolja. Brez te zgrade nakopal bi bil Katrankin greh sto in sto rev in nadlog vsi šmihelski župniji. Večna slava bodi blagodušnemu dobrotniku, ki je podaril za osnovo tega svetišča velik del imetka svojega! Čast in hvala pa gre tudi šmihelskemu župniku, ki se je največ potrudil, da se je dobro delo tako brzo zastavilo in tako trdno in krasno dovršilo.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

XI.

Poslanec Zemižizen prihaja k Slavomiru.

Na Velegradu je bila največja trdnjava tedanjega stoletja. Trdnjava, toseve, ne v rimljanskem zmislu, niti ne v obliki nemških gradov, temveč po staroslovenski šegi, silno prostorno gradišče, kamor so Sloveni zdaleč in od blizu ob času vojne pribegali z vsem blagom in imenjem ter ubranivši se v deželo padlega vruga večinoma zopet popustili ograje in vrnili se na delo v domóve, če jih ni bil sovrag razdejal.

Knez Rastislav je bil Velegrad postavil in večkrat mu je to gradišče rabilo za nujno zavetje; večkrat so nemške vojske v zemljo udrle in predrle do Velegrada, a tû pred Rastislavljim gradiščem omagale in se upehane morale umekniti, pojéne od ohrabrenih Slovenov.

Gradišče je zavzemalo neizmeren prostor, kateri je bil po vzgledu obrskih ograj okoli in okoli z nasipi, kóljem in rovi, na jedni stráni pa tudi s tekočo vodo tako zavarovan, da sovražnik ni mogel vnti.

V notranjosti tega ograjenega prostora so stali na holmu v sredi domi in dvori knežji, od kámena in lesá, okoli pa hiše knežje družine in stalnih naseljencev v gradišči. Vse drugo prostorišče v ograji je bilo v mirnih časih prosto, pašnik in pólje; kadar pa so žarni kresi po

gorah svitali in po slovenski zemlji oznanjali strahovest, da Nemeč nosi meč in ogenj v deželo, napolnila se je planjava v gradišči s pribegli in vojniki.

Ko sta Onobol in Zemižizen prešla skozi zadnjo stražo na glavni vrzéli, kjer je moral Onobol še gaslo govoriti, da je stražnik vedel, da li sta prišleca „naša človeka“, jahala sta potem v notranjem gradišči brez zadržka dalje proti sredini.

Na levo in desno v gradišči se je njima pred očmi odpiralo jako raznolično in živahno gibanje. Cele vrste vozov, natovorjenih z raznim živežem za ljudi in žival, z orodjem, polnimi mehovi, s kožami, z otroki in ženami. Med vozovi so bile male ograje, v katerih je živina neznano mukala in se pójala; konji, privezani na kole in plotove, razbijali so in razgetali, dokler jih ni gospodar prišel z glasnim klicem in z bičem mirit. Tam je jedna množina ljudij, ženskih, dece in moških čepela okoli velicega ognja, pri katerem se je cel junec na dolgem ražnji pekel, in željno pričakovala obeda rumeno-opečene pečenke. Ondu je zopet mož prekrival voz s široko odejo, spleteno od bičja in lubja ter jo na obeh krajéh tako podpiral, da je bilo za nekoliko njegove družine prostora pod vozom in pod njo ubozeza zaščita pred solncem in dežjem. Drugi je kole zabijal v ilovnata tla, ob katerih je nameraval oplesti kože in platno ter stvoriti šator za sebe in svojce. Tretji je len ležal poleg svojega orožja na tleh in poleg svoje žene, ki je plakajočo deco tešila pa žito mlela na žrnovu, staroslovenskem róčnem mlinu, s kámenom vrteč ob kamen. Preko vsega tega pisanega prizora pak je bil opaziti duh nereda, nenavadnosti, nuje in sile, bede in vojne.

Po širocem poti med to množino jahajoč je Zemižizen na levo in desno daleč okoli pazil in gledal, kakor bi hotel šteti. In vedno veselejše mu je bilo lice.

„Dosti mečev, dosti junakov,“ reče potem Onobolu.

„Počakaj, da prijahava do naših ljudij; mi smo samí možje, bojevnici; žene in deco smo ostavili a na pomoč prišli samo za boj pripravní.“

„Dobro, da ste prišli, ker preveč brez skrbi in brez reda narod tû leží, ne vedoč menda, kako blizu je že sovražnik.“

„Blizu?“ vpraša Onobol meneč, da zvé zdaj v poslednji hip kaj več. Ali Zemižizen ni odgovarjal in Onobol je znal, da je pobratimu Svetopolkovemu dolžen toliko poštovanja, da ga ne sme nadlegovati s sitnimi vprašanji.

„Tû so našinci,“ reče čez nekoliko časa, ko prijahata do gostih šatorov, pletenih ali razprtih nabitih kož bolj trajno in dobro stvorjenih, nego so bila druga v gradišči dozdej videna.

„Naravnost me védi k Slavomiru, glavnemu vašemu velitelju,“ ukazuje Zemižizen.

„Ne znam mu stana, niti ne smem, ko bi znal. Našemu velitelju te moram dovesti.“

„Kdo je ta?“

„Rastič iz Nitre, znati ga moraš.“

Zemižiznu se čelo zmračí, kajti ni mu bil prijatelj, čegar ime je slišal.

„Ni li že tù?“ vpraša videč gostobradega močnega moža pred seboj.

„Je!“

Od vseh krajev so se zdaj vojni možje ozirali, mnogi so bili Zemižizna spoznali in se čudili videči ga, ker glas se je bil občno razširil, da je s Svetopolkom pri Nemcih, zoper katere se je bilo zdaj treba zbirati. To je bilo menda tudi krivo, da ga ni nihče z glasnim vzklikom pozdravil, temveč da je na okoli in okoli le vse umolknilo in so bile vse oči vánj uprte, ko je Rastiču na pol tiho govoril:

„Blagor ti, Rastič, in pozdravljenje od pobratima Svetopolka! Od njega prihajam in važne vesti nosim za tebe in vse našince in rod naš in dom. Brzo odveži konja, zajahaj in védi me k Slavomiru in drugim veliteljem, da razložim, česar ne veste še, a kar odločuje v našem životu.“

„Razjahaj, blizu je, i peš se pride,“ reče Rastič.

„Jaz pojézdím,“ odgovorí Zemižizen odločno in okó v veliki glavi se mu zaiskrí. Rastič migne Onobolu naj mu konja posodi in ga zajaha.

Nista daleč jahala, ko se je zagledal holm in grad na njem.

„To so knežji dvori?“ vpraša Zemižizen Rastiča, ki je do zdaj molčal.

„To so,“ odgovorí Rastič in sumnjivo pogleda Zemižizna. „Tù stanuje Slavomir, kateremu smo mi zvestobo in pokornost zarotili, dokler boja ne končamo.“

Pred njima se v zrak dviga veliko in široko poslopje, zidano od belega rezanega kamena, s stolpi in mogočnimi vrati. To je bil dom nesrečnega Rastislava, trden dvor, ki bi se bil dal tudi še potlej braniti, ko bi bila velika ograja Velegradska na kakšnem kraju od sovražnikov predrta.

Poveljnik slovenske vojske Slavomir, visok a suh mož, prijaznega, nevojevitnega lica, imel je baš nekoliko svojih zaupnih mož okoli sebe, s katerimi se je posvetoval o tem, kar so mu poročale različne vesti od sovražnika. Znali so, da je sovražnik že tako blizu, da jih utegne napasti vsak dan. Ali hoteli so ga za zdaj čakati za ograjo in nasipi

vsaj tako dolgo, da ga od blizu vidé mogó preceniti, kako močan je po številu vojakov s seboj dovedenih.

Silno se zavzémó vsi čuvši novost, da je Svetopolkov pobratim Zemižizen v tabor prišel ter da hoče govoriti ob imenitnih rečeh z glavnim veliteljem.

Ko je Zemižizen v izbo stopivši Slavomiru in vsem navzočnim pozdrav izgovoril, reče Slavomir k njemu stopivši:

„Zdravje in blagor tudi tebi, Zemižizen, ako si prišel kakor Sloven med Slovene, brat med brate in nam hočeš s svetom in mečem pomagati, da rešimo domovino. Govôri pa nam, od kod prihajaš in kaj si videl tam, koder si hodil, ker jako radi bi slišali, kaj novega si nam prinesel, veselo ali tugepolno, reci svoje slóvo!“

„Hočem, ali ne vprašaj me stoprav, prihajam li k vam kakor Sloven med Slovene, brat med brate, Zemižizen mi je ime in pošteno je,“ reče došlec in ponosno ogleda Slavomirovo družino.

„Nismo ti žalega govorili, ali ti prihajaš od mojega mlajšega brata Svetopolka, ki je k Nemcem šel in zló je, kar naši ljudjé govoré o njem, zló, da bi me ne bilo sram, da naju ni nosila jedna majka, ko bi vse resnica bila. Nisem mu vražen, da je protivnik moj bil vselej dasi sem že mládemu prepustil očeve dvore in k blazemu strijcu sem šel, ali nikdar mu naj ne bode oproščeno nî od mene nî od nobenega pravega Slovena, če res zdaj z nemško vojsko hodi na svoje brate in zoper svojo rodino, tako da hvalim Bogá, da mi ni brat jednomat.“

Pri teh besedah se Slavomir zarudí od jeze, a obrne se takoj k Naumu, ki je na levici poleg njega stal in reče: „Pač mi prihaja na misel, da sv. véra uči odpuščati tudi sovražnikom, ali slab sem za to in ne morem mu odpustiti, bratu Svetopolku, Bog me pomiluj!“

Pa tudi Naum, Metodov učenec, gledal je tako srdito izpod čela Zemižizna, da se mu ni baš videlo, da bi bil bolj krščansko odpuščal svojim sovražnikom, kakor Slavomir.

„Krivo dolžiš ti rodnega si brata in družino mu. Svetopolk ne hodi z nemško vojsko zoper brate, nego on hodi za brate, za svobodo slovensko bode i on meč svoj pral v nemški krvi, kakor vi in mi vsi,“ reče Zemižizen.

„Vesela vest je, ki jo prinašaš, samó če je resnična.“

„Táji če moreš, da je bil Svetopolk s teboj in z družino vred med Nemci v Soligradu, ko so po krivem obsojali našega svetega otca in učitelja Metoda!“ zavpije Naum jezen Zemižiznu.

„Ne tajim, bili smo tam, a zdaj sem jaz tù in Svetopolk ni daleč stráni, a upa skoraj i on pri vas biti in vam na čelu, ako me poslušate,“ odgovorí mirno Zemižizen.

„Zvit je ta, kača je, ni mu vére,“ reče Rastič svojemu sosedu in čuje se lešno mrmranje.

„Šli smo k Nemcem v gosti s Svetopolkom,“ nadaljuje Zemizižen, „ker so ga vabili tja in on ni hotel poslušati sveta mojega, misleč, da so Nemci samo sovragi njegovemu strijcu Rastislavu, a ne tudi njemu. Med Nemci bivajoči pak smo brzo opazili, da so oni sovražniki vsacemu Slovenu. Oni so bili Svetopolka zvabili k sebi, da bi ga uničili. Mi smo bili zajeti. To smo opazili v pravem času in opozoril nas je vaš sveti učitelj na to.“

„Metod!“ vsklikneta Slavomir in Naum ob jednom.

„Da, on je Svetopolku razjasnil, kje smo in kaj čaka nas in naše domovine. Svetopolk je véroval, ker smo mu že mi prej isto propovedali, dasi drugače. Sklenili smo z zvijačo rešiti se, ker z junaštvom se ni bilo možno. Delali smo, kakor bi bili slepi za namere in nazore Nemcev in Svetopolk jim je ponudil vso našo zemljo in ves narod pridobiti, vse po njihovo urediti, danj plačevati in samó nemškega kralja priznavati. Verovali so nam od dneva do dneva bolj, in mi smo čakali ugodnega časa, kedaj nas izpusté. Ko je prišel glas, da se tû zbirate na Velegradu in ste sklenili Slavomiru izročiti veliteljstvo Rastislavovo in Svetopolkovo, svetoval sem jaz Svetopolku, naj se Frankom kaže, kakor bi bil vam sovražen. Ne bodi sovražen Svetopolku in meni, ko ti povem, da sva govorila Nemcem slábo o tebi in slábo o drugovih tvojih, rekoč, da ga ni zdaj nijednega tukaj, ki bi znal narod v vojsko zbrati in boj voditi, a ti, da si pobožen svečenik, nikakor pa vojniki. Za lest in prevaro Nemcev je bilo nama treba tako govoriti in vérovali so nama. Poslušali so tudi Svetopolkov in moj svet, naj z vojsko gredó na vas, in midva z družino da jim hočeva biti voditelja in kaži-pota. In že na Volčjem potoku stoji nemška vojska, glasovita vojvoda Engiskalk in Vilhelm ji ukazujeta, a od kraljeviča Karlmana imata nálog poslušati svete Svetopolkove. Moj pobratim Svetopolk hoče Nemcem plačati nevéro z nevero, hoče pogubiti óne, ki so njega pogubljali, on me pošilja k vam in govori: zmenímo se in dogovorímo, jaz vam celo nemško vojsko pod sekíro pošljem, da ne uteče noben mož iz slovenske zemlje, nego le óni, ki ga iz ujetstva pošljemo sami nemškim sorodcem povedat, da so poginili na poti, po katerem so Slovenom nosili pogin.“

Slavomir in vsi drugi so bili po teh besedah Zemizižnovih tako veselo iznenadeni in osupnjeni, da je nekaj hipov vladal molk, nobeden ni vedel, kaj bi rekel. Potem izpregovori Slavomir:

„Izpregovoril si veliko in težko reč, brate, prijetno slišati, neverjetno izvesti. Govôri nam več, da te razumejemo.“

Tù se oglasi Rastič:

„Poznam jaz Zemižizna, gladek mu je jezik in zgovoren. Zakaj nam ne pové, kako je pač možno Svetopolku govoriti, da hoče Nemce uničiti, ako je sam z malo družino med njimi? Ni prijatelj mi Nemeč, sraka, a zdi se mi da ima mozga v glavi več, nego je dobro za nas sosede; zatorej gotovo takoj izdajo opázi, predno se Svetopolk gane, in položi njega ter družinn mu na zeleno travo, da mu nikdar več ne dahne duša. Kaj more Svetopolk z malo družino med Nemci? Čuvajmo se. Sam je šel k njim v gosti, dasi je čul, kako so že prej Rastislava na poti prijeli, odveli in ga imajo v zapôru, če ga ubili niso.“

Pohvala teh besedij se je slišala. Zemižiznov veliki obraz pak je lahka rudečica preletala, kajti čutil je, da v mnogem oziru Rastič pravično sodi; ali prijateljstvo do pobratima Svatopolka mu je velevalo prvič ogibati se za zdaj odgovora, kaj je z Rastislavom, drugič pa modro vse porabiti, kar more nekoliko porušeno veljavo Svetopolkovo na višek povdigniti. Reče tedaj:

„O Rastislavu ne morem pripovedovati, nismo ga videli, a če Nemci, katere smo spoznali stoprav dobro, ko smo bili pri njih, niso lepó in pravično ravnali ž njim, maščujmo krivico s krvjó. Za to je Svetopolk zdaj pripravljen, ker, védi, o Rastič, da ni sam on Sloven z malo družino v nemški vojski, nego je še Slovenov s Posavja in Podravja in od Mure in od Murice toliko, da mogó več nego jedno sotesko za hrptom nemškima vojvodoma in njiju vojski Engiskalku in Vilhelmu zasadi in Nemce od tilnika prijeti ob tistem času, ko jih vi spredaj primete. Treba je zvitosti in prelésti. Vozniki za vojsko skoraj so sami Susli, Sloveni od reke Mure, katero vodi Motižir, neprijatelj Nemcev. Ta je tiho že pridobljen in nam utegne pridobiti to noč še tudi Ečegoja Črnmjanskega. Isto tako je Vitoglav že obljubil, ki je od Nemcev prisiljen bil pridružiti se s svojo vojno družino vojvodi Vilhelmu. Z Vitoglavom valjda potegnejo Tvrjanje, živeči med Celjani in Ljubljani v sredi. Tudi drugi slovenski Podravci so v vojski, kakor Razvojanje, Hujanje, Žeteljanje, Čistanjepoljci.“

„Znana mi imena imaš na jeziku,“ oglasi se Naum. „Ni li Vitoglav vojvod junakov Ljubljanskih od zgorenje Save na jugu doli, a Motižir vojniki kneza Koclja v Ptuji in Mosaburgi?“

„Tako je, kakor si rekel. Spoznavam iz tega, da si sam že doli v jugu bil; najbrž si spremljal ónega svetega možá, ko je k Nemcem šel, in ki ga zovete Metoda!“

„Dobro si ugenil, a povej nam, je li tudi Metod pri Svetopolku in z vami, ker si prej omenil, da vas je on opozoril na to, da Nemci nič dobrega ne nameravajo vam gostom, in če ni, zakaj ste ga pustili?“

„Pustili smo ga, brate, ker ni hotel. On je kristijan tak, kakor tebe uči, da bodi. A mi drugi ne moremo biti taki. On reče: da sam ne smeš varati sovražniku, če tudi on tebe. Zatorej upa on v Bogá in njegovo rešitev, in tudi nam ni svetoval Nemce prekaniti, nego midva s Svetopolkom sva tako ukrenila.

„A sta sv. možu povedala?“ vpraša Slavomir.

„Povedala,“ odgovori Zemižizen. „In ako poznate necega moža, kateri ga je bil do Nemcev izpremil, a ga je bil potem k vam poslal z nálogom, da oprezni in zbrani bodite, pokažite mi ga, Naum se kliče.“

„Ta, glej, je tist, ki ga imenuješ!“ kaže Slavomir soseda si Nauma.

„V čisli si ti pri svetem moževi, ker dal mi je za tebe posebno stvar, katero sem moral tako skriti, da je Nemci ne bi dobili, tudi ko bi jo bili pri meni iskali. Zatorej sem jo zašil v podplate v opanke.“

Rekši se ozre Zemižizen po kaki stolici, séde, začne pisano remenje pri opankah leve noge odvezovati, sname čevelj, in s svojim velikim zapásnim nožem prereže malo notranji podplat ter izvleče pergament ven.

„Pismo!“ vsklikne Naum veselo iznenadejan ter hitro razgane mali pergament ter čita, čita dolgo in obraz se mu od veselja sveti. Potem da pismo Slavomiru, čita i ta, oba vkupe čitata.

„Istina je vse, junaci in možje, kar nam je brat Zemižizen govoril, ker pismo je prinesel tudi od našega svetega otca in učitelja, Svetopolk nas reši!“ obrne se Naum k drugim Slovenom, kar jih je bilo navzočnih.

In dasiravno ni razven Nauma in Slavomira nobeden izmed slavnih slovenskih vojvodov poznal pisanega, ni vedel nič, kako je možno, da tista črna čačka na pergamentu, „stvári brezovemu lubju podobni“, more prinašati iz daljne daljave vesele ali žalostne vestí ali potrjila tega, kar kdo govori, vendar so stari junaci obstopili Slavomira in Nauma in vsak je hotel videti sam, kakovo je tisto pismo od svetega učitelja Metoda.

„Vesele in velike vestí je prinesel gost naš v kneževe dvore velegradske, a mi ga niti s soljó in hlebom nismo še počastili, niti mu vrča z medom, ôlom ali vinom primeknili, da ugasi žejo. Zatorej sédimo ž njim k stolu in čestimo ga. Pri jedi in pijači lebko dalje poslušamo njegovo modro besedo ter samí uganemo, kaj nam je storiti. Hvala Bogú, da nam je poslal svetovalca v sili.“

Tako je rekel Slavomir. Zdajci možje gredó in sedejo okoli stola. Pili so in jedli ter modrovali dolgo. Zemižizen jim je na dróbnó razložil, kje mora bitva biti, kedaj in kako, če se vreme in druga stvar naredí takisto, a kako drugače se mora vršiti, ako se prva nakana na primeri. In vsi so bili zadovoljni z narejenim velikim črtežem, čedalje bolj so strmeli o neslišanem pogumu in vojni silovitosti Svetopolkovi.

Od nekaj so slovenski možje radi pili dobro kapljo duhovite pijače v skrbi in v radosti; in prigodilo se je v stari dóbi, kar se pri-gaja i denašnji dan, da je kakov moder slovensk mož zaradi dobrega pitja kakovo besedo izpregovoril, katera sicer ne bi bila prestopila ograj njegovih zób, ker se je je morda kesneje pokesal ali se je z ne-jevoljo sam na sebe domišljjal rekoč: zakaj se nisem pritájil in tega primolčal.

Tako je tudi Rastič iz Nitre mnogo molčal pri posvetovanji, poslušal kaj Zemižizen poveda, in pil možjanomotni ól požir za požinom. Kadar je pa na konci vstal, motile so se mu za malo spoznanje noge, oči so se mu drugače svetile in ni mogel nečesa iz glave izbiti, če-ravno je zaporedom zmajeval in se otresal. Zato pristopi k Naumu in mu reče:

„Slišiš li, brate, pogledaj ti in pogledaj še edenkrat óno belo kó-žico, ki ti jo je ta prinesel od vašega svetega možá in drobno pogle-daj, da li ni kakova prevara.“

„Tega ti ne umeješ“, odgovorí Naum. „Mi ki poznamo umetelj-nost pisanja, spoznamo ti to, kar je prijatelj napisal že od daleč na dobro okó isto tako kakor ti spoznaš lice ali glas dobrega znanca ali tovariša. Ko bi jaz písanje Metodovo našel v temni nóči, spoznal bi je pri bliskovem osvítu, ker kakor Metod piše, tako nihče več ne zná nobeden nas, nobeden Nemcev ni Latincev.“

Temu je moral Rastič vérovati, ker ugovora zoper to ni vedel.

(Dalje prihodnjič.)

Nimam srebra . . .

Nimam srebra, ne zlatá,
Ne rumenega poljá;
Nimam temnih šúm, lesóv,
Ne palác in ne gradóv.

Slavno moje ni imé,
Tega tudi ni trebé;
Imeniten stan moj ní,
Tóliko da se živí.

Nekaj vendar jaz imám,
Za gradóv tristo ne dám:
Deva moja, nežni cvet,
Ti si, ti si ves moj svet!

Rádinski.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

VIII.

T l a k a.

Tlaka bode minula sodni dan popółudne!⁴
 Dosti jih še živí, ki so čuli v svojih mladih dneh ta trpki izrek; marsikdo teh je morebiti sam vzdihoval tako. Seveda pa javkajo ravni tisti ljudje dandanes, da je bilo takrat vendar bolje, in da bi se jim ustreglo, ko bi se vrnili tedanji časi in bi tlaka zopet izpodrinila davke, ki jih že nikakor ni več zmagovati.

Tako je bilo vedno in tako ostane. Stari ljudje hvalijo svoj davno minuli mladi čas in naj bi bili tudi cepili drva na njih. Tudi nam se ne bo godilo drugače.

Tistim, ki samí niso več tlačánili, ampak vedó o tlaki le po pripovedovanji svojih očetov, je tlaka káj grozna beseda in to po vsi pravici, kajti v nji se izraža vsa oholost in neusmiljenost vsemo-gočnega graščáka, na drugo stran pa vsa reva ubozega trpina kmeta, ki ga je Bog ustvaril graščáku, kakor jastrebu goloba in volku ovcó.

Tlaka je bila tista móra, ki je skočila kmetu za vrat, takoj ko je odprl oči v ti dolini solz in ga ni zapustila, dokler jih ni zatisnil. Natančnega in na vse strani zadovoljivega popisa naj čestiti bralci ne pričakujejo. Ljudje, ki so nosili v so to težo na svojih ožuljenih ramah, pomrli so že davno, kar pa jih še živí, čutili so le majhen del te reve, kajti Marija Terezija, cesarica blaženega spomina, in njen sin Jožef II. bila sta kmetom prava odrešenika. Stara pisma molcé o tlaki skoraj popolnoma. Pač je ohranjenih obilo urbarjev, natančnih zapiskov kmetovih služnostij in dolžnostij nasproti graščákom, ali oni so danes le slepa zrcala, iz katerih ne gleda niti mračna slika kmetske reve minulih dnij. Ti urbarji so le dolge vrste mrtvih števil, ki danes ne pripovedujejo več, kajti tlaka sama na sebi in število dnij, katere je moral delati kmet za svojega gospoda, ni bilo óno prekletstvo, ki je dušilo kmeta, ampak grozoviti in nekrivični način, kako so zlorabili graščáki svojo moč proti nesrečnemu kmetu, ta je tisti slučaj, ki je spravil tlako v tako slabo imé. Iz urbarjev zvedamo le, koliko bi bil moral kmet tlačániti, ako bi se bili vedli graščáki pravično, nikakor pa ne, kako so v resnici tlačánili. Le iz dekretov in patentov, ki sta jih izdala Marija Terezija in Jožef II. v prid in olajšanje kmetovo in v ka-

terih se o priliki omenja, kako se je godilo kmetu dotlej in kako se od njiju časa ne sme več goditi, dá se vsaj po malem posneti, koliko je trpel kmet nekdam.

Tlako so zvali vsa óna dela, ki jih je kmet moral opravljati svojemu graščáku, naj so bila potem že kakeršna koli. V severnih slovanskih krajih in v nemških urbarjih so ta dela nazivali robot (die Robot, Robath, Frohne); od tod robotati „Sklavendienste verrichten“. Z nemškim pravom se je zanesel ta izraz tudi v naše kraje ter se rabil v pisarnah in uradih, kmet pa je izraževal vso težo naložene mu bútare z besedo „tlaka“, ki jo je izpeljal iz glagola tlačim, tlačiti, „drücken“; „tlaka“ torej: „der Druck“. S to besedo je izrekel torej jasno dovolj, kaj misli o svojih dolžnostih in da si je dobro v svesti krivice, ki se mu dela — toda kaj je hotel? Človeku se hoče dozdevati, kakor bi bil reva iskal tolažbe v prepričanji, da trpi po nedolžnem. Na prvi pogled osupne človeka nekoliko, da so graščáki kmetom dovoljevali zaznamenovati svoje dolžnosti s tako revolucijonarno besedo, kakor je bila „tlaka,“ danes bi jo gotovo prepovedali — toda če gremo stvári bolj do živega, pokaže se, da so celó zahtevali, naj kmet nikdar ne pozabi, da je služen človek. Tako postopanje se ujema z germanskimi nazori popolnoma. Franki n. pr. so zahtevali, da se služni človek loči od moža, ki je sam svoj gospod tudi po zunanje; zato so mu strigli lase in kadar jih je srečal, zahtevali so od njega, da je snemal pokrivalo z glave ter jim pokazal svojo ostriženo glavo.

Tudi tlaka je imela v germanskih nazorih svoj korén. Tem vrsticam ni namen razmotrivati srednjeveške uprave, ampak omeniti hočemo mimogredé le to, kar je potreba, da razumemo razmero med kmeti in gospôdo; zato preskočimo vsa ta vprašanja ter recimo, da je bila tudi naša domovina razkosana v obilo velicih posestev, zemljišč ali teritorij; njihovi lastniki so se zvali posestniki, graščáki, gosposke (Grundherren, Herrschaften, Grundobrigkeiten). Najbolj poznan je v naših krajih izraz graščák, kajti večina te imovite gospôde je stanovala po gradeh, stoječih sredi njihovega razprostranega imetja. Seveda nahajamo tudi mnogo družih velikoposestnikov, ki jih nikakor ne moremo zvati graščáke v denšnjem zmislu te besede, n. pr. nemško komendo, samostane, škofe, opate itd., toda ker je imela ta gospôda ravno take pravice kakor graščáki in ker nam ne pripoveduje dandanes pač nobena druga beseda tega, kar nemška „Herrschaft“, zato bomo nazivali tudi to véliko gospôdo „graščáke“.

Svojega obilega imetja ni mogel sam obdelovati noben graščák; razdelil ga je torej v male kose in ga razdal kmetom proti temu, da

so mu pomagali obdelovati tista zemljišča, ki si jih je pridržal zase in mu opravljali posle, katerih se pri velicah posestvih, pri graščinah ni manjkalo nikoli. Nekateri kmetje so prevzeli manjša, drugi večja zemljišča ter se po njihovi velikosti zvali „celi gruntarji“ („Ganzhübler“ „polgruntarji“ (Halbhübler) „maselčarji“ („Viertelhübler ali = löhner“) in kajzarji. Beseda „grunt“ („der Grund“) je sicer nemška, a ukoreninila se je v slovenskem jeziku tako, da je ne kaže nadomeščati s kako drugo, že zato ne, ker ne znači nobena tistega. „Kmetija“ se ujema še nekako najbolj z nemškim „gruntom“, a tudi to besedo odrivajo naši jezikoslovci v stran, ker ima v končnici „ija“ tuje opánke. Ne preostaja nam družega, kakor da si pomagamo z „gruntom“. Spotikati pa se nam je treba nad tem izrazom tem menj, ker je bila ta uprava tuja in slovanskemu duhu popolnoma neumljiva. Naj velja torej za tuj pojem tuje imé.

Grunt je bil del velicega graščinskega imetja, ki ga je sprejel kak kmet proti gotovim pogojem v last. Grunti niso bili v vseh krajih jednako veliki; v občé pa so merili celi grunti po 30—40 oralov, pol grunta po 15—20, masele grunta po 8—10, kajzarji pa so imeli največ po 5 oral zemljišča. Seveda so se nahajale na tacem kmetskem posestvu hiše in razna gospodarska pohištva.

Pri sprejemanji grunta pobotala sta se graščák in kmet natanko o medsebojnih pravicah in dolžnostih. Za to, da mu je graščák dal zemljišče z vsemi gospodarskimi poslopji v last, moral je kmet prevzeti obilo. časih zeló težavnih dolžnostij. Ako je te opravljal, ni mu smel graščák, kadar bi mu bilo prišlo na misel, vzeti zemljišča, ki je postalo popolnoma kmetova last in je lahko zapustil svojim otrokom, ali je dal v najem, ali je celó prodal. Nasledniki njegovi so morali seveda opravljati vse tiste dolžnosti, katere je prevzel on sam. Te dolžnosti pa so se zapisale v posebno knjigo, „urbar“ zvano.

S pridnostjo, in, ako so bile létine dobre, pomagal si je kmet lahko na noge, prikupil k svojemu zemljišču novega svetá ter postal n. pr. iz maselčarja polgruntar itd. Samó po sebi je umljivo, da mu graščák tega s pridnostjo pridobljenega svetá ni mogel vzeti; bila je kmetova last, na kateri pak so ležale seveda ravno take dolžnosti, kakeršne je vzel kmet náse od graščáka prodajalca; kajti noben posestnik ni prodál niti pedí zemlje, da ne bi bil ob jednom naložil kupcu vseh tistih dolžnostij, ki so bile že od nekdej zvezane s prodánim svetom.

Jedna najiminentnejših dolžnostij je bila tlaka, to je skupina vseh tistih opravil in del, ki jih je moral opravljati kmet na posestvu svojega graščáka. Tlaka bi ne bila tako mučno breme, kakeršno je bilo

v resnici, ko bi bila gospôda hodila vsak čas po pravičnih potih, kajti kmet jo je prevzel dobre volje in jo dal vpisati v urbar. Le-ta je ležal v graščakovi pisarni, in tù je zlezla vánj tekom let marsikatera dolžnost, na katero kmet pri vsprejemanji zemljišča niti mislil ni. Zgodilo se je to najraje takrat, kadar je oče, gospodar, umrl in so podedovali grunt njegovi otroci. Kako bi mogli le-ti do dobra vedeti, koliko je moral njihov oče in ded tlačániti? To sleparjenje je bilo tako navadno, da je izrekel cesar Jožef II. v patentu leta 1786., naj nima noben urbar za graščaka dokazovalne moči, to se pravi: kmet se je lahko skliceval nánj, ako mu je to ugajalo, nikdar pa ne graščák, ki ni mogel dokazati kmetu nasproti nobene pravice. Z urbarjem je dokazal graščák od leta 1786. dalje kako pravico le takrat, če so urbar podpisali vsi v njem vknjiženi kmetje, ali če so ustno pritrdili, da je res tako, kakor trdi graščák.

Tlačániti je moral vsak, kdor je prevzel kako podložno zemljišče, podložna pa so bila vsaj v novem veku na Kranjskem vsa zemljišča. Čisto prostih kmetov, ki so jih zvali „Edelinge“, t. j. „žlahne kmete“, nahajamo konec srednjega veka še nekoliko, pozneje pa so izginili, ker so si jih znali graščáki sčasoma podkloniti ter spraviti njihova prosta zemljišča pódse. Tlaka ni bila zvezana z osebo, ampak z zemljiščem, čegar pravi gospod je bil napósled vendar le graščák. Kdor ni imel nobenega zemljišča, temu bi po božji in človeški pravici ne bilo treba tlačániti, a graščáki so znali tudi take ljudi, zasebnike (Inleute) pritiskniti h tlaki, ako so le imeli kaj dobička od tega, da so živeli na grajskem svetu. Dobiček, bodisi potem že kateri koli, pa je imel vsak, sicer bi gotovo ne živel tam; če ne družega, služil si je vsaj s tem ali ónim poslom svoj trdi kos kruha. Po ti razlagi so pritiskali graščáki tudi delavce, dninarje, rokodelce, doslužene vojake brez imetja in druge take ljudi k tlaki.

Kaj pa meščanje? Razločevati nam je tù dve vrsti mest: kacemu velikašu ali pa deželnemu knezu samemu podložna mesta, ki so se zvala „landesfürstliche Städte“. Na Kranjskem so se nahajala mesta obeh vrst. Loka n. pr. je bila podložna brižinskemu škofu, Kočevje knezu Turjaškemu, Lož, ki je bilo do konca sedemnajstega stoletja svobodno, deželnoknežje mesto, podklonil si je neki grof Lichtenberg, ker mu mesto ni moglo vrniti necega posojenega dolgá. Meščanje tacih mest so morali opravljati tlako ravno tako, kakor kmetje. Meščanje svobodnih mest, n. pr. Ljubljane, bili pa so te butare prosti. Če pa je prevzel tak meščan od kacega graščáka kako podložno zemljišče, postal je gledé tega posestva kmetu popolnoma jednak, in se ločil od

njega le v tem, da ni imel graščák do njegove osebe nobene moči, kar pri kmetu ni veljalo. Graščák je imel namreč tudi pravico, poklicati kmeta pred svoje sodišče, soditi in kaznovati ga v tem, ko so se vršile vse meščana tičoče se tožbe pred mestnim sodiščem, izvzemši seveda óne stvari, ki so bile v zvezi z zemljiščem, sprejetim od graščáka.

Koliko dnij v letu je moral kmet tlačániti?

Najboljši odgovor temu vprašanju je: do leta 1772. toliko dnij, kolikor se je graščáku poljubilo. Res je, da se je kmet pobotal ž njim najnatančneje, ko je prevzemal ali naravnost od graščáka ali pa po svojem oçetu podedovano zemljišče. Toda kaj mu je to pomagalo? Skoraj po vseh avstrijskih deželah je moral tlačániti celi gruntar po tri dni v tedni z dvema paroma živine, bodisi s kónji, bodisi z voli. To je bila grozna teža, kajti kmet je moral delati za graščáka polovico leta — 156 dnij! Vsacemu paru živine moral je dodati jednega hlapca. Recimo le, da bi bila zaslužila oba para in oba človeka na dan samó tri goldinarje sedanje veljave, kar je gotovo precenó računjeno, vredno je bilo delo, ki ga je opravil celi gruntar s svojo živino in s svojimi ljudmi tekom leta 468 gld.! Ali ga veste kmeta, ki bi imel toliko zemljišča, da bi se moglo zahtevati od njega 468 gld. davka? Toliko je bila samó tlaka, toda mimo nje je težilo kmeta še mnogo družih dolžnostij, na katere bo nanesa beseda pozneje.

Vendar bi bil kmet s tem zadovoljen, saj se je pobotal z graščákom tako, ko ne bi se mu pri tem delala krivica. Njegov dom je bil od kraja, kamor je moral priti na tlako, dostikrat po uro in še več oddaljen. Poleti je moral delati po 12, po zimi po 8 ur. Kar je na poti časa zamudil, ni bil vštét nikamor. Ako je pričelo deževati in ga ni mogel graščák ta dan več rabiti, šel je domóv, a izgubljenega dneva mu niso všteli nikamor. Tekom tedna je moral opraviti cele tri dni. Utegnilo se mu je pipečiti, da je zapregel vsak dan in vendar ne opravil niti jednega dneva tlake. Dolžne tri dni mu je preložil graščák na prihodnji teden, v katerem pak je moral kmet že sicer tri dni tlačániti. Ta teden je bil torej ves graščákov in to najraje poleti, ko je imel kmet sam domá opraviti čez glavo. Kako naj zmaga svoja dela, po tem ga graščák ni vprašal.

Po zimi, ko je kmet najbolj utegnil, seveda pa tudi pri graščini ni bilo opravka. Kaj naj počne graščák s svojimi tlačani? Ako ni hotel izgubiti dolžnih mu dnij, preskrbeti je moral tlačanom dela in sicer je premenil tlako z živino v tlako z ljudmi. V obče je veljalo merilo, da je nadomestil par živine jeden človek tekom dveh dnij. Celi gruntar je moral torej pošiljati v tacem slučaji po dva človeka

ves teden na tlako. To je bila velika krivica, ker se kmet ni tako pogodil in ker tega ni bilo v urbarji nikjer vpisanega. Dostikrat pak je tudi kmet poslal tlačane takrat najtežje v graščino, ko jih je zahteval graščák, kajti takrat, ko je rabil graščák samó ljudi in ne živino, potreboval jih je tudi kmet najbolj. A kaj je hotel storiti? Ali naj se pritoži? Kam in kje? Saj je bil graščák sam njegova gosposka.

In vendar so take graščake zvali lahko celó pravične, kajti vsi niso ravnali tako. Večina je pač štela le dni. Tekom leta je moral odtlačániti celi gruntar 156 dnij. Ako ga graščák ni mogel po zimi porabiti, odrinil ga je s tlako na pomlad, poletje in jesen in s tem potem se je kmetu zopet prigodilo, da je moral ravno o časih, ko je imel največ dela, tlačániti po več ko tri dni v tednu.

Leta 1745. so poslali Ljubljánčanje cesarici celo kopo tožbâ proti graščakom ter pri ti priliki tudi omenili, kako odira gospôda kmeta. Gruntar (der eine Hube besitzt) je moral imeti leto in dan po jeden voz za tlako uprežen. O ti priliki zvedamo, da je bilo na Kranjskem takrat 30—32.000 gruntov. Kdor se je mogel, odkupil se je ter plačeval na leto po 6—12 gld., pri tem pak mu je vkljubu temu ostalo še veliko tlake. Kazni so bile jako visoke: kmet, kogar ni bilo z vozom na tlako, plačati je moral 34 kr., kdor ni poslal tlačana na tlako, pa: 17 kr. Če je postal kak grunt prost, zahtevali so graščáci toliko, da se noben kmet ni maral oglasiti; vsled tega so imele take graščine obilo neobdelanih gruntov, druge pa, ki so ravnale s kmeti bolj po kristjansko, imele so lepo obdelana pólja in obilo zadovoljnih in bogatih kmetov. ¹⁾

Prva se je spomnila kmeta cesarica Marija Terezija leta 1753. ter mu zatem leta 1772. izdatno olajšala njegovo žalostno stanje; človekoljubni njen sin Jožef II. pak je dokončal, kar je ostalo še nji dela.

(Konec prih.)

Ob môrskem obrézji . . .

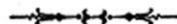
Ob môrskem obrézji mi deček
Brezskrbnega lica sedi,
Začúdeno v sinjo globino
Upira zvedáve oči.

Prihajajo môrski valovi
K obrézju skrivnostno šumêč,
Odhajajo môrski valovi
Od kraja otožno vrvêč.

Šumenje, vrvenje on gleda,
Močnejše mu bije srcê:
Ne mara, ne mara že sluti
Življenja skrivnostno morjê!

R á d i n s k i .

¹⁾ Mestni arhiv ljublj. št. 53.

Marko.

Spisal Alfonz Pirc.

Siromašnih meščanskih roditeljev sin je bil Marko. Oče ga je vendar dal učiti v latinske šole, dasiravno si ni ubogi čevljarček toliko prislužil, da bi hranil mnogobrojno družino svojo. Marku ni pomagal dosti, pomagati si je moral sam.

Da je ubogi gimnazijalec izkusil marsikaj bridkega, ni mi treba praviti. Učil se je pa pridno in njegovi učitelji so od nadarjenega mladeniča pričakovali najboljšega.

V višjih šolah si je zaslužil s poučevanjem dosti denarja. Ni mu bilo več treba živeti ob tuji milosti. Domač učitelj v bogati trgovski hiši živel je kakor kak grofič in skoraj se je sramoval ubogih svojih roditeljev in umazanih in raztrganih svojih bratcev in sestric. V oddaljene mestne ulice, kjer je bila njegova rojstvena hiša, prišel je le redkokrat in še takrat le v temni pozni uri.

Umrli mu je oče in na smrtni postelji njegovi obljubil je sin Marko, da bo po svoji moči skrbel za svoje doma. —

Pri Kotarjevih, pri katerih je poučeval Marko, imeli so tudi lepo hčerko. Brigita ji je bilo ime. Kakih sedemnajst let stara bila je tolike lepote, da je vse mesto govorilo o nji, vse jo je občudovalo, oboževal jo je ves mladi in stari moški svet. Bila je visoke, vitke rasti, črnih las in temnih živih očij, obraza belega, kakor sneg, in na licih ji je igrala nežna rudečica.

Oče Kotar, vdovec, pazil je na svojo hčerko, kakor na najdražji zaklad svoj. Bila je do pred kratkim v nekem zavodu na tujem in tudi zdaj je rekel vedno oče, da je njegova hčerka še premlada, če so ga vabili njegovi znanci in prijatelji, naj pride z gospodično Brigito na ples in veselice.

V poletnih počitnicah je šel Marko z vso obitelji na neko posestvo Kotarjevo na kmete. Tudi stari gospod je bil tam, a radi velike in razširjene svoje trgovine moral je večkrat zahajati v mesto. Takrat je ostala Brigita sama s postarno guvernanto v družbi domačega učitelja in svojih bratcev na deželi.

Da sta bila tedaj Brigita in Marko mnogokrat samá, ni se čuditi. Živo deklè je hotelo zdaj na óni hrib, da obiše tam razvaline starega gradú, zdaj v óni gozd, kjer je baje stara zapuščena cerkvica. Kamor se je bilo mogoče voziti, šla je pač ž njima guvernanta, mademoiselle

Louise, a drugam jo je pa morala že prepustiti mlademu domačemu učitelju.

Marko je bil lep mladenič. Na samotnih izprehodih je zabaval gospodično Brigito in malo le pazil na gojenca svoja, katera sta daleč na okrog lovila metulje in trgala redke cvetlice.

Brigiti se je mladi spremljevalec kmalu jako prikupil. Davno sta se oba drug družega ljubila, ko še samá nista vedela za to. —

Nekega dne so pohodili staro cerkev na bližnji gori. Pavel in Charles sta že daleč pred njima. Brigito je utrudila pot. Sedla je v travo in zraven nje je stal Marko. V prirodi je vladala sveta tišina. Oba, mladenič in deklica, sta molčala.

Zdajci začne Brigita:

„Tolikokrat sem Vam že jaz pripovedovala, gospod učitelj, kaj vse sem prebila, a nikdar mi še niste povedali Vi kaj iz svoje preteklosti.“

„Gospodična, preteklost moja ne bode Vas zanimala.“

„Gotovo me bode. Le povejte mi vse odkritosrčno, drugače bom pa huda na Vas,“ dejala je deklica hudomušno.

„Samó tega ne, gospodična!“ pravi Marko ves v ognju.

„Nu, pa povejte, če Vam je res kaj na tem ležeče, sem Vam li dobra, ali če sem huda na Vas!“

„Vse Vam povem, a naprej moram prositi, da mi ne zamerite, če se bodete dolgočasili.“

„Le začnite!“

„Sin sem ubozega očeta rokodelca. Dal me je v šolo, a podpirati me ni mogel. Domá nas je bilo dosti lačnih želodcev. Jaz sem hodil, kakor berač, kósit v samostane in vesel sem bil, da sem dobil kaj ostankov po bogatih gostilnah. Še celo obleko so mi oskrbovali dobri ljudje. Pred kratkim šele in posebno v hiši Vašega očeta sem si opomogel toliko, da sem tak, kakor me vidite pred seboj. Moj oče mi je zdaj že umrl in jaz moram podpirati bolno mater svojo. Če bodete kdaj videli, da govorim na ulicah s strganim, bosim fantičem, mojim bratom, sramovali se bodete pač, gospodična, da občujete z menoj.“

„Ne mislite, gospod učitelj, da sem tako brezsrčna. Vas jednako spoštujem in prosila bodem papana, da on pómaga Vašim domá.“

„Kako dobra ste, gospodična!“ pravi Marko in ji poljubi roko.

„Zakaj bi Vam ne bila dobra, saj ste mi, upam, tudi Vi moj najboljši prijatelj.“

„Prijatelj, Brigita! Več, mnogo več! Življenje bi dal za Vas!“ strastno govori in pade pred njo na kolena.

„Ljubim te, Brigita!“

Razumeta se. Objameta se in poljubujeta se in srečna sta, kakor sploh dva ljubimca v prvi ljubezni svoji.

Minili so kmalu lepi dnevi na deželi. Prišla je jesen in šli so zopet v mesto.

Gospod Kotar naprosi staro svojo sestro, da pride k njemu; kajti da bode letos vendar že treba Brigito vpeljati med svet, spoznaval je napósled tudi sam.

Teta Marijana v zvezi z guvernanto sta strogo pazili Brigito, in kaj pač bi moglo uiti očem dveh starih devic? Spoznali sta kmalu, da občujeta Brigita in Marko malo preveč intimno. Posebne važnosti temu nista pripisavali, misleči si: Kadar bode mlado dekletce spoznalo več gospodov, pač kmalu pozabi ubozega in neznatnega domačega učitelja. — — —

Pri Kotarjevih je bil velik ples. S tem hoče stari gospod svojo ljubljeno Brigito vpeljati med svet.

Kako se je veselila Brigita tega dné! Komaj je dočkala določenega večera.

Sáma odlična družčina je zbrana. Plesali so in bili veseli. Tudi Brigiti in Marku je bilo mogoče nekaj kratkih trenutkov skupaj plesati. In kaj se ne da vse v uho pošepniti pri plesu!

Na ta večer je bil povabljen in prišel je tudi mladi trgovec, bogati gospod Alfred Lavrin. Govorilo se je pač po mestu in vedeli so nekateri, da mladi Lavrin ni več tako bogat, kakor je bil. V drznih špekulacijah je izgubil precéj svojega premoženja. Sam pri sebi si je mladi trgovec sklenil pomagati s tem, da se bogato oženi in res, izbral si je, ne le bogato, temveč tudi lepo devico. Bila je to Brigita Kotarjeva. Zasedoval jo je že ves večer in se ji laskal.

Pri plesu sta se dogovorila Marko in Brigita rendez-vous. V neki bližnji sobi se zmenita, da se snideta nekaj trenutkov. Samó Alfred je zapazil, ko je odšla Brigita iz sobane. Kakor nalašč zdi se mu to pravi čas približati se Brigiti. Hitro odide za njo, a kako se usrdi, ko vidi bogato deklico v objemu ubozega domačega učitelja. Hotel je skočiti v sobo in ubiti drznega berača, kakor je imenoval Marka, a spomnil se je nekaj boljšega, da se maščuje. Vrne se v plesno dvorano in poišče gospoda Kotarja. Prosi ga, da ga nekam spremi in pelje ga, da vidi zaljubljeni par.

Kar naravnost stopita v sobo. Brigita in Marko skočita narazen. Kakor besen plane oče med oba, Alfred pa se smeje v ozadji, kakor Mefisto. Brigita se ihti in obraz pokriva z rokama. Oče jo prime pod pázduho in odpelje, ne da bi govoril besedico.

Ko sta odšla oče in hči, gledata se Marko in trgovec, kakor dva vstekla psa.

„Vi, gospod, ste mi to naredili!“

„Jaz, dà, fante, kateremu bi bolj prijalo, da gleda za knjigami in otroki, kakor za bogatimi dekletimi.“

„Sram Vas bodi, gospod, in v obraz bi Vam plunil, ko bi se hotel izpozabiti!“

To je bilo preveč trgovcu. Drug v družega skočita in strgala bi se bila, ko bi ju ne ločili došli gostje.

Ples je bil kmalu končan. Večina gostov sicer ni vedela, kaj se je pravo za pravo zgodilo, a domišljevali so si, kdo vé kaj. Teta Marijana se je mnogo trudila pridržati jih, a gost za gostom je odšel.

Marko je pobral še tisto noč svoje stvari in po dolgem času je šel zopet spat k svoji materi domov.

Brigita nekaj časa res ni mogla pozabiti Marka. Šla je z očetom v Meran in čez leto dnij se je vrnila zopet v domače mesto. Bila je nevesta, a nikakor ne Alfredova. V kopelji se je seznanila z mladim in bogatim posestnikom in vzela sta se v kratkem času.

Marko je izgubil zdaj vso prejšnjo svojo energijo. Svoje studije je popustil. Cele dni je ležal doma. Govoril ni nič. Vsak dan pa je šel v mesto in iskal Alfreda, kajti ubil si je v glavo, da je ta uzrok vse njegove nesreče in nánj je hotel izpustiti vso svojo jezo in nad njim se maščevati.

Alfredu ni šla Brigitina močitev tako do srca, kakor Marku. Nekaj mesecev pozneje se je oženil tudi on z bogato nevesto.

Kar zapeklo je Marka, ko je zaslišal še to novico. „Vsak je srečen, le mene preganja nesreča“, misli si in kakor besen je tekkel od doma. Na poti sreča Brigito. Ko jo od daleč zagleda, skrije se v neko vežo, in ko je že davno mimo šla, hiti svojo pot dalje.

Kmalu pride v ulice, kjer je imel Alfred Lavrin svojo trgovsko pisarno. Vstopi in vpraša:

„Ali je gospod Lavrin doma?“

Sluga ga pelje k šefu. Sam je sedel trgovec za mizo, uglobljen v neko delo. Marko počaka, da odide sluga. Ne da bi se tresel, pomeri Marko s samokresom na Alfreda, ustrelí in ga smrtno rani.

Več let je minilo. Marko jih je preživel v ječi in ko pride čez toliko časa zopet v svojo rojstveno hišo, matere ni našel več žive in njegovi bratje in sestre so se raztresli po svetu, nikdo ni vedel kam.

Kdor je preje poznal Marka, bi pač ne verjel, da se more človek toliko izpremeniti. Na subih upalih licih rasla mu je črnorjava, sem-

tertja že sivkasta brada. Oči so mu bile motne, ali kadar se je nasrkal žgane pijače, iskriale so se mu. Če je bil trezen, molčal je vedno, a pijan, govoril je čudne reči, katerih ni razumel nikdo. Ljudje so ga imeli za blaznega.

Živel je ob tem, da je po cestah in ulicah cunje, kosti, steklene črepine in druge take stvari pobiral in prodajal. Beračil ni, a vendar je vzel, če mu je kdo kaj dal.

Nekega zimskega dné sreča na svojem vsakdanjem potovanji nekdanjo svojo ljubico, sedanjo gospó Brigito Wernerjevo. Izpremenila se je sicer nekoliko, toda bila je še vedno lepa. Marko jo spozna takoj. Sredi ceste se ustavi, gleda jo in godrnja:

„Oj, ti vražica, ti copernica! Da sem verjel le besedo tvoje govorice! Nezvesta kača! Ha, ha!“ in zamisli se malo in zopet nadaljuje: „Oj, golobičica, saj te ljubim in vérujem, da me ljubiš tudi ti. Oj, kako so sladki tvoji poljubi in kako strastni objemi tvoji!“

Ponosno pogleda gospá Wernerjeva blaznega berača, katerega pač ni spoznala. Ker je nekatere zadnjih besed razumela in se ji je menda laskalo, da njena lepota celó pri tem trapastem človeku vzbuja občudovanje, dá svojemu sinčku nekaj krajcarjev, naj jih nese beraču.

Marko vzame dar v roko, grdo se zareži nad otrokom, da ta preplašen zbeži. Nekaj trenutkov gleda dobljeni denar, a na to ga vrže za gospó.

„Hej, Brigita, nisem blazen berač! Le ti, ljubica, in žganje in trpljenje mi je zmešalo pamet. Tvoj Marko sem! Béži copernica, béži, ki si me varala s svojimi poljubi! Ha, ha, ha!“

Gospá Wernerjeva hití dalje. Domóv prišedši pade v nezavest, katera je pa vendar ni zadržavala, da bi se zvečer s koketnimi pogledi v krogu svojih čestilcev se smijala in poslušala razne laskajoče besede.

Ali vse drugače je Marko preživel ta večer. Skupil je tisti dan precéj denarja. V krčmi je pil in pil. Ko mu je žgano vino stopilo v možgane, začel je govoriti, kleti, vpiti in razzajati. Nikdo se ni zmenil za njegovo nerazumno govorico. Preklinjal je neko Brigito, katere pa ni poznal nikdo.

Krčmar ga je pustil razzajati tako dolgo, da je zapil Marko vse svoje krajcarje, potem ga je vrgel iz gorke sóbe v mrzlo zimsko noč.

Marko, navajen tacih eksekucij, vleče se še nekaj hiš dalje. Druge dni je našel še vedno svoje stanovanje, kjer se je zaril v stare in umazane cunje, kar ga je varovalo od hudega mraza. Danes pa mu je vendar glava pretežka. Kar v zemljo mu riže in godrnjaje léže v neki kot in zaspí.

Drugo jutro so ga našli zmrzlega!

Gozdni glasi.

Gih igra po gozdu temnem,
Kot bi hotel v rahlih glásih
Peti mu pravljice tajne,
Peti o minulih časih.

Zdaj kot vzdih in zdaj kot tožba
Glási se iz polumraka,
Vsakédó sè sveto grozo
Tákrat skozi gozd koráka.

In ko čuje té glasóve,
Méni, da zvené mu vzdihí
Onih bitij, ki jokála
Tukaj so v brídkósti tíhi . . .

Ali gozd stóji kot v sénu
In kot v sénu jih poslúša,
Mar jih ume, mar takó jih
Ume, kakor moja dúša?

A. Funtek.

Prva beseda.

Prekrasno jutro. Zor mladún
Zlatí mi z žarkí dol in plan.
Povsod še molk, povsod še mir,
Po drevji le šumí cefir.
O Veograd ti starodavni,
Zemljé slovanske biser slavni,
V jutranjem zoru se blestíš,
V krasoti divni mi stojíš! . . .
Še vse je tiho, vse molčí.
Ciril pri oknu nem stóji,
Zamišljeno mu zre okó
Tíja čez ljúbljeno zemljó . . .
Svetlejši zorni blišč postaja,
Kraljica izza gôr prihaja.
Trenutje jedno, jeden hip,
Pred sabo glej božanstven kip!

Ciril se vzdrami, gleda svít
Čez tíhi dol in plan razlit;
Molčé to gleda in strmé.
Očí mu zdajci zablesté
In proti sinjemu obóki
Proséč povzdigne svoji róki:
„O čuj me, luč zemljé, nebá,
Razsveti iskro mi duhá,
Da tebi v slavo, rodu v srečo
Končal bom zdaj pričeto delo!“ . . .
Srčé mu čudno je vzkípélo,
Ko pisal je z rokó trepečo:
„V začetku bila je beseda,
Beseda bila je pri Bógu,
In Bog je bil beseda . . . .“

Ráđinski.

Osnovna toplina ljubljanska.

Spisal Ferd. Seidl.

(Nadaljevanje in konec.*)

Zahvaljevati se imamo zlasti logiškem talentu Francozov, da danes eksaktna znanstva v vseh izkustvih ne izrekajo več absolutnih resnic, nego le relativne; da vsakokrat opomnijo, v katerih pogojih se je znanje pridobilo in da je strogost vseh nauk utemeljena ravno na pridržek napredujočega spo-

¹⁾ V prvo polovico so se vrinile nekatere tiskovne pomote. Kmalu s početka naj mestu „(1684) torej plodovitejšo“ slóve „(1684) to najplodovitejšo“; na tretji strani spisa, početkom predzadnjega odstavka, naj mestu „jednakih delov dneva“ bode „jednakih delov — dneve“, dve vrsti kesneje „desetink“, mestu „desetnik“, na 4. strani 7. vrsti naj bo: „— na njegov“ mestu „— pa njegov“.

znanja.“ Te besede Fr. Alb. Langejeve stopajo nam pred oči, ko počenjamo nadrobni razgovor o svojstvih ljubljanske topline. — Matematiški obrazec je prav sestavljen in točno posluje; preiskati imamo torej le še temelj, na katerem je nastal. Temelj so mesečni povprečki topline. Povzeti so iz tridesetletnega vestnega opazovanja. A natanko še vendar niso določeni, ker se toplina jednega in istega meseca od leta do leta pri nas preveč menjava. Zategadelj imajo mesečne topline še nalednje „verjetne napake“, bodisi pozitivne ali pa negativne:

Jan.	febr.	mc.	apr.	mj.	jn.
+0·41 °C	+0·36	+0·26	+0·20	+0·23	+0·14
jl.	ag.	spt.	okt.	nov.	dec.
+0·15	+0·17	+0·14	+0·25	+0·27	+0·41 °C.

Zneski sicer večinoma niso veliki, ali utajiti se ne dadó. Verjetno je torej, da je temelj uporabljenemu matematiškemu obrazcu nekoliko malega napačen; gotovo pa je, da sedaj zanesljivejšega ni. Po nadaljnih mnogoletnih (deloma večstoletnih) opazovanjih bodo se njegovi koeficijenti in koti najbrž nekoliko izpremenili, a na podlagi dosedanjega spoznanja izraža on osnovni tir topline ljubljanske najpopolneje. ¹⁾ — V vsaki stvári znanstvenega spoznanja smo vsi v enakem položaji: človek se le vedno bliža resnici, kakor asimptota hiperboli; doseže je nikoli ne.

Odstranivši pomisleke določili smo še naslednje točke osnovnega tiru: ²⁾

Toplina upade na	0°	4.	dan decembra.
„ doseže najnižjo stopnjo	—2·58	6.	„ januarija.
„ se povrne na	0°	15.	„ februarija.
„ doseže	5°	22.	„ marcija.
„ „ letni povpreček	9·16	12.	„ aprila.
„ „	10°	17.	„ „
„ „	15°	24.	„ maja.
„ „ najvišjo stopnjo	19·89	23.	„ julija.
„ upade na	15°	15.	„ septembra.

¹⁾ Opazovanja iz let 1881—1885 nismo v pošte v zeli, ker še niso objavljena. Mogoče, da ostane še več let toplinski tir skoraj neizpremenjen, le da bode celotna toplina nekoliko upadla, ali dvignila se. Vsaj na to merijo izkušnje o genevski toplini iz let 1826—60. in 1826—75. Glej Plantamour, *Nouvelles études sur le climat de Genève*. 1876.

²⁾ Ker poznamo toplino vsakega petega dné, lahko je ustavití óno vmesnih dnij interpelovanjem s prvo in drugo diferenčno vrsto. Ali pa si narišemo tek toplinske krivlje v pravokotne koordinate. Čas se tedaj šteje na abscisi, toplina na ordinatah, kakor je že povedano.

Toplina upade na	10°	19.	„	oktobra.
„ „ „ letni povpreček	9.16	23.	„	„
„ „ „	5°	10.	„	novembra.
„ „ „	0°	4.	„	decembra.

Nad letnim povprečkom se drži toplina 194, pod njim pa 171 dnij; pod ničlo ostane 73; nad 15° 114; nad 19° 50 dnij. Najnižja toplina je za 11.74° nižja od letnega povprečka, a najvišja za 10.74° višja. Toplina se dviga 198 dnij, upada pa le 167 dnij, torej hitreje; razlika je cel mesec dnij; uzroki so vsaj deloma pomladni povratki mraza. Najhitreje narasta toplina okoli 1. aprila, namreč v petih dneh od 29. marcija do 3. aprila za 1.02° C, najhitreje upada

„ 4. „ 9. novembra „ 1.20°, torej hitreje jeseni pojema kakor spomladi narasta. Najbolj polagoma se toplina izpreminja, kadar je blizu najnižje ali najvišje stopnje. Solnce ima 21. junija najvišje stanje, in vendar toplina še cel mesec narasta, ker je vžarivanje čez dan še krepkeje, kakor izguba topline čez noč. Od 21. decembra nadalje pa se solnce dviga na obzorji, a toplina še upada, ker pridobitve čez dan še zaostajajo za nočnimi izgubami.

Najhitreje se pomika toplina spomladi kmalu po enakonočji, jeseni pa dosti posled 23. septembra. ¹⁾

Izdatni zimski mrzloti stoji precejšnja poletna gorkota nasproti. Ljubljansko podnebje je vkljub bližnje Adrije popolnoma kontinentalno. Na dalmatinskih otokih, ki sicer nimajo popolnoma obmorskega podnebja, razlikuje se najtoplejši mesec od najhladnejšega za 16.1°, v Ljubljani pa za 21.9° C, celó več kakor na Dunaji (21.6). V precèj severnejšem cesarskem stolnem mestu je julij za 0.7°, januarij pa za celo stopinjo gorkejši kakor v Ljubljani, Dunaj je 190 metrov nad morjem, Ljubljana 100 metrov više, a le zaradi tega razlike niti polovice povedanih ne bi dosegle. Vpliv Atlantskega morja vlada izdatno še na severni strani Alp, tam hladi poletje, blaži zimo. Velika množina dežja na Kranjskem pa poletje še bolj ohladi, dočim pozimi alpski zid brani atlantskim vetrovom, kraška planota pa jadranskim. Onstran nje pa poslednji stopijo v polno veljavo in naredé izredno tople zime na goriškem in furlanskem ozemlju. Zimski mraz ljubljanski mora pa še od drugod izvirati, kajti mesto Kranj (394 metrov) ima skoraj teden delj trajajočo zimo, a le za 0.2° C mrzlejšo; v Novem Mestu je dva tedna krajša, a za 0.8° C toplejša! Povod izredni prikazni po tem takem ne vlada ob velikem ozemlju; iskati ga imamo v krajevnih razmerah.

¹⁾ Kdor hoče zvedeti, kako se toplina izpreminja s srednjo solnčno dolgostjo m , napravi $x = m - m'$, ako m' pomenja srednjo solnčno dolgost dné 1. januarja.

Ljubljana leži na dnu široke kotline. V dolgih zimskih, jasnih in mirnih nočeh, ki spremljajo visoko barometrovo stanje anticiklov, ohladi se zrak posebno jako, ker mu toplota svobodno izžariva v svetski prostor. Vedno težji postaja in počne se odtakati poleg gorskih brežin navzdol. Na dnu kotline — ob Ljubljani — nabere se izredno mrzla plast zraka, ki celó prav malo množino vodnega soparja, ki ga še hrani, zgosti v težke dolgotrajne megle. Nad valujočim belim meglenim morjem, ki blesteče odbija solnčni svit, molé sedaj gore v toplejše plasti zraka, in visoko nad planinskim svetom je razpeto čisto, temnomodro nebo. Kraji, ki ležé v zbirališčih mrzlega planinskega zraka, pa imajo izredno hudo zimo. Odličen vzgled sta december leta 1879. in naslednji januarij. Prvi je bil v Ljubljani za $10\cdot3^{\circ}$ premrzél, drugi za $7\cdot1$ (v Novem Mestu za 8° oziroma $5\cdot1^{\circ}$). Dnevna toplina 11. dné imenovanega grudna je — $26\cdot4^{\circ}$; najnižja — kolikor je v Ljubljani dosedaj napisano. — Ta toplina preseza skrajnost, katero trta mora preživeti. Ljubljana sploh ni vinoroden kraj. Kjerkoli grozdje redoma povoljno zori, drži se osnovna toplina vsaj 14 dnij nad 20° ; v Novem Mestu 33 dnij, v Črnomlju 42, na Ptujem 40 dnij; v Gorici $2\frac{1}{2}$, v južnih Tirolih celo 3 mesece. Sicer vinstvo počenja pri Melku, dasi tamošnja toplina vrhuje z $19\cdot1^{\circ}$.

Nehoté smo došli do razgovora o toplinskih anomalijah. Osnovni tir nam je trdno merilo, preseza li opazovana toplina katerega koli dné ¹⁾ normalno ali zaostaja; se li bliža vreme pravilnim razmeram, ali se oddaljuje. Ako osnovna toplina zavisi le od solnčnega stanja in topografskih razmer, tedaj so presežki topline ravno tako slučajni, kakor primanjkljaji, in morajo se tekom let uravnati. Drugače bi bilo, ako vladajo toplino in vreme sploh še drugotni neznani uzroki, ki se vsako leto ob svojem času povrnejo in posamezne znake podnebja potegnejo izven osnovnega tira.

V tem slučaju ostanejo večletni povprečki izredno vplivanih dnij in petdnevij različni od osnovnega zneska, in se mu tekom let ne približajo. — Res je, da nahajamo istočasne jednake anomalije v mnogoletnih povprečkih iz raznih mest Evrope, vendar ni mogoče dokazati njih zakonitosti. Pričakovati je marveč, da se polagoma uravnajo.

Narisal sem si osnovni tir ljubljanske topline poleg analitiškega obrazca ter anomalni tir petdnevni povprečkov iz dobe 1848 — 1867. ²⁾

¹⁾ Dnevno toplino zvezemo, ako toplini s sedme ure zjutraj prištejemo óno z druge ure popoldne in dvakratno z devete ure zvečer, ter svóto s štirimi delimo. Odšteti je kvocijentu le še mal znesek, in sicer prve štiri mesece leta in v avgustu približno $0\cdot1^{\circ}$ C, maja, junija, julija pa $0\cdot2^{\circ}$, v jeseni in decembru 0° .

²⁾ Priobčil jih je Dr. K. Jelinek v Jahrb. d. meteor. Central. A. 1871.

Pred seboj imam anomalni tir iz iste dôle za mesta Trst, Celovec, Dunaj, Krakovo, Karlsruhe, in Arva-Váraljo, ¹⁾ ter obojni tir priobčen od slavnega astronoma in meteorologa Plantamourja za Genevsko toplino z dobe 1826 do 1865. l. ²⁾ — Anomalije se nahajajo v vseh letnih dobah, a čudovito je videti, kako soglasne so v več imenovanih mestih, zlasti pa da jih — gledé Geneve — leta 1826—47. niso izpremenila. — Vseh sicer ne moremo tû naštetí. Znamenito je upadanje topline sredi februarija; v Ljubljani nikakor ni izdatno, a spoznamo je v vseh navedenih mestih, in nahaja se celó v Greenwichu tudi. Drugi daleč razširjeni povratek mrzlot se vrši sredi marcija (v Ljubljani je primanjkljaj 1·3°). Tretji povratek imajo „ledeni možje“ (3. petdnevje majnikovo) na vésti, ali v povprečkih se kaj malo občuti. S tem pa takratni mrazi niso utajeni, le dokaz je, da ne nastopijo v določnih dneh, kakor ljudsko mnenje zahteva. Mrazove iz nekaterih let v povprečku zravnavajo presežki topline istega dné iz drugih let. Odločneje nazadovanje topline se počne sredi junija, ko nastopi srednjeevropsko poletno deževje, in je torej zeló razširjeno in stanovitno.

Normalno upadanje topline je mnogo menj moteno. Pomladni hladni vetrovi lahko izpodrinejo tople; jesenski hlad je čvrstejši.

Le konec novembra se toplina izredno dvigne; v Ljubljani ³⁾ za 2·5° (!) v Trstu za 1·8°, v Genovi za 1°, celó v Greenwichu nekoliko.

Jedino nazadovanje sredi junija posrečilo se je pojmiti, onó je najstanovitnejša anomalija. Uzrok sredimajniških mrazov še ni popolnoma razodet. — Nerednosti, katerih nismo omenili, so pač skoraj le posebnosti letnikov, v katerih se kažejo. Nimamo naravnost pravice soditi, da se v bodočnosti povrnejo. Niti njih razširjenost ne podpira takega sklepanja, dasi se začudimo ob nji. Kdor danes zasleduje atmosferne dogodke s pomočjo vremenskih zemljevidov, kmalu spozna, da so istočasne toplinske nepravilnosti (presežki ali primanjkljaji nasproti osnovi) razprostrte čez vélika ozemlja.

Tudi v jakosti anomalije pravo za pravo povpreček ne daje istinitega poročila. Dasi je časih zeló obilna — drugekratí je niti ni, ali je

¹⁾ Jelinek, Sitzb. d. Akad. d. Wissensch., Wien 1870.

²⁾ Plantamour, Du climat de Genève, 1863.

³⁾ Verjetnost, da dežuje (oziroma sneži) je v drugi polovici junija in početkom julija v Ljubljani največja v letu: 0·40 do 0·50 (skoraj kakor v majniku). (Hann, Regensverhältnisse etc. Sitzb. d. kais. Akad. d. Wiss. Wien 1880) v desetih dneh 4—5 dnij dežuje; nasprotno v prvi polovici oktobra 0·26, v desetih dneh 2—3 dni. Okoli 29. nov. nagloma poskoči toplina, a tudi verjetnost dežja postane 0·56, dočim je bila pet dnij prej 0·38, in je pet dnij kesneje 0·42. Sklepna zveza teh pojavov je razvidna.

celó nasprotna, in to umanjša skrajnosti, kadar se računa povpreček. Šele strogo matematiška analiza nepravilnostij, preiskava o pogostosti anomalij na podlagi prvotnih zapisnikov more razmere toliko razjasniti, da bi smeli sklepati iz preteklosti na bodočnost. Odločilno besedo ima torej zopet najtočnejša vseh znanostij, vkljub temu, da je svoje dni Airy izrekel: „I think, Meteorology is not science.“

Slavni vojaki slovenski.

Spisal Fridolin Kavčič.

„O mili narod, kaj zakladov
Med sini tvojimi je skritih.“ --
J. Bile.

Vseh dolgih šeststolet, odkar plapolá slavni črnorumeni državni prapor po pokrajinah, kjer biva Slovenec, zrl je praded naš in zre še dandanes potomec mu v vsakojakem položaji, naj si je v opasnosti, naj si je na vrhunci sreče, zaupno in z ljubeznijo na to zastavo! Mogočna lipa, vzajemna ideja, ki spaja razne narode, vzajemnost dinastije, kalila je tudi v osrečji Slovenca, pognala močne korenike ter razprostrla svoje vejevje. Niti óni burni časi, v katerih je divjala ljuta nevihta po državi, niti ti niso mogli pretresti naše zvestobe, omajati njenih ogromnih korenin. Neupogneno in véрно kakor skala velikana Triglava je stal zmerom Slovenec na braníku za prestol in skupno domovino. Usoda naroda našega je tesno združena z usodo dinastije cesarske.

V stoletnih bojih proti krutemu vragu krščanstva, na bojiščih v Nemcih, Francozih, Dancih, Špancih in Italijanih, povsod, kjer se je ponosno vila avstrijska zastava, izkazali so se Slovenci pogumni in iskreno ljubeči skupno domovino Avstrijo. In kakor smo vekove dali v óne vrste tisoče in tisoče vojniki, katerim zapoveduje lé jedini poveljnik — cesar, kateri ne pozná razlike narodnosti ljudstev svojih — v óne vrste, katere združuje vez bratske ljubezni in pokornosti, posvečene osebi vladarjevi, ki je vsem sredotočje njihove čestí in slave; — isto tako nam je v teh vrstah zabeležiti pojedinih znamenitih junakov, hrabrih, večjih načelnikov, rojakov slovenskih. In ker je v obče znano, da je najizvrstnejše sredstvo, če se narodu vceplja, obuja in krepí ljubezen do skupne domovine Avstrije, če se širi opis in usoda takovih veljakov, da se pozni vnuk spominja slave pradedov svojih, kot naj-

dražje svetinje, ki mu služi v bodrilo in vspodbujo, sklenil sem, da čestitim čitateljem „Zvonovim,“ kolikor mi dopuščajo slabotne moči, opišem na kratko življenje pojedinih slovenskih junakov novejšje dôle.

Marsikdo njih se je bil poslovil še mladenič od doma svojega. „Z Bogom!“ je dejal milemu, tihemu obiteljskemu krogu, prisegši na prapor, in koder je vel ta v milobi, žalosti, sreči, nezgodi, tam mu je bila domovina, jedina domovina njemu, kogar je slepa usoda ali dvignila visoko v vis, proslavila ga — ali pa položila ga v hladni grob.

Ali da so ti možaki potegnili iz bojne žarice beli ali črni žreb — zaslúge njihove ostajajo navadno prikrite poznim potomcem — pozabljene — kamenar, ki jim je izklesal ime v mrzli nagrobni kamen, jim je mnogokrat jedini biograf. Bolje in bolje bledé črke, ki beležijo njihove čine in orumeneli papir spí po prašnih arhivih. Sreča, mila sreča, če je še najti móči tacih listín! Sreča, če že niso raznesene, razpršene, kakor pepel ónih hrabrih junakov! In ni jih često najti več, niti čitati móči slavnih ónih imen na porušeni, posedlih se nagrobnih spomenikih, katerih zarasta bujna trava, porasta mah zeleni. „Njih zasluge le skrite so povsod!“ Najslavnejši vojak slovenski je Jurij baron Vega. Drug, do sedaj pozabljen, rojakom svojim do cela nepoznan Slovenec je :

I.

Generalni major Pavel baron Seničar,

vitez avstrijskega redú Marije Terezije.

Pradedu našega junaka Pavla Seničarja je tekla zibel v prijaznem, mikalno ležečem trgu Rečici v Savinjski dolini. Bil je imovit kmet, ki je svojega sina Jakoba poslal v šolo ter ga dobro vzgojil.

Tega Jakoba nahajamo pozneje oskrbnika v graščini Gorenji Radgoni. Franc, sin Jakobov, oče generalnega majorja Pavla Seničarja, šolal se je v Celji. Mlada svoja leta je prebil večinoma v že omenjeni graščini. Kesneje je stopil v službo h grofu Koloniču, oženil se ter bil vinski prejemnik in pozneje oskrbnik na Koloničevi graščini Freiberg pri Gleisdorfu na Gorenjem Štajerskem. — Franca Seničarja zakon je blagos'ovil Bog -- imel je mnogo dece, katere mu je pa še v nežni mladosti več pomrlo. Izmed njegovih otrok je omenjati zlasti Alojzija, ki je v letu 1810. zavzemal mesto c. k. beležnika in dvornega sodnika v lamberskem samostanu, in Pavla Seničarja, poznejšega generalnega majorja, ki je zagledal luč sveta v 25. dan marcija meseca 1760. leta v Freibergu. Pri krstu mu je kumovel Pavel Hijeronim Schmutz, dekan Weizburški, brat Karola Schmutza, znanega pisatelja historično-topografskega leksika Štajerske, ki je tudi prepotoval óne kraje óžje svoje

domovine, kjer so naseljeni Slovenci, in pisal precëj objektivno o njih. — Zadnji sin je Franc Ksaverij Seničar, porojen v 14. dan novembra meseca 1761. leta. Ta je bil trgovec v Trstu.

Pobožna je bila obitelj Seničarjeva in prava istinita otročja lju-bezen napram roditelju svojemu klije iz več cerkvenih ustanov, o katerih nam poroča župnijska kronika Gleisdorfska.

Otročja svoja leta je prebil naš junak večinoma pri svojem dedu v Gorenji Radgoni, isto tako je le-sem zahajal na šolske počitnice za kratkega časa dijačenja svojega v Celji in Gradcu. A bival je tudi često na počitkih pri svojem strijci na Rečici. Obilo mu je bilo tû prilike, da si je popolno prisvojil slovenski jezik. Zabil ga ni niti za časa petinpetdesetletnega svojega vojaškega službovanja, kajti ko je bil v aprilu 1836. leta prišel poveljnik trdnjavi v Osjek, sporazumeval se je kaj dobro s tamošnjimi Hrvati, kakor mi je pravil osješki meščan g. Riegel. To nam nadalje dokazuje tudi senica, katero si je volil v grb tedaj, ko so ga pobarónili. Kesneje bodem še govoril o tem. Seničar je namreč dobro znal, da se mu izvaja rodno ime od slovenske senice. —

Že v mladeniči je vrelo, že v mladih letih ga je prešinjala želja po slovitih činih, že ondaj gnalo ga tija v širni prostrani svet, ki je baš tedaj bil tolikanj buren. Šestnajstleten mladenič je zapustil Pavel dom ter prostovoljno stopil v c. k. vojsko.

Že v bavarskem ratu za dedno nasledstvo nahajamo ga praporščaka (Fähnrich) pri Kolovratovi pehōti. Udeležil se je vseh dogodkov francoske vojske in skoraj se mu tudi nudi zaželena prilika, zastaviti življenje ter žeti za to česti in slave. V francoski vojni je delal Seničar hrabrosti čuda; prestreljenega in prebodenega — dobil je pet ran — našli so ga po končani bitki na bojišči, le po čudovitem naključji je ostal živ in zopet okrevaj. ¹⁾

Osobito neustrašeno se je vedel Seničar v bitki pri Novi 1799. leta, kjer se mu je grenadirskemu stotniku posrečilo, da je s silovitim naskokom z bajoneti prepodil sovražnika z gore Serravalle, popadel ga od strani ter s tem vojski pripomogel k zmagi. O ti priliki je osvobodil preko 1000 zajetih mož, po nekoliko avstrijskih, po nekoliko ruskih.

Leta 1809. dobí Seničar, dasi je bil le polkovnik pehōtnemu polku Benjovsky, jako častno, a težavno nalogo, da krije vso umikajočo se vojsko po odločilni usodni bitki pri Nemškem Wagramu. Ta ukaz je zvršil izvrstno. Takoj zatem dobí povelje, braniti Hollabrunn do zadnjega možá. Vkljub najsilovitejšemu jurišanji, navzlic gorečemu selu

¹⁾ Dr. J. Hirtenfeld, Der militär. Maria Theresien-Orden und seine Mitglieder. 1857. III. P. 1040.

se je držal hrabri polkovnik zoper vse naskoke do polunoči, ko dobi povelje, da se mora umekniti. S to pogumno branitvijo, pri kateri se je bilo boriti po dvoréh, vrtéh in grapah z osobito trdovratnostjo, naklonil je umikajoči se vojski mirno noč in vspéh, da je sovražnik prehiteti ni mogel na daljnem potu. Nadvojvoda generalisimus mu je priznal za to dejanje z vojnim ukazom 13. dne junija vitežki križ redú Marije Terezije, vsled česar so Seniçarja marcija meseca 1821. leta pobarónili.¹⁾

V letu 1812. bil je Seniçar polkovnik in brigadir navzočen skoraj pri vseh bitkah in praskah. Sreča mu je bila vedno mila. Leto 1813., 1814. in 1815. prebil je v vojski v Italiji. Ko je francoski general Deconchy v 2. dan decembra meseca 1813. leta predril čez Costo in Roverdiro proti Rovigu, kjer je stal Seniçar s štirimi kompanijami kot reserva, da krije most na čolnéh pri Boari, in ko ga sovražnik napade s konjico, odmakne se Seniçar tolikanj, da je moglo topništvo, ki je stalo na levem bregu reke Adige, doseči sovražnika. Poskus Deconchyev, da si osvoji prehod, odbil je sovražnika tako Seniçar, a vrhu tega tudi nazaj do Roviga. Važnejši so mu bili čini 1815. leta, ko je generalmajor pod Bianchijem vodil vso pehótno brigado. Ko je že predirala glavna sila preide v 14. dan aprila pri Vignoli rečico Panaro, razkropí ostrog sovražne zadnje straže ter si osvoji čuda prateži. V bitvi pri Tolentinu (v 2. in 3. dan marcija) vodil je Seniçar jedno izmed dveh pehótnih brigad; stal je na levem krilu na visu pred Modijo. Ob mraku prvega večera je vzel desno kolono Muratovo, ki se je bila drznila preblizu glavnemu stanu Bianchijevemu, čez Vedovo in Ponte Gallo v lesovje pred Monte Milone nazaj. Prihodnji dan je zavrnil napad imenovanega kralja na višine pri Modiji sila krvavo in po dobljeni bitvi podil sovražnika do Citanuove. Zatem je obkolil trdnjavo Pescaro, v kateri je zapovedoval Neapolitani nekoliko sto možém. Ker Neapolitani o kaki predaji ni hotel slišati ničesar, prične Seniçar v

¹⁾ Grb mu je po Wurzbachovem bijogr. leksiku avstr. cesarstva zvezek 34. stran 115.: Quadranter Schild, Feld 1 und 4 in Roth, ein aus dem unteren Rande hervorwachsender, geharnischer, goldgekrönter Mann, der in der rechten Hand eine natürliche Lerche (soll richtig heißen Parus major, Kohlmeise. Opazka pisateljeva) hält; Feld 2 und 3 in Blau, drei grüne Hügel, deren mittlerer höher ist und drei beblätterte, oben mit Blumen versehene Tulpenstängel trägt, auf dem Schilde ruht die Freiherrnkron, auf welcher ein ins Visir gestellter gekrönter Turnierhelm sich erhebt, aus dessen Krone ein geharnischer Mann mit der Lerche (richtig Kohlmeise. Opazka pis.) aus Feld 1 und 4 hervorwächst. Die Helmdecken sind rechts roth mit Gold, links blau mit Silber unterlegt. — Wurzbachu se je ptič zdel skorjaneč, a je le senica — ki je v zvezki z imenom Seniçar.

25. dan maja streljati na trdnjavo ter pripravljati se k naskoku. A skoraj uvidi sovražni poveljnik, da se ne more držati, in kapitulira v 28. dan maja meseca. — Vrsta 80 topov, bogata zaloga municije in smodnika je palo v roke Seničarju. Ujeto posadko, 50 častnikov in 500 mož, odvedli so v Napolj. — Izvrstni vojak je prišel potem k okupacijski vojski na Francosko. Papež, kralj napolitanski in sardinski odlikovali so ga z redovi. —

Na svojo prošnjo so ga imenovali na to poveljnika trdnjavi Osješki v aprilu 1826. leta.

Seničar je bil čiharnih petnajst let generalni major in nedoumno mi je, kako da junak Hollabrunški in Pescarski ni avanziral dalje. —

V Osjeku živi samó še jeden človek, ki pomni Seničarja — petinsedemdesetletni gospod Riegel, bivši zlatár. Ta mož mi je pripovedoval, da je bil Seničar velik posebnež, visok, širokoplèč. Po tedanjem vojaškem običaji je bil vedno gladko obrit, baje je bil zeló nečimern; — brivec je moral vsako jutro rano k njemu. Navadno se je sprehajal vsak dan in vedno nosil red Marije Terezije. Mnogo mu je bilo na tem, da so ga pozdravljali tisti, ki so ga srečavali. Nekdaj je ustavil mladega možá, ki je prišel mimo, a prezrl ga, rekoč: „Znate li, kdo sem jaz?“ — „Dà, dà, poveljnik trdnjavi“, odgovori mladič. „Dobro, a zakaj me niste pozdravili?“ — „Gospod general, baš se vračam z Dunaja, in tam je čuda generalov; pozdravljajo pa tam ljudje samó tiste, katere osebno poznajo!“ — Srdit se zabrne Seničar in se šeta dalje.

Velika pobožnost in radodarnost njegova poznana je bila v obče. Vsako nedeljo si je nasadil Seničar svoj generalski klobuk ter šel k maši. Po končani službi božji je posedeval še rad nadalje v cerkvi; niti popóludne ni zamudil litanij. Imel je tudi navado, da je po vseh žepih nosil novce s seboj. Jedva je stopil iz cerkve, obsula ga je jata berácev in siromakov, katere je nadarjal redno. A tudi družih sitnih prosjakov se mu često ni bilo móči obraniti. Osječanje so ga imeli za bogatina, a jaz moram oporekati temu.

Seničar je prišel vdovec 1826. leta v Osjek. S seboj je pripeljal mlado, lepo hčerko. Kdaj in kje se je bil oženil Seničar, nadalje, kó mu je bila soproga, nisem vkljub skrbnemu preiskovanji mogel pozvedeti, isto tako ne usode mile mu ostale jedinice po smrti njegovi. Seničar je umrl v Osjeku v 20. dan junija 1830. leta. Imel je 70 let.

Leta 1883. nabitila me je usoda v nazvano mestece. — Napotil sem se jedenkrat na tamošnje vojaško pokopališče ter marljivo iskal neznatnega, tihega prostorčka, kamor so bili zagrebli hrabrega, sedaj že skoraj pozabljenega mi rojaka — toda zamán! Nikjer ni več

skromnega kamena, ki bi kazal potomcem, kje Seničar „spí nevzdramno spanje.“ Naj bodo tedaj kratke te vrstice v potomcih mal spomenik junaku - vojniku, ki se je trudil dolzih petinpetdeset let službovanja svojega zadoščati dolžnostim svojim, koristiti domovini in vreden biti najvišjega priznanja. ¹⁾

II.

Generalni major Karol Polc pl. Ruttersheim,

vitez Leopoldovega redú, redú železne krone 3. vrste z vojno dekoracijo, imetnik vojnega križa za zasluge, vitez c. mehikanskega Guadelope-redú, poveljnik 33. pehótné brigade.

V 22. dan julija meseca 1819. leta porodil se je bil v Ravnah na Notranjskem v graščini, ki je last grofu Hohenwartu, tedanjemu oskrbniku Lovru Polcu, sin, čegar ime blagovoljni čitatelj nahaja na čelu temu spisu. Mati mu je bila Franja Ksaverija, porojena Pavšel. Mlademu Karolu je najbolje godil vojaški stan; zatorej se odločita roditelja, da ustrezeta sinovi želji ter ga posvetita bogu Marsu. Izvrstno izobraženost vojaško si pridobi bistroumni deček v odgojevališči domačega 17. polka v Ljubljani in stopi 1836. leta radovoljno — prostak v vrsto vojniov na pot, ki ga je privela do česti, vojaške slave in visocega dostojanstva. —

Čiharnih šestnajst let je služil v domačem polku cesarja. Leta 1846. postane podlajtnant drugega reda, a osemnajst let je prebil v pehótnem polku št. 52, kateremu je bil konečno polkovnik ter polkovni poveljnik.

Leta 1880. imenuje se Polc poveljnikom 33. pehótné brigade, a dné 1. maja 1881. leta napreduje na ti stopinji generalnim majorjem.

Po preteku osemindesetih efektivnih službenih let, katerih je služil deset med moštvo, a osemindeset častnik v c. k. vojski nahajamo generalnega majorja pl. Polca brigadnega poveljnika v 63. letu dóbe svoje še v aktivni službi, junaka na duhu in telu. V polni moči moški zaloti ga v Vélíkem Varadinu neizprosna bela žena v 15. dan junija 1884. leta; jedva pet dnij je bolehal.

Navdušen za stan, kateremu je bil udan z dušo in telom, poln ognjevite žareče ljubezni za cesarskega gospodarja svojega, vspel se je bil generalni major na stopinjo, katero je zavzemal. — Da bi bil hi-

¹⁾ Iz moškega pokolenja Seničarjevega žíví še g. Franc Seničar, trgovec v Kamniku. Pis.

treje avanziral, da bi ga obdajal svit brze karjêre, ni mu bilo usojeno. A bil mu je odsev javne pohvale — saj ga je bil knez Schwarzenberg očitó pohvalil za junaštvo pri Milanu, za katero je bil odlikovan z vojnim križcem za zasluge.

Udeležil se je bil vojen 1848. in 1849. leta na Laškem.

Leta 1878. vidimo Polca poveljnika 1. gôrške brigade pri vseh bojih, ki so se bili v bosenski okupaciji na poglavitni operacijski progi od Broda počensí do Serajeva. Pri Kosni, Maglaji, Žepčih, Kokonji in Popoviči, na Visokem pri jurišu na Serajevo, pri ekspediciji proti Mokremu in v boji pri zadnje imenovanem selu nahajamo hrabrega brigadirja; v ognji mu je svojstvo redka mirnost, čudovita hladnokrvnost, s strogim, večim okom premotruje razmerje, vedno pogaja prava sredstva, a vodi ga očetova skrb, vedno mu je blaginja smer za čete, katerim načeluje. Nj. Veličanstvo cesar je blagovolil pripoznati velike zasluge, katere si je pridobil Polc tekom te vojne, z najvišjim pohvalnim priznanjem in z redom železne krone z vojno dekoracijo.

Po končani vojski prevzame Polc zopet poveljništvo svojega polka in 19. dné novembra 1878. leta vodi ga v garnizijo dunajsko. Uvod hrabrega izvrstnega polka, ki si je bil slavo svojo utrdil v premozih bojih imenovanega leta ter osvojil si nove, bil je v pravem pomenu besede „via triumphalis“. — Prebivalstvo dunajsko je vsprejelo glava do glavé hrabri polk z urnobesnimi gromovitimi klici. Ves v vencih in cvetji mu je jezdil na čelu naš rojak polkovnik Polc. S ponosom, z notranjim zadovoljstvom je zrl lahko na krasni svoj polk, pri čegar vojniškem naobraženji je tudi sam sodeloval neumorno, v katerem pa je znal i ohraniti rednega ónega duha, katerega treba, da se zvršijo vekoviti, hrabri čini.

Povodom petdesetletnice službenega jubileja podarí mu cesar, priznava je vedno hasnovito delovanje in vrlo obnašanje pred sovražnikom, vitežki križ Leopoldovega redú.

Generalni major Polc je živel v srečnem zakonu. Nežne čuti, plemenite nravi je bil in srečna vez je spajala vse ude obitelji njegove. Vsem je bil jednako skrben oče. Tožna ga je preživela užaljena so-proga, trije sinovi in jedna hčerka.

Ljubezen do vojaštva mu je velela, da je i sinove svoje vzgojil v vojnike. Rad je sanjaril o tem, kako bode videl vspevati svojo deco v vrle, zavestne za domovino in cesarja svojega vnete vojake.

„Matica Slovenska“ in „Družba sv. Mohorja“.

Statistična študija.

Sestavil Evgen Lah.

VI.

E) Krška škofija.

O krški škofiji v obče velja, da je absolutno pri „Matici“ zadnja, pri „Družbi sv. Mohorja“ četrta, relativno pa pri „Matici“ močno podnormalna, pri „Družbi sv. Mohorja“ še skoro nadnormalna. Pristaviti moram takoj, da popolnoma ali večinoma nemške dekanije, kojih ima ta škofija več, ne smejo priti tu v poštev. Niti „Matica“ niti „Družba sv. Mohorja“ nimata v tacih dekanijah posebno omenljivega števila društvnikov, nekaterim takim dekanijam pa udje popolnoma primanjkujejo. Govorili bomo le o dekanijah: celovski z okolico, beljaški z okolico, pliberški, velikovski, doberloveški, šentandraški spodnjeroški, tinjski in kanalski.

Vse imenovane dekanije imajo pri „Matici“ 53 članov, kar ni posebno dosti, če pomislimo, da pride v njih še le na vsacih 2959 prebivalcev jeden matičar, kar je pa še tem neugodnejše z ozirom na razmere po drugih škofijah, o kojih smo že govorili, tem neugodnejše tudi, ker jemljemo tu v poštev le popolnoma slovenske dekanije ali pa z mešanim prebivalstvom.

Največ članov ima še dekanija celovška, namreč 13; za njo pride pliberška z 9 člani, potem kanalska s 7, doberloveška s 6, beljaška in velikovška s po 5, tinjska s 4, konečno št. andraška in spodnjeroška s po 2 članoma. Razven teh ima še par družih dekanij posamezne člane.

Z ozirom na svoja absolutna prebivalstva v primeri s svojim skupnim prebivalstvom kot celoto bi jih pa morale imeti: Dekanija Celovec 12, Beljak 8, Pliberk 7, Velikovec 5,5, Doberla Ves 5, Št. Andraš 4,5, Rož Spodnji 4,5, Tinje 4 in Kanalska Dolina 2,5. Relativno najugodnejše so tedaj še razmere v dekaniji kanalski, kjer pride jeden matičar na 1051 prebivalcev; neugodnejše so že v pliberški dekaniji, kjer je vsak 2345. prebivalec ud „Matic“, v doberloveški, kjer pride na vsacih 2428 ljudij jeden Matičar in v celovski, kjer pripada povprek med vsacimi 2683 prebivalci jeden „Matic“. V dekaniji tinjski pride jeden matičar še le na vsacih 3095, v velikovski na vsacih 3195, v beljaški na vsacih 4621, v šentandraški in spodnjeroški celo še le na vsacih 6982, oziroma 6737 prebivalcev.

V primeri s kranjskimi so tedaj te razmere v obče močno podnormalne. Le one krške dekanije, ki so v „Matici“ primeroma še najboljše

zastopane, se dadó meriti z onimi kranjskimi, ki so z ozirom na kranjske razmere sploh v Matici najslabše zastopane. Skoro isto velja o primeri med krško in lavantinsko škofijo. Če preziramo kanalsko dekanijo, ki se da relativno primerjati slabo srednjim kranjskim in lavantinskim dekanijam, je le sedem lavantinskih dekanij na slabšem kot za kanalsko najboljša krška, namreč pliberška. Glede goriške nadškofije v primeri s krško, je razmera še neugodnejša: Le dve goriški dekaniji, komenska in kanalska, sta na slabšem kot pliberška. Boljše je zopet z ozirom na tržaško-kopersko škofijo. Le tri tržaško-koperske dekanije imajo relativno več udov, kot pliberška, pet, oziroma šest pa relativno manj, in le jedna tržaško-koperska dekanija relativno več, kakor kanalska dekanija v krški škofiji.

V primeri s kranjskimi razmerami sploh nima nadnormalnega števila nobena krška dekanija, v primeri s spodnještajerskimi, goriškimi in tržaško-koperskimi pa jedino kanalska.

Tudi z ozirom na posamezne kraje je razdelitev primeroma slaba, ker se nahajajo matičarji od blizu 1000 krajev teh dekanij le v 33 krajih, tako da pride še le na vsaki 30. kraj jeden „Matičar“. Ker jih je pa vendar 53, ima vsak tak kraj, kjer se sploh nahajajo udje, skoro po dva matičarja. Vkljub temu imata le Celovec in Velikovec večje število udov, namreč 12, oziroma 5, vsi drugi pa še manj kot po 4.

„Družba sv. Mohorja“ ima svoje člane tudi po družih dekanijah krške škofije; z ozirom na to pa, da pri „Matici“ nismo o njih govorili, se tudi pri „Družbi sv. Mohorja“ ne bomo ozirali nanje. V prej omenjenih dekanijah krške škofije se nahaja skupno 2295 udov „Družbe sv. Mohorja“, tako da pride na vsacih 68 prebivalcev jeden član, kar je še primeroma precej dosti z ozirom na razmere po družih škofijah. Ti člani se pa delé tako, da jih pripada dekaniji pliberški 539, doberloveški 429, spodnje-roški 397, velikovski 240, tinjski 238, celovski 219, beljaški 154, kanalski 79, šentandraški 10. Z ozirom na le ta ravno omenjena absolutna števila v primeri z absolutnim prebivalstvom dotičnih dekanij pride vsak ud „Družbe sv. Mohorja“ v dekaniji spodnjeroški že na vsacih 34 prebivalcev; istotako v doberloveški, v pliberški na 39, v tinjski na 52, v velikovski na 66,5, v kanalski na 93, v beljaški na 150, v celovski na 159 in v šentandraški na 1396 ljudij. Zelo ugodne, še boljše kot povprek po Kranjskem in po Spodnjem Štajerskem, so razmere po nekaterih slovenskih dekanijah krške škofije, slabše seveda, kot naravno, po jezikovno namešanih ali pa večinoma nemških dekanijah.

Z ozirom na skupno absolutno prebivalstvo imenovanih dekanij v primeri z absolutnim prebivalstvom vsake dekanije posebej bi morala imeti dekanija celovška 513 udov, beljaška 339, pliberška 310, velikovška

235, doberloveška 214, šentandraška 205, spodnjeroška 198, tinjska 182 in kanalska 108.

Iz navedenih števil v primeri s poprej omenjenimi dejanskimi je tedaj razvidno, da vladajo ugodne, oziroma nadnormalne razmere gledé absolutnega števila udov v dekanijah: spodnjeroški, doberloveški, pliberški, tinjski in velikovski, neugodne, oziroma podnormalne pa v dekanijah: kanalski beljaški, celovski in šentandraški.

Člani „Družbe sv. Mohorja“ v teh devetih dekanijah so raztreseni po 92 različnih farah. Število farâ je v primeri s številom članov precej nizko, iz česar se da sklepati, da morajo posamezne fare imeti vsaka za se precej udov. Ako delimo fare glede števila udov v običajnih 11 oddelkov, bomo v resnici našli, da ni najmočnejše zastopana najnižja kategorija, ampak druga (fare z 10—20 člani). Sploh jih ima pa prva kategorija 25, druga 31, tretja 14, četrta 6, peta 4, šesta 2, sedma 5, osma 1, deveta nobene deseta 1 in jednajsta 3 fare.

Farâ z več kot 50 člani je tedaj vsega skupaj 12, namreč: Mižice z 51, Št. Lenart z 52, Sv. Mihel z 61, Št. Peter s 63, Bilčoves s 64, Železna Kaplja s 67, Škocijan s 68, Sveče z 78, Grabštajn z 92, Devica Marija na Jezeru s 101, Celovec s 116 in Pliberk s 162 člani.

Z ozirom na razmere „Matice Slovenske“ in „Družbe sv. Mohorja“ v krški škofiji v primeri z razmerami med obema društvoma sploh, moramo krške razmere imenovati že precej ekstremne, ker se nagibajo pri „Matici“ k negativnemu ekstremu, pri „Družbi sv. Mohorja“ stoje pa še nekoliko nad splošnim normalom.

Ako primerjamo krške razmere „Družbe sv. Mohorja“ z onimi družih škofij pri istem društvu, pridemo do teh le zaključkov: Krške razmere so pač sploh slabše kakor kranjske, lavantinske in že celo kot goriške, vendar se od teh ne oddaljijo ravno toliko. Vsled tega imamo po krški škofiji več dekanij, ki stoje nad kranjskim in lavantinskim normalom, namreč tri; še celó nad goriškim normalom sta dve. V primeri s tržaško-kopersko škofijo so pa razven šentandraške (nemške) dekanije vse druge krške dekanije nadnormalne.

Kot že omenjeno, imajo v poštev vzete krške dekanije 2295 članov pri „Družbi sv. Mohorja“; z ozirom na kranjske razmere bi jih pa morale imeti 3575, z ozirom na lavantinske 3486, z ozirom na goriške celó 4837, z ozirom na tržaško-koperske pa le 806.

VII.

Preostaja nam še rešiti vprašanje, v kakšni razmeri so udje obojih društev med sabo po posameznih škofijah in njih dekanijah. Govorili bomo le ob onih škofijah in ob onih dekanijah, o katerih smo govorili že poprej.

Dejali smo že takoj s početka, da je bilo skupno število članov „Družbe sv. Mohorja“ lanskega leta 20·31 krat večje, kakor število matičnjakov, sploh pa, preračunjeno iz razmere zadnjih dvajset let, 14·35 krat.

Kakšna je bila zadnjega leta ta razmera po popisovanih škofijah, kakšna po njih dekanijah.

Vrsta	Imena škofijam	Število članov				Kolikokrat večje
		absolutno		relat. z ozirom na absol. prebiv.		
		Matica	Moh. družba	Matica	Moh. družba	
1	ljubljska	731	11.084	661	43.4	15.2
2	lavantinska	295	9.063	1370	44.6	30.7
3	goriška	110	3.721	1072	32.0	33.5
4	tržaško-koperska . . .	137	1.290	1822	193.5	9.4
5	krška	53	2.295	2959	68.0	43.5
6	sploh	1326	27.453	1062	51.3	20.7

Iz te tabele je tedaj razvidno, da je število članov „Družbe sv. Mohorja“ bilo lani 20·7 krat večje, kakor število matičarjev in da pride pri „Družbi sv. Mohorja“ jeden član že na vsacih 51·3 ljudi, pri „Matici“ pa še le na vsacih 1062. Normalne ali vsaj blizu normalne niso te razmere v nobeni škofiji, pač pa več ali manj ekstremne, in sicer v ljubljanski in tržaško-koperski škofiji na korist „Matici“, v ostalih treh pa na korist „Družbi sv. Mohorja“. V ljubljanski škofiji zopet so „Matici“ na korist z ozirom na nadnormalno število matičarjev pri blizu normalnem številu članov „Družbe sv. Mohorja“; v tržaško-koperski škofiji so razmere obeh društev z ozirom na splošne razmere sicer podnormalne, vendar sploh še „Matici“ na korist zaradi relativno izredno malega števila članov „Družbe sv. Mohorja“. Število članov „Družbe sv. Mohorja“ po Spodnjem Štajerskem je sicer blizu normalno ali vsaj ne močno nadnormalno, vendar še imenovanemu društvu na korist zaradi premajhnega števila matičarjev. Vkljub temu, da je število goriških matičarjev sploh normalno, je vendar v imenovani škofiji razmera za „Matico“ neugodna zaradi izredno ugodnih goriških razmer pri „Družbi sv. Mohorja“. Razmere „Družbe sv. Mohorja“ so v krški škofiji sicer tudi podnormalne, vendar še vedno, in sicer tukaj še ravno najmočnejše, društvu na korist zaradi izredno neugodnih matičinih razmer po tej škofiji.

Kolikokrat je število udov „Družbe sv. Mohorja“ večje kakor število matičarjev v posameznih dekanijah imenovanih škofij?

a) Ljubljanska škofija.

Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov*			Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov		
		Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje			Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje
1	Ljubljana . . .	215	37.5	5.7	11	Kranj	709	33.4	21.2
2	Kočevje	2103	340.6	6.1	12	Radovljica . . .	713	31.6	22.6
3	Postojina . . .	293	46.6	6.3	13	Kamnik	982	38.7	25.4
4	Novo Mesto . .	703	72.0	9.8	14	Idrija	784	27.4	28.6
5	Vrhnika	378	36.9	10.2	15	Cirknica	1201	36.3	33.1
6	Vipava	373	33.3	11.2	16	Trebnje	1527	44.3	34.5
7	Bistrica	972	69.7	13.9	17	Ribnica	1607	44.0	36.5
8	Metlika	1210	86.9	13.9	18	Škofja Loka . .	1433	29.7	48.3
9	Krško	1132	69.8	16.2	19	Moravče	2642	48.5	54.5
10	Litija	901	52.2	17.3	20	Šmarje	1957	30.3	64.6

Če tedaj primerjamo razmere, v ti tabeli označene, s kranjskimi sploh in pa z razmerami med obojima društvoma sploh, se poučimo o sledečem.

Ker je število članov „Družbe sv. Mohorja“ na Kranjskem, kot že omenjeno, 15.2 krat večje, kakor število kranjskih matičarjev, so po posameznih kranjskih dekanijah razmere z ozirom na splošne kranjske „Matic“ ugodne in nadnormalne v dekanijah: ljubljanski, kočevski, postojinski, novomeški, vrhniški, vipavski, bistriški in metliški. Z ozirom na razmere med obema društvoma sploh, tedaj ne samo na Kranjskem, so pa za „Matico“ razmere ugodne in nadnormalne razven imenovanih dekanij še v dekanijah krški in litijski, ker, kot rečeno, število članov „Družbe sv. Mohorja“ 20.7 krat preseza število matičarjev.

V ostalih 12, oziroma 10 dekanijah so pa obratno razmere za „Matico“ nengodne ali podnormalne, za „Družbo sv. Mohorja“ pa ugodne in nadnormalne. (Kot že omenjeno in ponavlja izrečeno, velja to le relativno, ker so absolutno razmere „Družbe sv. Mohorja“ povsod zelo ugodne, recimo sijajne.)

Uzrokov tem razmeram nam ni iskati povsod v enem in istem viru. Ljubljanske razmere so „Matici“ ugodne zaradi zelo nadnormalnega števila matičarjev pri ne toli nadnormalnem številu članov „Družbe sv. Mohorja“; kočevske nasprotno so „Matici“ ugodne le vsled izvenredno podnormalnega števila članov „Družbe sv. Mohorja“ pri še vedno, toda ne tako močno podnormalnem številu matičarjev. S postojinsko dekanijo je skoro ista, kakor z ljubljansko; pri Novem Mestu pa so razmere „Matici“ ugodne

*) Te številke nam vedno naznanjajo, na koliko prebivalcev pride v dotični dekaniji in pri dotičnem društvu vsak član.

zarad precej podnormalnega števila članov „Družbe sv. Mohorja“ pri skoro normalnem številu matiçarjev. Pri Vrhnikih so sicer razmere obojih društev nadnormalne, vendar pri „Matici“ močneje, kakor pri „Družbi sv. Mohorja“, vsled tega za „Matico“ sploh ugodnejše in z ozirom na Kranjsko sploh nadnormalne; isto velja še o dekaniji vipavski. Podnormalne matičine razmere s še podnormalnejšimi razmerami „Družbe sv. Mohorja“, tedaj splošno za „Matico“ ugodnejše in nadnormalne, nahajamo še v dekanijah: bistriški in metliški. V jednaki meri pri obeh društvih podnormalne, tedaj z ozirom na kranjske razmere sploh blizu normalne, so razmere v dekanijah: krški in litijski. Normalne matičine z nadnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ dobimo pri dekanijah: kranjski in radovljiški. Podnormalne matičine združene z nadnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ nahajamo pri dekanijah: kamniški in cirčniški; normalne matičine z nenavadno nadnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ pri dekaniji idrijski; že močno podnormalne matičine z nadnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ pri dekanijah: trebanjski in ribniški; posebno podnormalne matičine z normalnimi „Družbe sv. Mohorja“ v dekaniji moravški; še vedno močno podnormalne matičine z nenavadno nadnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ v dekanijah: šmarijski in loški. Ekstreme tedaj nahajamo za „Matico“ ugodne v dekanijah: ljubljanski, kočevski in postojnski; za „Družbo sv. Mohorja“ ugodne pa v dekanijah: loški, moravški in šmarijski.

b) Lavantinska škofija.

Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov			Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov		
		Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje			Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje
1	Maribor pri Dravi	664	66.2	10.0	14	Konjice	1638	41.5	39.5
2	Celje	673	37.6	17.9	15	Jarenima	1921	46.5	41.3
3	Slov. Bistrica . .	834	43.6	19.1	16	Laški Trg	2515	49.0	51.3
4	Št. Jurij na Štavnici	871	43.1	20.2	17	Šmarije pri Jelšah	2879	52.1	55.2
5	Brežice	1394	65.6	21.2	18	Zavrč	2324	42.0	55.3
6	Marnberg	3316	153.0	21.7	19	Dravsko Polje . .	2384	42.6	56.0
7	Ptuj	847	38.5	22.0	20	Kozje	2418	40.4	59.8
8	Velika Nedelja	1124	50.3	22.3	21	Braslovče	1530	22.3	68.7
9	Rogatec	1759	72.0	24.4	22	Gornji Grad . . .	1756	25.2	69.7
10	Šmartin	1556	52.5	29.6	23	Vozenica	3368	47.4	71.1
11	Maribor za Dravo	1906	53.7	35.5	24	Št. Lenart v Sl. Gor.	8443	32.3	261.4
12	Šaleška dolina	1411	38.0	37.1	25	Na Sp. Štaj. sploh	1370	44.6	30.7
13	Nova Cerkev . . .	1958	50.8	38.6	26	Pri obeh društ. sploh	1062	51.3	20.7

Gledé na razmero med obema društvoma sploh so tedaj po spodnještajerskih dekanijah „Matici“ ugodne, to je nadnormalne, in „Družbi

sv. Mohorja“ neugodne, to je podnormalne, razmere štirih dekanij, namreč: mariborske pri Dravi, celjske, slov.-bistriške in šentjurijske. Z ozirom na spodnještajerske razmere sploh pa so „Matici“ na korist razven imenovanih dekanij še dekanije: breška, marnberška, ptujska, velikonedeljska, rogaška in šmartinska.

Tudi tu so vzroki zelo različni. Močno nadnormalne matičine razmere z manj nadnormalnimi, vendar sploh še nadnormalnimi razmerami „Družbe sv. Mohorja“ nahajamo združene v dekanijah: celjski, slovenjebistriški in šentjurijski; močno nadnormalne matičine s precej močno podnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ v dekaniji Maribor pri Dravi. Nadnormalne matičine z nadnormalnimi razmerami „Družbe sv. Mohorja“ dobimo v dekaniji ptujski; normalne matičine z normalnimi „Družbe sv. Mohorja“ blizu v dekaniji velikonedeljski. Podnormalne matičine se družijo s podnormalnimi razmerami „Družbe sv. Mohorja“ v dekanijah: breški, rogaški, šmartinski, mariborski za Dravo in novocerkviški; Podnormalno je število matičarjev, in nadnormalno število članov „Družbe sv. Mohorja“ v dekanijah: šaleški in konjiški; podnormalno število matičarjev in blizu normalno število članov „Družbe sv. Mohorja“ v dekanijah: jareninski, laški in šmarijski. Podnormalne so razmere matičarjev in močno nadnormalne razmere „Družbe sv. Mohorja“ v dekanijah: braslovški in gornjegrajski; močno podnormalne matičine razmere pri skoro normalnih „Družbe sv. Mohorja“ vladajo v dekanijah: Kozje, Zavrč, Dravsko Polje in Vozenica. Posebno močno podnormalne matičine razmere v zvezi z močno nadnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ dobimo v dekaniji št. lenartski, močno podnormalne matičine s posebno močno podnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ konečno v dekaniji marnberški. Ekstremne, „Matici“ na korist so razmere v dekaniji Maribor pri Dravi; ekstremne, „Družbi sv. Mohorja“ na korist, v dekaniji Št. Lenart v Slov. Goricah.

c) Goriška škofija.

Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov			Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov		
		Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje			Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje
1	Gorica	630	37.9	16.7	6	Št. Peter	1410	25.1	56.2
2	Bolec	702	35.8	19.6	7	Koborid	2101	26.2	80.2
3	Črniče	573	28.0	20.5	8	Komen	5128	37.3	137.5
4	Cirkno	1150	27.8	41.4	9	Kanal	12516	36.3	344.8
5	Tolmin	1451	27.5	52.8	10	V teh dek. sploh	1072	32.0	33.5

Ti tabeli povzamemo, da so „Matici“ ugodne in „Družbi sv. Mohorja“ neugodne razmere v dekanijah: Gorica, Bolec in Črniče; obratno pa

„Matici“ neugodne in „Družbi sv. Mohorja“ ugodne razmere ostalih dekanij. Nadnormalne razmere obojih društev ima le črniška dekanija; nadnormalne Maticine s podnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ dekaniji: goriška in bolška; podnormalne maticine z nadnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ dekanije: cirčniška, tolminska in šentpeterska; močno podnormalne maticine z nadnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ dekanija kobaridska; še močnejše podnormalne maticine z le nekoliko podnormalnimi „Družbe sv. Mohorja“ dekaniji: komenska in kanalska. Posebno ekstremne, „Družbi sv. Mohorja“ na korist, so le razmere zadnje omenjenih dekanij.

d) Tržaško-koperska škofija.

Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov			Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov		
		Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje			Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje
1	Kastav . . .	2870	1292	2.2	5	Trst z okolico	2162	275	7.9
2	Pazin-Pičan .	4248	1062	4.0	6	Koper	3287	164	20.0
3	Buzet	5517	1103	5.0	7	Jelšane . . .	5507	163	33.8
4	Tomaj	268	42.5	6.3	8	Dolina	1827	53	34.5

Kakor je iz te tabele razvidno, so „Matici“ tržaško-koperske razmere vsled izredno slabih razmer „Družbe sv. Mohorja“, ne da bi bile njene lastne razmere vzgledne, vendar splošno ugodne. Le koperska, jelšanska in dolinska dekanija so zanj podnormalne in za „Družbo sv. Mohorja“ nadnormalne. Le pri tomajski dekaniji se družijo močno nadnormalne maticine z močno nadnormalnimi razmerami „Družbe sv. Mohorja“, pri Trstu malo podnormalne maticine z malo podnormalnimi razmerami „Družbe sv. Mohorja“, pri Kopru in Jelšanah močno podnormalne maticine z normalnimi razmerami „Družbe sv. Mohorja“ pri Dolini normalne maticine z močno nadnormalnimi razmerami „Družbe sv. Mohorja“; konečno pri dekanijah: buzetski, pazinsko-pičanski in kastvanski podnormalne in močno podnormalne maticine s še močnejše podnormalnimi „Družbe sv. Mohorja.“ Sploh se pa v imenovanih treh dekanijah obe društvi najmočnejše jedno družemu približata.

e) Krška škofija.

Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov			Vrsta	Imena dekanijam	Št. članov		
		Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje			Matica	Moh. družba	Kolikokrat večje
1	Št. Andraš . .	6982	1396	5.0	6	Tinje	3095	52.0	59.5
2	Kanalska Dolina	1051	93	11.3	7	Pliberk	2345	39.0	60.1
3	Celovec	2683	159	16.9	8	Doberla Ves . .	2428	34.0	71.4
4	Beljak	4621	150	30.8	9	Spodnji Rož . .	6737	34.0	198.1
5	Velikovec . . .	3195	66.5	48.0	10	Te dekan. sploh	2959	68.0	43.5

Jednako, kakor so v tržaško-koperski škofiji le vsled izredno-slabih razmer „Družbe sv. Mohorja“ vkljub ne posebno ugodnim lastnim razmere „Matici“ vendar le precej ugodne, so nasprotno vkljub ne posebno ugodnim lastnim le vsled izredno neugodnih matičinih razmere „Družbi sv. Mohorja“ sploh ugodne. Le štiri dekanije so zanjo podnormalne in še te večinoma le zaradi mešanega prebivalstva. Neugodne so razmere obojih društev v dekanijah: šentandraški, beljaški in celovski. Podnormalne matičine in nadnormalne razmere „Družbe sv. Mohorja“ imajo dekanije: Tinje, Pliberk, Doberla Ves in posebno Spodnji Rož; podnormalne „Matičine“ in normalne razmere „Družbe sv. Mohorja“ dekanija Velikovec; nadnormalne matičine in podnormalne razmere „Družbe sv. Mohorja“ konečno dekanija Kanalska Dolina. Posebno ekstremne so jedino le razmere spodnjeroške.

Knjižne redkosti slovenske.

Spisal L. Žvab.

(Dalje.)

V. Bogoslovstvo.

Appendix ad Rituale Salisburgense pro Locis & Curatis Slavonicis ejusdem Archidioecesis Salisburgenfis. Continens Ordinem ac Ritum Baptismi & Matrimonii, nec non Lytanas Omnium Sanctorum in Adminiftratione extremæ Unctionis & in Proceffionibus Rogationum adhiberi folitas.

Salisburgi,

Typis Joannis Jofepi Mayr, Aulico-Academici Typographi, & Bibliopolae p. m. Haeredis 1766. — 20 str.

Ta redki trebnik hrani č. g. Jakob Gomilšak, propovednik za Nemece v Trsti. —

Na 2. strani je čitati: Praemonitio.

Quum non ubilibet unum & idem fit linguae Slavonicae Idioma, fed hoc pro diverfitate vicinarum, quibus loca Slavonica plerumque adjacent, Hungariae, Croatiae & Carnioliae Provinciarum diverfum quoque ufurpari & quafi ab his vicinis Provinciis mutuari contingat, ideo in hac appendice Ritualis Ecclesiae Salisburgenfis quaedam vocabula, quae pro diverfitate locorum ufitatius adhiberi affolent; per Numeros notata & in fine cujuslibet paginae unum aut plura ejusmodi vocabula fynonyma adpofita funt, ut fic & commoditati Curatorum confulatur, & inculcanda

nunquam fatis facrorum Rituum uniformitas semper & ubique facilius confervetur.

Salisburgi die 20. Septembris 1765.

Ad Mandatum Celmi. ac Revmi. S. R. J.
Principis & Archi-Episcopi Salisburgen-
fis &c. &c. subferipfit
Josephus Sigismundus Kayfer,
Cancellarius. —

Na 3. str. razven nekaterih slovenskih besed vse ostalo je latinsko; 4. in 5. stran vsa latinska, isto tako dve tretjini 6. strani. V slovenskem jeziki je pisana: tretjina 6. strani, polovica 7 str., nekaj malega na 8., 9. in 10. str. Od 11. do konca t. j. do 20. strani je razven latinskih naslovov vse drugo slovensko.

Dovoljeno mi bodi izpregovoriti še nekoliko o jeziki v tej knjigi. Sičniki in šumniki se ne pišó povse pravilno: fvoi fakon (str. 15.), fo denes, kershanskoi, nashega (6), prishal (7), shivlenye (15) itd., akoravno se nahajajo tù in tam pogreške, n. p. fivlenyi (15). Predlogi so časi spojeni z naslednjo besedo: kdobremi fazhetki, vfakonskem ftani (15), prinymi (13). Često se upotrebljuje člen: *ta vera, to vezhno shivlenye* (2), *te shive* (7), *to vero, ti ozha* (6), *to zirkvo* (7), *to vkupdavanye teh rok* (14), *teh grehov* (20). Po vsej knjigi so prilogi povsod na: *ega* nikjer: *iga* n. p. *vlega, mogozhnega, nyegovega, edinega, nashega* (6.) itd. Moški in srednji dajalnik v jednini: k naffemi svelizhanyi ino povvezhenyi (14), hudizhi (8.) itd. Redkokrat so soglasniki udvojeni: meffa (7), naffemi (14), a tudi: mefa (9.) Ugniti se o tej priliki ne smem pričujočim oblikam: molte s-menom (6), od onod, bode prishal (7), via [namesto: vidva] (11. 12. 13. 14) den (6, 18.) miloftiv (18), ponifiti, nashih darovnikev, darovnikom (19), je nizh ne drugega (14), kakti, kakfso, (14), tote pershone, v totem Sacramenti (15), dol je shal k-peklom (6), vfoi nyegovoi gisdofti (8), s-enoi prifegoi (14), slushebnike, keremi, kere [t. j. katerimi, katere], ti lanz (20). V „očenaši“ na 7. str.: . . . Sidifze vola tvoja, kak na nebi, tak na femli . . . nashe duge, kak mi odpushamo nashim dushnikom . . . od slega itd.; spomenoti, naimre, . . . je niedna¹⁾ fmeshnyava ne napre prishla, gdo nafozhi²⁾, kakshi, pitam³⁾, femelskem⁴⁾, fanizhan⁵⁾, (str. 11); povezhavanye⁶⁾, broi⁷⁾, anda⁸⁾, (str. 12.); nakanenye⁹⁾, fneha¹⁰⁾, vu vfe fele, (str. 13). — Vidi se, da sta Štírec s Hrvatom sestavljala ta trebnik.

¹⁾ Pod črto je mnogim besedam dodan drug izraz n. p. tu: obiena, ²⁾ polek, ³⁾ brasham, baram, ⁴⁾ svetzkem, ⁵⁾ sbrifan, ⁶⁾ gmeranye, ⁷⁾ stivenye, ⁸⁾ sato, ⁹⁾ meininga, ¹⁰⁾ nevefta.

Compendium Ritualis Labacensis cum appendice germanica, et carniolica, pro assistentia moribundorum, curatorum usui, et comodo, cum facultate superiorum. — Tergesti, typis Francisci Mathiae Winckowiz, caef. reg. aulae & episcop. typogr. 1771 16°.

Knjiga je v tržaški mestni biblioteki in ima 48 listov ali 96 nepaginiranih strani. Na 3. strani je: ordo baptismi parvulorum. Prva navadna vprašanja o krščenju so v latinskem, nemškem in slovenskem jeziki. Str. 4—7. vse latinski. Na 8. in 9. str. je v nemškem in slovenskem jeziki: Vera in Očanaš. Na 10., 11. in 12. str. spet nekoliko vprašanj v vseh treh jezikih. 15. in 16. stran imata nekaj slovenskega in nemškega, sicer vse latinski. Od 66. do 80. vse nemški, od 81. do 83. latinski, od 83. do 95. strani vse slovenski, potem je latinski konec. — Šafařík zna izdanje iz 1772. leta, natisneno v Ljubljani, tega ne. (Prim. Šafaříkovo „Gesch. der südslav. Lit. I. str. 111.)

Popravki. V pričujoči sestavek se je podkralo mnogo tiskarskih pogreškov; tu hočemo izpraviti samo važnejše, vse ostalo izvoli čitatelj popraviti sam.

Na 247. str. v 7. vrsti od zgoraj namesto: 1897, čitaj: 1797; na 248. str., v 15. vrsti od zgoraj namesto: 23 čitaj 27; na 375. str. v 4. vrsti od zdolaj namesto: vojaška, čitaj: vojaška; na 433. str. v 14. vrsti od zgoraj namesto: niso evangelija, čitaj: niso vsa evangelija; na 433. str. v 20. vrsti od zgoraj namesto: Luanij, čitaj: Luany; na 433. str. v 5. vrsti od zdolaj namesto: Zahariefozo, čitaj: Zahariefozo; na 433. str. v 5. vrsti od zdolaj namesto: dobro, čitaj: dobru; na 433. str. v 7. vrsti od zdolaj namesto: Hteiftemu, čitaj: Hteiftinu; na 434. str. v 13. vrsti od zgoraj namesto: isprahuvania, čitaj: ispra...; na 434. str. v 16. vrsti od zgoraj namesto: 79, čitaj: 76; na 434. str. v 2. vrsti od zdolaj namesto sl. čitaj: /l; na 435. str. v 8. vrsti od zgoraj namesto: 1733, čitaj: 1753; na 435. str. v 1. vrsti od zdolaj namesto: svelizhanega, čitaj: svelizhaniga; na 435. str. v 10. vrsti od zdolaj namesto: 1392, čitaj: 1862; na 435. str. v 14. vrsti od zdolaj namesto: Ljublanj, čitaj: Lublani; na 436. str. v 6. vrsti od zgoraj namesto: shivljenja, čitaj: shivljenja; na 436. str. v 23. vrsti od zgoraj namesto 12 čitaj: 1812; na 436. str. v 4. vrsti od zdolaj namesto: podvrshene, čitaj: podvershene; na 436. str. v 5. vrsti od zdolaj namesto: trynaj/lega, čitaj: trynaj/tiga; na 436. str. v 6. vrsti od zdolaj namesto: potrjene, čitaj: poterjene; na 436. str. v 7. vrsti od zdolaj namesto: goripostavlene, čitaj: goripostavlene; na 502. str. v 8. vrsti od zdolaj namesto: popre, čitaj: poprej; na 503. str. v 13. vrsti od zgoraj namesto: 9, čitaj: 3; na 504. str. v 5. vrsti od zgoraj namesto: refmyriti, čitaj: refmyriti; na 506. str. v 1. vrsti od zgoraj namesto: feojo, čitaj: fuojo; na 506. str. v 3. vrsti od zdolaj namesto: use, čitaj: uše; na 506. str. v 5. vrsti od zdolaj namesto: shlisav, čitaj: shli/sav; na 507. str. v 17. vrsti od zdolaj namesto: ogan, čitaj: ogen; na 508. str. v 10. vrsti od zgoraj namesto: 524, čitaj: 624; na 508. str. v 18. vrsti od zgoraj namesto: 719, čitaj: 819; na 508. str. v 18. vrsti od zgoraj namesto: 838, čitaj: 838. Vrhu tega blagovoli; na 437. str. v 4. vrsti od zdolaj namesto: vender, čitaj: vönder; na 437. str. v 11. vrsti od zdolaj namesto: srca, čitaj: serca; na 442. str. v 12. vrsti od zdolaj namesto: odškodnosti, čitaj: oškodnosti; na 511. str. v 11. vrsti od zgoraj namesto: že, čitaj: uže; na 511. str. v 21. vrsti od zgoraj namesto: auf Chöre, čitaj: auf / Chöre.

Listek.

„Rojenico“ Krsnikovo, objavljeno v 1. številki „Ljub. Zvona“ l. 1884., prinaša 8. zvezek letošnjega Jelinekovega „Slovanskega Sbornika“ v češkem prevodu pod naslovom: Sudička. Slovinsky napsal Janko Kersnik. Přel. Ognjislav.

Nova knjiga. Meseca oktobra t. l. pride na svetlo drugi natis prof. dr. G. Krekove knjige: „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ v drugem popolnoma predelanem izdanju. Ta knjiga, ki je imela leta 1874. toliko vspeha po Angleškem, Francoskem, Nemškem in med vsemi Slovani, došla bo dobro vsem onim, ki se hočejo temeljito poučiti o slovanski literaturi. Krekova zasluga je, da poučuje omikani svet s slovanskimi razmerami in zavrača s tem plitvo in zlobno nam neprijazno časnikarstvo. Zato upamo, da nas razveseli sloveči učenjak kmalu tudi z drugim zvezkom. F. H.

Branja inu Evangeliumi. V' Lublani 1777. 8. S temi besedami in številkami Šafařík v „Geschichte der südslavischen Literatur I. 1864“ beleži dotično slovensko knjigo, katere popolni naslov se tako-le glasi: „Branja, inu Evangeliumi, na Nedele, inu Prasneke zhes zelu lejtú, is latinskiga na kraynski jesik svestu, inu skerbnu prestavlene, popravlene, inu pogmirane s' perpushenjam gnadliva, inu visoku vredniga Firshta inu Gospuda, Gospuda Karlna, dvajsetiga Lublanskiga Shkofa, itd. inu te satu postavlene zessarske Gosposhine v' Kraynski Duschelli na svitlobo dane. V' Lublani, skus Ioan. Fridrika Egerja, stiskavza kraynske dushele. 1777.“ — Jeden izvod te knjige mi je po dobri sreči prišel v roke, donesen sém z Nemcev od nekod iz Lavantske doline. Mene je stvar zanimala kot književna starina naša; a pregledavši jo malo natančneje, zapazil sem, da je knjiga zanimiva tudi v národnostnem in še v cerkvenopovestniškem oziru za nas. Kako, naj tú v kratkem povém.

Preglejmo najprej vsebino knjige. Za naslovnim listom je takoj „Tabla teh prestavnih Prasníkov“ (1 list), potem „Vezhna Prateka, kjer se najdejo na vřaki dan Svetniki“ (5½ list.), pa latinska molitev „Precatio“ sv. Ambrozija pred propóvedjo. Sedaj nasledujejo po vrsti „Evangelia inu Branja is svetiga Pisma, katire fe beró ob Nedelah zhes lejtú“ na stranéh 1.—216., a za temi „Prasenski Evangeliumi, katiri se na godove inu prasnike teh Svetnikov v' katolshki zirqvi bero“ na 217.—326. str. Nadalje je „Molituv po Pridigi. Ufe nadluge, reve, inu navarnofte od vřiga Christianftva odvrniti. Kristianska gmajn ozhitna Spovd k' Bogu ufelej po Pridigi moliti uredna. Djanje te Vire. Djanje tiga Upanja. Djanje te Lubezni“ na str. 327.—333. Na to so pridejane „Katholshke Pesme, katire se po štari navadi katolshke Zirkve pred Pridigo pojo. Adventna Pesm. Boshizhne Pesme (tri). Pesem od Shalofne Matere Boshje. Velikanozhna Pesm. Pesem na dan JEsufoviga v' Nebuhojenja. Pesm od Svetiga Duha, sa Winkushtne Prasnike. Perva Pesem od Matere Marie Divize, katira fe prov rajma per Boshjih potah. Pange Lingua, kraynsku. Pesem Hvaleshna ali Te Deum Laudamus. Pred, inu po kershanskimu Navuku. Pred Shegnam. Po Shegnu“, str. 335.—358. Napósed je še „Catechismus, ali Podvuzhenje eniga Kristiana v' narbel potrebnih Shtukeh Kristianske Vire itd. Devet Shtukov. Od Christianske Pravize in nekatere molitve, str. 359.—368.; ter „Litanie Lauretanske od Divize Matere Marie“, str. 369. —? (Na konci knjige je več listov izrezanih, menda kakih petnajst). — Pri nedeljskih evangeljih je v knjigi tú in tam majhna slika, predstavljajoča Krista v dotičnih dogodkih, zlasti v „Paffionu, tu je: Popisuvanje Terpljenja JEsufa Chrifitufa Gospuda

nahiga, koker fo taiftiga usi fhtirji Evangelifti popisali:“ razven teh še dve večji, jedna pred evangelji ob nedeljah, kažoč „Synú tega zhloveká pridejzohiga v oblaku“, druga pa pred prazenskimi evangelji, predočujoč znakove evangelistov: obraz človeka, leva, vola in orla, s podobo sv. Duha.

Z ozirom na književstvo so ta „Branja inu Evangeliumi“ brez dvojbe: jedna poznejših izdáv prvotnega jednakega dela ljubljanskega škofa Tomaža Chröna „Evangelia inu Lystavi, na vse Nedéle inu jmenitne Prasnike céliga léjta itd.; is bukovskiga na slovénki jesik svestu prelosheni itd.; v Némfkhim Gradzu 1612.“ 12°. 136 + 43 listov, katera knjiga je, kakor pravi S. Ljubič, „pisana strogo po Bohoričevih pravilih, i od svih drugih za reakcije složenih najčistija“ (Ogled. knjiž. poviesti jugoslav. II. 559). Drugo izdávó Chrönovih „Evangeljev inu lystav“ je oskrbel stólni dekan Jan. Lud. Schönleben v Ljubljani 1672. 8°. 447 stranij, dodávši jim mali „Catechismus“ z nekaterimi molitvami in pesmimi; vendar je — „ad faciliorem populi intelligentiam“ — izpremenil i pravopis i jezik, t. j. pokvaril ga, mnogo slovenskih besed zamenivši z nemškimi; „umetnuo ljubljanske germanizme, krivo misleč, da je podobnije staviti narodu pred oči tudje rieči bolje mu poznate nego li svoje“ (Ljubič, 560.). Pozneje je knjiga bila izdana še leta 1730. „vfem catholifkhim slovenfkim cerkvam ftupráu v' krainfki desheli k dóbrimu is latinfkiga na slovenfki jesik sveiftu prelosheni“; potem leta 1741. pod naslovom: „Evangelia inu brašie na nedele inu prasnike zhes zelu leitu, is latinfkiga na crainski jesik sveiftu inu skerbnu preloshene, popraulene inu pogmerane,“ uredil J. L. Paglavac, župnik v Kamniku. In tako zopet leta 1754., 1758. in 1764. Napósled leta 1772. in 1777. pod naslovom zgoraj napisanim. — Kakor je iz rečenega razvidno, sestavljena so naša „Branja inu Evangeliumi,“ vsaj v dodatkih, po osnovi Schönlebenovi, o čimer se sicer tudi lahko osvedočimo primerjajoč v Marnovem „Jezičniku“ leta 1883. strani 29. in 30. Ali v jeziku (in nekoliko tudi v pravopisu) razlikuje se vendar naša knjiga od óne mnogo, posebno v prozaiskih sestavkih. Naš pisatelj-izdatelj vsaj v naslovu trdi, da je njegovo delo „popravljeno“. Za poskušnjo podajem razven že navedenega tà še nekoliko primerov. N. pr.: „Evangelium S. Lukesha na 11. Postavi. V Taiftimu zhafu: kader je JEsus k' ludem govoruv: je ena shena svojo fhtimo med folkam goriusdignila, inu je k' njemu rekla: svelizhanu telú! katiru je tebe nofilu, inu te perfe, katire fi ti sefov. On pak je rekuv: mar svelizhani fo taifti, katiri hoshjo befedo pohlfuhajo, inu toifto ohranejo“ (str. 284.). Ali iz „Pafšiona“: „Shovnrirji pak fo JEsufa perjeli, inu kader fo ga fasramuváli, fo is njega ta fhkerlatni plajfh flékli, inu fo ga v' njegovu oblazhilu oblekli, inu fo ga pelali vonkej, de bi ga krishali. Inu on je svoj krifh nosejzoh vonkej shov na ta hrib, katirimu je ime po judovsku Golgata, po latinsku Calvaria, inu po flavensku Mertvashkeh glav méftu . . . (str. 111.). Ta glavár pak, ali Kapitan, katiri je pruti njemu ft l. kader je viduv, kaj fe je godilu, inu de je JEsus toku glafnu upyejzoh duhfo puftuv, je on Boga zhaktiv, inu je rekuv: sa resnizo leta je en pravizhn zhlovek, inu Boshji Syn bil, inu ti, katiri fo per Kapitanu bli, inu JEsufa varuváli, kader fo videli ta potres te semle, inu kaj fe je godilu, fo se filnu prestrafheli, inu fo djali: Sa refnizo leta je bil Syn Boshji . . . (str. 118). A iz Pésem n. pr.: „Poslan je Angel Gabriel — Od Boga na ta fvejt: — K eni zhifti Divizi — Noter v' tu méjftu Nazareth. — K' Divizi sarózheni — Is Svetim Joshefam: — Od Davidove hifhe — Mária je is imenam“ (str. 335.). Ali: „Prid' fveti Duh Pridgarja vishej — Njega ulfa, 'nu jesik regirej — Grefhne ferza omezhití — Pravo pokuro fturiti — Prid' fveti Duh ti nas uzhití“ (str. 351.).

Poleg slovstvene strani nas ta knjiga nadalje zanima tudi s stališča naše národnosti. V omenjeni „Vezhni Prateki“ namreč nahajamo med svetniki in svetnicami, „koker padejo zhes lejtú“ tudi nekatera imena, katerih v denašnjih koledarjih in pratikah ali čisto pogrešamo, ali katerim bi vsaj želeli málo oznako njihovega domovinstva. Mislim svetnike in svetnice, živeče in delujoče na naši slovenski zemlji, pa tudi pri drugih Slavjanih. V „Koledarji Družbe sv. Mohorja“ se n. pr. pač imenujejo: Maksim, škof (29. maja), Maksimilijan, škof, m. (12. oktobra) Virgil, škof (27. novembra), Nicefor, m. (30. decembra) . . ., a ona „Prateka“ v Branjih inu Evangeljih leta 1777. jim dostavlja: S. Maximus Lublansk. Shkof. M., S. Maximilian Shk. v' Celu, S. Virgil Shk. v Salzburg, S. Niceforus Patriarch v' Vidmu, itd. Zastonj pa iščemo v sedanjem našem „Koledarji“ naslednje rojake in rojakinje, vsaj deželáne in deželánke, v óni „Vezhni Prateki“ tako-le zaznamenovane: S. Helena iz Vidma O. S. Aug. (18. aprila), S. Bertram Aquilensk Patriarh. (5. junija), S. Vitala Prenefen. v' Lublani (3. oktobra), S. Juftus Mart. v' Terftu (3. novembra), S. Chrysogonus Aquilejs Kraynz M. (24. novembra), S. Florus Lublanski Shk. (22. decembra). Tudi se še tù imenuje S. Zeno Shkof Lubl. (16. aprila), vendar ta historično ni zagotovljen. Spomina vredni pa so tudi že zaradi pridevka: S. Pius Pap. Kraynz M. (11. julija), pa Ss. Kanzius, Kanzian itd. Brat. M. M. Kraynske Dufhele Patr. (31. maja); nadalje S. Quirinus Shkof v' Senu M. (4. junija) t. j. menda v Sremu, prav v Sisciji — Sisku; ter napósled S. Kafimir Krayl Pojlski (4. marcija), in S. Kanzius Faimashter Pojlsk. (30. julija). — Med „Prasenskimi Evangeliumi“ pa se na stráni 273. pravi: Na dan Ss. Mohorja Shkofa, inu Fortunata Vikshiga Levita, Maternikov Kraynske Dushele Pomozhnikov (12. julija); in na stráni 301. zopet: Na dan S. Maximiliana Shkofa Marternika v' Cèlu. — Ti primeri nam kažejo, da so naši predniki v minulem veku čestili več domačih svetnikov in svetnic nego jih častimo mi, ali se nam jih čestiti daje dandanes. A to nam je ob jednem svedočba, da je pred sto leti bila v Slovincih „cerkev“ bolj „národna“, nego li je v naših dnéh pri nas! Ni li torej opravičena tožba že večkrat in javno izrečena, da se v slovenskih koledarjih in pratikah sedaj nahaja razmerno le malo imen znanih rojákov, a tem več povse neznanih nam inostrancev?! Dà, rěči moramo s Slomškom: „Svetniki, ki so po naših krajih hodili, učili in našim prednikom mnogo dobrega storili, so skoraj pozabljeni od nehvaležnih ljudij. kar je velika nehvaležnost“ (Zbr. Spisi IV. str. 426.). To veljá — mimogredé bodi povédano — prav tudi o „Življenji Svetnikov in Svetnic Božjih“, spisala dr. J. Rogač in M. Torkar, a izdala „Družba sv. Mohorja“ 1867., 1869. Tudi v ti Slovincem namenjeni knjigi so „pozabljeni“ n. pr. prej imenovani: ljubljanska škofa sv. Maksim in sv. Florij, akvilejska patrijarha sv. Bertram in sv. Krizogon, tržaški mučenik sv. Just, patron te škofije, kranjske dežele patrona ss. Kancij in Kancijan; „pozabljeni“ so nadalje tudi škofi stare akvilejske, Slovincem matere-cerkve: sv. Hilarij, sv. Niceja, sv. Valerijan, sv. Kromacij, poznejši patrijarh sv. Pavlin; „pozabljen“ je tudi ptujski škof sv. Viktorin (morda zato, ker je bil „kilijast“?) . . . a namestu njih so za „slovensko ljudstvo“ opisani nemški, italijanski, francoski, španjolski, angleški svetniki in svetnice! Tudi ss. Ciril in Metodij sta nam tù (9. marcija) prikazana tako, da se o pglavitni stvári za nas, namreč o njiinem delovanji in tega nasledkih uprav med Slovenci, baš ničesar ne pové! „Bili so naši; naj tudi naši ostanejo! oni naši v priprošnji, mi pa njihovi v posnemanji in v hvaležnem češčenji“ (Slomšek I. c.). No, s tem pa smo prešli že na tretjo zgoraj naznačeno točko.

Naša „Branja inu Evangeliumi“ nam podajejo namreč še nekaj črtic za cerkveno povestnico našo. Iz iste „Prateke“ n. pr. zvédamo, da sta tedaj pred sto leti Ss. Cyrillus inu Methodi Shk. imela god 13. marcija, sicer kakor znano, pozneje pri nas dné 9. marc. (sedaj od 1881. leta dné 5. julija). Gledé bogočastja nam nadalje ista „Prateka“ naznačuje Evangelij in branje za vsakega svetnika posebej, tam imenovanega, kar je res, poleg óne opazke, „k' perlošni pomuzhi vfilh ludy, slafiti pak G. G. Pridigarjov, kader Prasník sa perhodni teden osnanujejo.“ Med temi godovi in prazniki svetnikov pa nahajamo zopet nekoliko takih, katerih v sedanjih „Evangeljih“ več ni; a narobe imamo dandanes v ti zbirki precéj drugih praznikov, za katere še v óni dóbi ni bilo odločenih posebnih beril in evangeljev, nego so poslednji bili samó v „Prateki“ nakazani za dotične strani v knjigi, dočim se prvi nahajajo v občnem délu. To se sicer bistva cerkvenega čisto nič ne tiče, ker je le samó nekakšna zunanja izpremema oblike književne; vendar opazujemo, da so v stári izdavi, prázenski evangelji, po priliki na polovico njih, sámí brez branja, in v novi izdavi da je pri vsakem prazniku ali gódu svetnika in svetnice pridejano oboje, berilo namreč in evangelij. Kar se tiče očitne službe božje, to iz naše knjige od leta 1777. posnemamo, da se je v óni dóbi po pridigi molila pri nas molitev, katera se dandanes moli le po litanijah vseh svetnikov, molitev namreč za odvrnenje vseh nadlóg in nevarnostij, ali tudi molitev za vse potrebe krščanstva imenovana, sicer z nekaterimi medstavki. A razven te se je, tako se zdí, molila še v prejšnjem veku tudi pri Slovencih v cerkvi skupno po pridigi zgoraj omenjena očitna izpóved, kar je bila v prvih časih kristjanstva povsod splošna navada, a sedaj menda nikjer več ne. V sedanji književni besedi jo nahajaš pač še n. pr. v „Svetem Opravilu očitne službe božje za Lavantinsko škofijo.“ Tri božje čednosti ali „djanje“ vere, upanja in ljubezni, kar se sedaj navadno moli po pridigi, pa se glasé dandanes nekoliko drugače, nego li so se tedaj obujala z ljudstvom. Konečno bi še mogli omeniti, da se nekatere ónih starih in čestitljivih cerkvenih pesmij med našim národom tú in tam pojejo še dandanašnji, n. pr. Poslan je angel Gabriel; Eno je dete rojeno; Tavžentkrat si ti češčena itd., dakakor v jezikovno primerni obliki. Zanimivo pa je tudi, da so že pred sto leti bili slovenski prevodi latinskih pesmij in himnov cerkvenih, kakor ónih: Stabat Mater, Pange lingua, Te Deum; akoprav še v jako slabi besedi, kar je itak naravski. A umestna je pač tudi tú opazka Slomškova: „Petje povelíčuje svete praznike. Res da so stare svete pesmi prav preprosto zložene, njih korálni napeví milo, otožno slujejo; pa so polne božjega, in pa domačega, slovenskega duha. Pač škoda jih je, da so po naših cerkvah potihnilé, in jih je tuji, neprijazni duh zadušil“ (IV. 380). —

To je, kar je mene posebno zanimalo v mnogo omenjani knjigi naši iz leta 1777. A priobčujoč te vrstice mislim, da sem vsaj nekoliko izpolnil besede uprav v ónih „Branjih inu Evangeliumih“ na str. 70. stoječe: „Poberite te kosze, katíri fo zhes oftali, de konz naufamejo.“
Andrej Fekonja.

Hrvaška književnost. — Znani hrvaški pesnik Avgust Harambašić je nabral najlepše cvetke iz noveše bolgarske literature ter jih v hrvaškem prevodu izdal v lični knjižici „Bugarske pjesme“ (20 nov.). Pesmij je vseh skupaj štirideset, in sicer devetindvajset junaških in domoljubnih, a jednajst ljubavnih, ki so jih spéváli Slavejkov, Botev, Stambolov, Mišev, Karavelov, Ivanov in Vazov.

Knjižica je jako zanimiva in jo kar najbolj priporočamo tudi Slovincem, da se seznanijo z lepimi pesniškimi plodovi južnih naših bratov. — J. Hranilović je dal v Križevcih tiskati svoje „Žumberačke elegije“, ki so po večem že v lanskem „Vencu“ prišle na svetlo ter se jako prikupile čitateljem. (Cena 30 nov.). — Bosenski frančiškan Grgo Martič je po francoskem („René“ od Chateaubrianda) v slogu narodnih pesmij spéval pesem „Bijedni Novak — J. Riboli je v Zadru izdal „Vjenčič Milovanu“, knjižico, ki se loči v tri dele: 1) Nov životopis A. Kačić-Miošića, 2) Kačićeva pjevarica pored narodnih pjesama, 3) o Kačićevu jeziku. Ni ga pesnika, ki bi bil na Hrvaškem tako obljubljen in razširjen, kakor Kačić, zlasti po Dalmaciji in ostalem primórju, kjer v vsaki ubogi kmetski hišici čuvajo knjigo Kačićevih pesmij, kakor največjo národno svetinjó. Pesnik, ki je znal tako v národnem duhu pevati, zasluži, da se o njem večkrat in na vse strani razpravlja, zatorej je tudi omenjeno delo dobro došlo. — Od izvirnih leposlovnih déel omenjati nam je pripovedko „Sljepac Tomo“ od Širole v Bakru in „Četiri božične pripovedke“ od Gjorgjević-Prizrenca v Zagrebu. — Od prevodov je najimenitnejša „Poviest djeda Miše“, ki jo je iz francoskega od Erckmann-Chatriana po hrvatil Grlovič. Ta roman nam v čveterih knjigah véрно in zanimivo opisuje vse zgodbe in osebe iz francoske revolucije do Napoleona. — V „Narodni biblioteki“ v Dubrovniku pa je prišla na svetlo Gruškova povest „Tužna Jele“ v prevodu od Mate Vodopiča. Zabavna knjiga pa je tudi drugi zvezek „Hrvatskega veseljaka“, v katerem je Veseljković priobčil lep šopek šaljivih sestavkov za veselo družbo. (Cena 20 nov.). — „Maica dalmatinska“ je v hrvaškem prevodu izdala Smilesovo knjigo „Štednja“ (varčnost), ki je po „Vjenčiču“ sodbi že zato dobro došla, ker varčnost ne spada med najlepše kreposti hrvaške. — Posebno pridno se ned Hrvati obdeluje književnost, ki je namenjena mladini in tistim, ki mladino odgajajo. Danes nam je zopet razglasiti nekoliko takšnih knjižic. Bosenski frančiškan Anton Knežević je izdal v Dubrovniku drugi zvezek svoje „Kratke poviesti kralja bosanskih za mladež“, v katerem po dobrih virih pripoveduje o Stjepanu Ostoji in Tvrdku II. (1398—1418). — Hrvaško pedagogijsko književno društvo v Zagrebu je izdalo „Jana Amosa Komenskoga Informatorium za školu materinsku“ v Mašikovem prevodu, in drugo izdanje Trstenjakove „Dobre kućanice“. — V zbirki „Obća pučka škola“, ki jo v Senji ureduje marljivi pisatelj Širola, prišli pa sta na svetlo knjižici „Znamenje sv. križa“ od Gruberja in „Računstvo v II. razredu pučke škole“ od Tkalca. Od šolskih knjig je izdal Petav Nenin tretji déel „geometrije za niže realke“. Mladini namenjena je tudi pesem „Pravedni Josip, sin Jakova“, katero je v Dijakovu izdal že večkrat omenjeni bosenski frančiškan Grgo Martič. — Od zadnjíc oglašenege Parčićevega „talijansko-hrvaškega rječnika“ ugledala sta svet 2. in 3. zvezek, a od Menzin-Zochove „male enciklopedije“ v Oseku 6. in 7. snopič. — O Bosni gotovo najbolje sodijo Bošnjaki sami; zato je najbolje, kar oni sami pišejo o tamošnjih razmerah. Slovence, ki se zanimajo za Bosno, opozarjamo na dve knjižici, prvo „Što misle muhamedanci u Bosni?“ spisal je Kapetanović Mehmed beg Ljubušak v Sarajevu kot odgovor na znano Lipsko brošuro „sedanjost in bodočnost Bosne“; drugo „Bosansko-hercegovačko agrarno pitanje i povlastice dane bosanskim franjevcem od pojedinih sultana“, katero je spisal Fra Josip Dobroslav Božić ter jo dal v Senji tiskati. (Cena 60 nov.). Pri ti priliki naj omenjamo še dveh brošur, ki se pečajo z drugimi javnimi stvarmi: L.

Borčič je v Spletu napisal razpravo „Zaključak sabora dalmatinskoga i naše realke“, dr. N. Selak v Dubrovniku pa drugo z naslovom „Kako Cumberland čita naše misli?“. — Marljivi pisatelj higijenskih člankov, prof. dr. Lobmayer v Zagrebu, priobčil je zopet dve zanimivi razpravi „O zraku“ (cena 10 nov.) in „vegetarijanci“, v tem ko je dr. Gjurkovečki izdal II. in III. del že oglašenega „zdravoslovja djeteta“.

„Letopis matice srpske“ v Novem Sadu prinaša v prvem zvezku za leto 1886. (knjiga 145) naslednje sestavke: „Fizika u Srba“. Napisao prof. Steva Milovanov. — „Učiteljska škola u Crnoj Gori“. Od Mite Neškovića. — „Pojave pri gragjenju bermeta (pelinovca) i odregjivanje ekstrakta“. Od Mita Petrovića. — „Zlatoust despota Lazara. Opis starog rukopisa“. Od Stojana Novakovića. — „Vladislav kralj ugarski“. Istorijska tragedija u 5 činova. Napisao Nikola V. Gjorić. — „Srpske narodne pripovijetke iz Gornje Krajine“. Skupio ih Vladimir Krasić. — „Književnost“: Zakon za osnovne škole u knjaževini Crnoj Gori od 13. septembra 1884. Ocena M. Neškovića. — Čitulja: Hristofor Šifman. Matica Srpska: Izvodi iz zapisnika književnog odbora i odeljenja 1884. godine. F. H.

Poziv! Duševni in materijalni napredek národa je le mogoč na podlogi dobre, domače in šolske vzgoje. V to treba národ ustno in pismeno poučevati tudi izven šole, kar se najlože doseže po društvih in z razširjevanjem primernih spisov. V zadnjem obziru pa nam pomanjkuje slovenske pedagogične literature.

Da se temu nekoliko pomore, ustanovilo se je

„Pedagogiško društvo“

za učitelje in šolske prijatelje, s sedežem v Krškem.

Namen temu društvu je poleg nadaljnega izobraževanja učiteljev — seособno teženje po tem, da se v vseh stanovih národa probudi zanimanje in volja za pravo vzgojo in za potrební pouk mladine.

Ta namen se ima doseči seособno a) z večkratnim zborovanjem društva v različnih krajih, kjer se bode vpričo národa popularno razpravljalo o šoli in o dómu ter o njinih vzajemnih odnošajih s posebnim obzirom na boljšo vzgojo mladine; b) s priobčevanjem primernih spisov v posebnem glasilu, v „Pedagogičnem letniku“, kateri se bode brezplačno delil društvenikom.

V „Pedagogičnem letniku“ se ima polagoma priobčiti tudi tako potrebna in pogrešana slovenska „Pedagogika“.

Primeren del čistega dohodka se bode izročal „Društvu sv. Cirila in Metoda v Ljubljani“.

Podpisani odbor se s tem obrača do vseh učiteljev in šolskih prijateljev s prošnjo, da s svojim obilim pristopom omogočijo izvršitev te vzvišene ideje. Letni donesek znaša 1 gld.

P. n. pedagogični in drugi pisatelji pa se uljudno prosijo, da blagoizvolijo društveno namero podpirati s primernimi spisi za „Pedagogični letnik“. Letni rokopisi, kakor tudi doneski, naj se blagovoljno pošiljajo odboru „Pedagogiškega društva“ v Krškem.

V Krškem, dné 8. avgusta 1886.

Fr. Gabršek,
prvosednik.

J. Ravnikar,
tajnik.

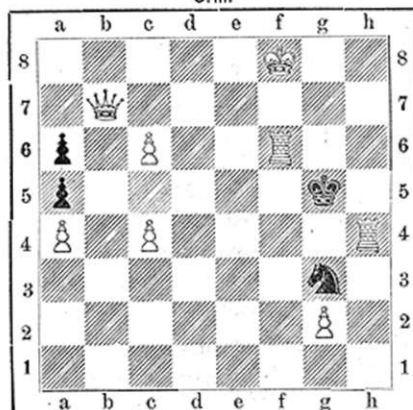
Šah.

Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

XXVIII. naloga.

Zložil J. Chocholouš v Podmoklih.
(Svetozor.)

Črni.

Beli naredi mat v 3 potezah.

Rešitvi

nalog v 7. zvezku „Lj. Zvona“.

XXVI. naloga.*

(L. Noacka.)

Beli.	Črni.
1. S d4—c6	f6×e5
2. S c6—e7!	K e4—d4 ali S f4
3. D e1—b4	mat.
ali h4†	

Baš takó dá beli mat, ako potegne črni 2. S e8—f6 ali d6; ako pa vleče črni v prvi potezi drugače, odloča 2. D e1—b4 ali h4. N. pr. 1. . . . . K f4; 2. D h4, f5; 3. S e7† in mat; ali: 1. . . . . f5; 2. D b4†, K d5; 3. D d4† in mat. Z malimi pripomočki se je posrečilo umetniku, ustvariti jako prijetno, lepo kompozicijo!

XXVII. naloga.

(Šaholjuba v Gorici.)

1. D c7—c2!	K g4—h3
2. D c2—c8†	mat.

Na druge poteze črnega dá beli z damo na d1, f5 ali g2 mat.

*) Glej popravek v 8. številu „Lj. Zvona“ na 512 strani!

Precej skrita prva poteza in čiste pa raznovrstne matne pozicije so jedro te naloge, ki v marsičem spominja na prekrasno nalogo W. A. Shinkmana: Beli: K b1, D h2, L f1, S b7; črni: K b4; K a4, b3, d4. Mat v 2 potezah z 1. D h2—f2.

5. partija.

Igrana v Novem Orleansu v 29. dan sušca 1886. l. To je zadnja partija, ki sta jo bila igrala Steinitz in Zukertort v znanem „matšu“; prim „Lj. Zvon“, str. 320.

Steinitzev gambit.

Beli.	Črni.
Steinitz.	Zukertort.
1. e2—e4	e7—e5
2. S b1—c3	S b8—c6
3. f2—f4	e5×f4
4. d2—d4 ¹	d7—d5
5. e4×d5	D d8—h4†
6. K e1—e2	D h4—e7†
7. K e2—f2	D e7—h4†
8. g2—g3	f4×g3†
9. K f2—g2	S c6×d4
10. h2×g3	D h4—g4
11. D d1—e1†	L f8—e7
12. L f1—d3 ²	S d4—f5
13. S g1—f3	L c8—d7
14. L c1—f4	f7—f6
15. S c3—c4 ³	S g8—h6??
16. L f4×h6	S f5×h6?
17. T h1×h6	g7×h6?
18. S e4×f6	K e8—f8

Črni se podá.

Opomnje.

1. Po ti potezi, katero je izumil Steinitz, ima partija ime. Poteza pa v praktični igri ni, da bi jo priporočali, kajti pride vsled njé beli kralj kmalu v zadrego. V Londonškem turnirju, 1883. l., igral je Steinitz to igro proti Čigorinu in proti Englischu, pa se ni dobro obnesla, ker je izgubil obe partiji.

2. Ako 13. Th 4, sledilo bi: S c2; 13. D e5, D f5! in črni je na boljem.

3. Beli ima za žrtvovanega kmeta jako dobro razvito igro ter popad (Angriff). A naslednja poteza črnega je jako slaba; tñ, ali pa vsaj namesti 17. . . . . g7×h6 je bila 0—0—0 psé bolj umestna. Vsled 17. poteze pa izgubode črni — tak že oslabljen — še damo.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gl. 60 kr., pol leta po 2 gl. 30 kr., četrt leta po 1 gl. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gl. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, v knežjem dvorcu v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Prvi vitez: A jaz, gospôda svetla, pozovem vas, da pijemo na čast mlademu gospodu s Preseka drugo čašo. (Izpijó, sedejo.) Obeta se, da bode on zvezda in svetišče naši družbi. Skoraj da smo otrpneli, ko smo tako daleč od ognjišča dobre šege v rimskem cesarstvu. On prihaja od ognjišča. Iskra od plamena, ki tam gori, razsvetljala nam bode emna pot € po katerih hodimo.

Drugi vitez: Jaz se ne bodem ravnal, odpústi sosed, po tistih šegah. Vem, da so imenitne, ali za tukaj niso, za nas, ki smo ob robu velike države. To jaz in mi že vemo, kako je tukaj vladati. Mi dajmo gospodarju, kar mu gre, ker moramo, sicer smo slobodni med saboj.

Tretji vitez: Kam ti misliš. Starih pravic gosposkih se nihče ne dotika. Jaz sem in ti in on gospod na svojem — a deželni gospodar in kralj sta tù na svojem. V tem smo si vsi jednaki in si ne damo sezati v gospostvo. Če bi hotel to storiti vojvoda in kralj, pokažemo sami gospoda. — Naš vrli sosed je hotel reči, naj nam pokaže mladi drug, kako si tam sladé življenje, kako se veselé ljubezni; naj nam, kakor je obljubil, predstavi lepo Mino, katero ljubi zdaj po najnovejših dvorskih šegah.

Gospod: Seveda! Jaz sem tudi tako poziv razumel. Prav praviš, hrabri sosed, da običaji, ki vladajo na dvoru, niso za nas. Klanjanje dvorjanom oholim ter iskanje posebne prijazni vladarjeve izpodbija samostojnost tamošnjim gospodom. Že so se je skoraj odvadili. Vedno se naslanjajo na deblo. Ti na vladarja — drugi na glavarja rodovine, ki se hoče v bodoče poganjati za prestol. Nam tega treba ni. Mi smo slobodni. Deželni naš gospod nas v nič prisiliti ne more, in kralj je za nas samó imé. Nam je vse jedno, kdo je nemški kralj, kdo je rimski cesar. Mi mu ne damo več časti, ko treba — toliko, kolikor mu gré. Čim menj, tem bolje. Pijmo! (Izpijó.)

Drugi vitez: To je bila odločna beseda in moška! Zdaj vem, da si vreden, da stoluješ na Preseku. Čast bodeš deželnim plemenitnikom. Povedi zdaj še, predno bo o ženskih govorica, (prvemu vitezu): — oprosti nestrpljivi sosed! — kaj mislijo na dvoru deželnega gospoda in na cesarskem dvoru o novi véri? To veš, da mi smo jo vsprejeli.

Gospod: Niso ji prijazni. Zato pa vsa gospôda, ki bolj samí stojé, prisezajo nánjo in izpreobračajo ljud svoj. I jaz sem novovérec, ker z vami vem, da to nasprotje z vojvodo in kraljem nam še dolgo ohrani dosedanjo samostalnost — in jo nemara še razširi.

Drugi vitez: Tako je prav — vsi smo spoznali pravo stran te vére. V nebesa nas ne izvleče, ali gospostvo nam utrdi. Presekar, jaz Ti pijem na dolgo zdravje! (Izpije.)

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

Kratka teoretična razprava o odprtih (otvorjenih).

I. Odprte igre.

A. Igra s kraljevim skakačem.

Za to igro smo že podali obrazec 1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sg1-f3}$

Po najobičajni in najboljši obojestranski prvi potezi (kmet pred kraljem dva koraka) potegne beli: 2. S g1-f3 pretêč, da vzame črnemu kmetu, ako ga ta ne zaščiti. Najboljša poteza črnega na ta popad je: 2... S b8-c6; dobri sta tudi potezi: 2... d7-d6 in S g8-f6. — Razven teh je možno zaščititi omenjenega kmeta tudi s potezami: 2. f7-f6, ali: D d8-f6, ali L f8-d6, ki so pa vse slabe, tû pa tam se igra nadaljuje tudi z 2. L f8-c5 ali d7-d5. Tudi ti potezi nista dosti prida, in vsa ta nadaljevanja črnega se imenujejo: „Neppravilne branitve.“ Mi jih razpravljamo na prvem mestu, a le na kratko, ker se med dobrimi igralci le redko storê te poteze, za začetnike so pa baš take nedobre poteze posebno poučljive. Iz naslednjih variant je razvidno, kako črni vsled omenjenih potez kmalu pride v zadrego ter more svojo igro le počasi razvijati, dotim beli svoje kamene naglo in dobro razpostavi.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
$\frac{e2-e4}{e7-e5}$			$\frac{e2-e4}{e7-k5}$		$\frac{e2-e4}{e7-c6}$	
Sg1-f3			Sg1-f3		Sg1-f3	
$\frac{f7-f6?}{Sf3 \times e5}$			L f8-d6? L f1-c4		L f8-c5? S f3 x e5!	
$\frac{f6 \times e5}{Dd1-h5}$		D d8-e7! S e5-f3	S g8-f6 d2-d4		D d8-e7 d2-d4	
$\frac{Ke8 e7}{Dh5 \times e5 \uparrow}$		d7-d5 d2-d3	S f6 x e4 d4 x e5	e5 x d4 c4-c5	L c5-b6 f2-f4	
$\frac{Ke7-f7}{Lf1-c4 \uparrow}$		d5 x e4 d3 x e4	L d6-c5 D d1-d5	L d6-b4 $\uparrow$ c2-c3	f7-f6 S e5-c4	
$\frac{d7-d5}{Lc \times d5 \uparrow}$		D e7 x e4 $\uparrow$ L f1-e2	L c5 x f2 $\uparrow$ K c1-e2	d4 x c3 b2 x c3	D e7 x e4 $\uparrow$ Ke1-f2	
$\frac{Kf7-g6}{h2-h4}$		L c8-f5 S f3-d4	0-0 D d5 x e4	L b4 x c3 S b1 x c3	S b8-c6 L f1-d3	L d6 x f4! S b1-c3
$\frac{h7-h6}{L d5 \times b7}$	h7-h5 L d5 x b7	S b8-c6 S d4 x f5	L f2-b6 S f3-g5	Beli bode zmagal, ker ima jednega oficirja za dva kmeta in bolje razvito igro.	D e4 x d4 $\uparrow$ L c1-e3	D e4-f5 L f1-d3
$\frac{L f8-d6}{D e5-a5}$	L c8 x b7 D e5-f5 $\uparrow$	D e4 x f5 0-0	g7-g6 T h1-f1		D d4-d5 L d3-g6 $\uparrow$	D f5-g5 T h1-e1 $\uparrow$
$\frac{S b8-e6}{L b7 \times c6}$	K g6-h6 d2-d4	L f8-d6 L e2-d3	D d8-e8 T f1 x f7		h7 x g6 D d1 x d5	S g8-e7 K f2-g1
Beli dobove partijo.	g7-g5 D f5-f7	Beli je na boljem	T f8 x f7 L c4 x f7 $\uparrow$			S b8-c6 L c1 x f4
Opomnja. Mesto 3. Sf5: potegne beli (zaradi D d8-e7) še bolje	Beli bode zmagal.		D e8 x f7 S g5 x f7			D g5 x f4 D d1-h5 $\uparrow$
L f1-c4, S b8-c6; 4. 0-0, pa ima že zdaj boljšo pozicijo.			K g8 x f7	Beli zмага.		K e8-f8 T c1-e4
						D f4-g5 D h5 x g5
						f6 x g5 T a1-f1 $\uparrow$
						K f8-e8 d4-d5
						S c6-b4 d5-d6

OPOMNJE. Rimska števila pomenjajo variante, arabska pa poteze: belega nad črto, črnega pod črto. Dve piki . . značita, da se dotična poteza ponavlja iz prejšnje variante, ? znači slabo, a! dobro ali najboljšo potezo. (Dalje prib.)